

FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN
POLITIEKE WETENSCHAPPEN
CENTRUM VOOR LOKALE POLITIEK

DE LIBERALEN

Belgische Binnenlandse Politiek – Prof. Dr. H. Reynaert

UNIVERSITEIT GENT

DOCTRINAIREN VS. PROGRESSISTEN

UNIVERSITEIT GENT

2

DOCTRINAIREN VS. PROGRESSISTEN

- Belgische revolutie
 - resultaat samenwerking liberalen en katholieken (Unionisme)
- 1839 - Verdrag 24 Artikelen
 - politieke meningsverschillen tussen liberalen en katholieken terug aan oppervlakte
- 1846 - eerste Congres liberalen
 - verschillende meningen over programma
 - consensus over minimaal programma
 - toch werd afstand tussen doctrinairnen/gemattigden en progressisten/radicalen groter

UNIVERSITEIT GENT

3

DOCTRINAIREN VS. PROGRESSISTEN

- 1900
 - verzoening tussen beide strekkingen
- Tot 1961 geen echte partijorganisatie
- Electoraal : na invoering AES (1919)
 - liberalen op derde plaats in partijhiërarchie

UNIVERSITEIT GENT

4

NA TWEEDE WERELDOORLOG

UNIVERSITEIT GENT

5

NA TWEEDE WERELDOORLOG

- Liberalen kwamen ontredderd uit de oorlog
- +
 - Overlijden aantal belangrijke figuren
 - Studiecentrum Hervorming van de Staat

UNIVERSITEIT GENT

6

KONINGSKWESTIE

KONINGSKWESTIE

- Politiek van l'effacement

NIEUW SPANNINGVELD: DE SCHOOLSTRIJD (1950-1958)

DE SCHOOLSTRIJD (1950-1958)

- 1950
 - CVP / PSC absolute meerderheid
 - Harmel minister van onderwijs
 - 1954
 - regering-Van Acker
 - Collard minister van onderwijs
 - 1958
 - Schoolpact → levensbeschouwelijke pacificatie
- Hierna sociaal-economische én communautaire problemen meer op de voorgrond

NOODZAAK TOT HERORIENTERING

NOODZAAK TOT HERORIENTERING

- 1958
 - partijhervorming
 - voorzitter Roger Motz
- Accent verschuift
 - van levensbeschouwelijk ...
 - naar sociaal-economisch en communautair
- 1961
 - oprichting PVV / PLP
- Voorzitter Omer Vanaudenhove
 - behoud van nationale eenheid
 - 1965 grote electorale overwinning

CONTESTATIE TEGEN VANAUDENHOVE

CONTESTATIE TEGEN VANAUDENHOVE

- Einde jaren 1960
 - splitsing Leuvense universiteit op agenda
 - maatschappelijke transformaties
- ↓ ↓
- Communautaire spanningen in partij
 - 1966 'compromis van Luik'
 - reactie: radicalere koers van LVV en Willemsfonds

DE SPLITSING VAN DE LIBERALE PARTIJ

DE SPLITSING VAN DE LIBERALE PARTIJ

- Eerste fase
 - uit elkaar vallen Brusselse Federatie
 - druk van FDF
- Tweede fase
 - breuk van de Brusselse liberalen met de nationale partijleiding
- Derde fase
 - opsplitsing in twee afzonderlijke taalgroepen

DE OPRICHTING VAN DE PVV IN 1971

DE OPRICHTING VAN DE PVV IN 1971

- Voorzitter Willy De Clercq

VAN PLP NAAR MR

19

VAN PLP NAAR MR

- PLPW (1972)
 - beklemtonen van de Waalse regionale belangen
- PRLW (1977)
 - toenadering tot Rassemblement Wallon
- PRL (1979)
 - hereniging met Brusselse federatie
 - o.a. voorzitter Jean Gol
- PRL / FDF / MCC (1999)
 - federatie
 - voorzitter PRL: Daniël Ducarme
 - voorzitter federatie: Louis Michel

20

VAN PLP NAAR MR

- MR (2002)
 - aansluiting PFF (liberalen uit Duitstalig gebied)
- Federale verkiezingen 2003
 - goede score MR
 - lid paarse regering Verhofstadt II
 - Antoine Duquesne nieuwe voorzitter
- Regionale verkiezingen 2004
 - PS wipt MR uit regionale regeringen
 - Didier Reynders nieuwe voorzitter

21

VAN PLP NAAR MR

- Gemeente- en provincieraadverkiezingen 2006
 - geleidelijke machtsverschuiving ten voordele van Waalse liberalen en ten nadele van socialisten
- Federale verkiezingen 2007
 - MR grootste partij in Waals landsgedeelte
 - mislukte formatieopdracht Didier Reynders
 - in Brussel: kartelpartner FDF o.l.v. Olivier Mangain
 - moeilijke regeringsvorming
 - deelname aan interimregering o.l.v. Verhofstadt en regering-Leterme en regering-Van Rompuy

22

VAN PLP NAAR MR

- Regionale verkiezingen 2009
 - MR slaagt er niet in grootste partij te worden
 - Geen regeringsdeelname
 - Discussie over voorzitterschap
 - Cf. Renaissancegroep
- Federale verkiezingen 2010
 - MR aanvankelijk niet betrokken bij de preformatiegesprekken
 - Charles Michel nieuwe voorzitter
 - Februari 2011: aanstelling Reynders als informateur
 - Deelname aan Di Rupo I (Reynders niet op Financiën, wel Buitenlandse Zaken)
 - Breuk FDF

23

VAN PLP NAAR MR

- Verkiezingen mei 2014
 - Positieve resultaten
 - Regering in Brussel en Wallonië zonder MR
 - Op federaal niveau maakt MR als enige Franstalige partij deel uit van de regeringsonderhandelingen
 - Charles Michel wordt premier
 - Olivier Chastel nieuwe voorzitter
 - Ministerswissels: Jamar → Wilmès
Galant → Bellot
Borsus → Ducarme

24

VAN PLP NAAR MR

- GR en PR verkiezingen oktober 2018
 - Verlies (net zoals 2 andere traditionele partijen)
- Val van regering-Michel I en met ontslagnemende minderheidsregering naar Europese, federale en regionale verkiezingen
 - > Charles Michel neemt fakkel van Chastel als voorzitter over
- Zweden worden afgestraft...
 - ...toch uitzicht op Waalse en federale regeringsdeelname
- Michel, Reynders en Chastel naar Europa...
 - + Georges-Louis Bouchez voorzitter = einde stammenstrijd?

VERHOFSTADT EN HET RADICAAL-LIBERALISME

VERHOFSTADT EN HET RADICAAL-LIBERALISME

- Jaren 1980
 - Thatcher, Reagan
- Overwinning bij verkiezingen 1981
 - rooms-blauwe coalitie
 - volmachten
 - Verhofstadt partijvoorzitter 1982
- Afstraffing bij verkiezingen 1985
 - Verhofstadt minister van Begroting 1985-'87
- Burgermanifest 1991
 - de zgn. kloof tussen burger en politiek

VAN PVV NAAR VLD

VAN PVV NAAR VLD

- Parlementsverkiezingen 24 nov. 1991 'zwarte zondag'
 - => politieke aardverschuiving
- Initiatieven rond politieke hervorkaveling
 - o.m. gesprekken VU – PVV
- Tweede burgermanifest
- 1992 : oprichting VLD

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Verhofstadt eerste VLD-voorzitter (1993)
- Ideeën rond burgerdemocratie
- Bescheiden electorale winst
 - Europese verkiezingen (1994)
 - parlementsverkiezingen (1995)
- Grootste politieke formatie (1999)
 - paars-groene regering Verhofstadt
 - verruiming van de VLD
 - interne dissidentie (Beysen, Coveliers)

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Parlementsverkiezingen 2003
 - paarse regering Verhofstadt II
- Regionale verkiezingen 2004
 - Vlaamse regering o.l.v. Y. Leterme
- Gemeente- en provincieraadsverkiezingen 2006
 - geen succes voor kartel VLD-Vivant

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Parlementsverkiezingen 2007
 - communicatiestrategie (Slangen)
 - vierde burgermanifest
 - nieuwe partijnaam: Open VLD
 - succes Lijst Dedecker
 - moeilijke regeringsvorming
 - overgangsregering o.l.v. Verhofstadt
- Nieuwe voorzittersverkiezing
 - Somers volgt zichzelf op als voorzitter

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Federale regering o.l.v. Leterme
 - (definitieve?) afscheid van Verhofstadt van de federale politiek
 - minister Dewael (Binnenlandse Zaken) onder vuur (Cf. rapporten Comité P)
 - minister De Gucht (Buitenlandse Zaken) in opspraak (Cf. Fortisdossier)
 - ontslag regering mede t.g.v. bankencrisis
 - Dewael wordt kamervoorzitter
 - G. De Padt wordt minister van Binnenlandse Zaken in regering-Van Rompuy

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Regionale verkiezingen 2009
 - Verkiezingsnederlaag Open VLD (14.9%)
 - Cf. Affaire Vijnck, ...
 - Ontslag Somers als partijvoorzitter
 - Verhofstadt voorzitter ad-interim
 - LDD haalt niet het verhoopte resultaat
- Vlaamse Regering-Peeters II
 - Open VLD wordt niet opgenomen

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Herschikking federale regering
 - De Gucht naar Europa
 - Vanhengel nieuwe vicepremier voor Open VLD
 - Turtelboom nieuwe minister van Binnenlandse Zaken
 - De Padt regeringscommissaris
- Voorzittersverkiezing
 - Alexander De Croo haalt het in 2 stemrondes van Marino Keulen

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Dossier BHV
 - Open VLD voert de druk op
 - Halen de stekker uit de regering
 - Vervroegde verkiezingen
 - Verkiezingsnederlaag voor Open VLD
 - LDD: haalt kiesdrempel niet, behalve 1 zetel in Kamer, ontslag Dedecker
 - Geen deelname aan preformatiegesprekken
- Dossier Oosterweel
 - Nieuwe crisis binnen partij (cf. Van Campenhout)

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Preformatiegesprekken
 - Na ontslag Vande Lanotte en aanstelling Reynders worden liberalen terug betrokken bij de onderhandelingen
 - Deelname aan Di Rupo I
 - Kritiek op beleid De Block (staatssecretaris Asiel en Migratie)
 - Kritiek op de pensioenhervormingen Van Quickenborne
- GR en PR verkiezingen 2012
 - V. Van Quickenborne wordt burgemeester in Kortrijk
 - A. De Croo wordt nieuwe Minister van Pensioenen
 - G. Rutten nieuwe voorzitter

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Aanloop naar de verkiezingen van 25 mei 2014
 - Lijsttrekkerschap zorgt voor discussies
 - Antwerpen: Somers vs Van Mechelen
 - Oost-Vlaanderen: J-J. De Gucht vs M. De Clercq
 - LDD enkel in West-Vlaanderen
 - Vereeck keert terug naar Open VLD
 - Verhofstadt trekt Europese lijst
 - Kandidaat voor het voorzitterschap van de Europese Commissie

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- Verkiezingen mei 2014
 - Ondanks negatieve peilingen houdt de partij stand
 - Verkondiging Rutten 'ondeelbaar programma' loont
 - Deelname aan de onderhandelingsgesprekken voor de vorming van een zogenaamde Zweedse coalitie op federaal niveau
 - De Block en De Croo minister, Tommelein staatssecretaris
 - Opname in Vlaamse regering Bourgeois I
 - Turtelboom en Gatz ministers
 - 'Turteltaks' -> Tommelein vervangt Turtelboom
 - > De Backer vervangt Tommelein

DE VERDERE ONTWIKKELINGEN VAN DE VLD

- GR- en PR-verkiezingen oktober 2018
 - Gunstig: 4 burgemeesters in centrumsteden (Gent, Kortrijk, Oostende, Mechelen)
 - Lichte stijging in provincies
- Federale en Vlaamse verkiezingen mei 2019
 - Exit De Backer
 - Nederlaag, maar toch uitzicht op Vlaamse en federale machtsdeelname
 - Nieuwe voorzitter?

Inhoud

HOOFDSTUK 1 DE LIBERALEN

- 1.1. De 'liberale partij': doctrinair versus progressisten
- 1.2. De liberale zuil als alternatief voor de liberale minderheidsgroepen
- 1.3. Het uitblijven van een echte partijorganisatie 1846-1961
- 1.4. De electorale positie van de liberalen
- 1.5. De economische doctrine: het blinde laissez faire principe vanaf 1870
- 1.6. Na de Tweede Wereldoorlog
- 1.7. De Koningskwesitie
- 1.8. De schoolstrijd (1954-1958) en de levensbeschouwelijke pacificatie
- 1.9. Een noodzaak tot heroriëntering
- 1.10. De oprichting van de PVV/PLP in 1961 en de succesformule van Vanaudenhove
- 1.11. De contestatie tegen partijvoorzitter Vanaudenhove
- 1.12. Communautaire spanningen in de partij
- 1.13. De splitsing van de partij en de oprichting van de PVV
- 1.14. De machtsverhoudingen in de jaren zeventig en de aanhoudende problemen in de Brusselse federatie
- 1.15. Van PLP naar MR
- 1.16. Verhofstadt en het radicaal liberalisme
- 1.17. Van PVV naar VLD
- 1.18. Het statutencongres
- 1.19. De verdere ontwikkeling van de VLD

HOOFDSTUK 2 DE SOCIALISTEN

- 2.1. Het ontstaan van de Belgische Werkliedenpartij
- 2.2. Het Charter van Quaregnon: de ideologische lijn
- 2.3. Pragmatisme wordt het leidmotief
- 2.4. De impact van de zuilorganisaties
- 2.5. De BWP in de regering
- 2.6. De negatieve invloed van de zuilorganisaties
- 2.7. Hendrik De Man en het plan van de arbeid
- 2.8. De socialisten tijdens de Tweede Wereldoorlog
- 2.9. Nieuwe initiatieven binnen de vakbeweging
- 2.10. De socialistische ideologie
- 2.11. Spanningen bij de oprichting van het ABVV

- 2.12. De partij leidt de wederopbouw
- 2.13. In de ban van de structuurhervormingen
- 2.14. Economisch federalisme versus cultuurautonomie
- 2.15. De PS en de SP na de splitsing

HOOFDSTUK 3 DE VOLKSUNIE EN HAAR ERFGENAMEN

- 3.1. De aanloop tot de oprichting van de Volksunie
- 3.2. De evolutie van de Volksunie 1954-1961: van het ontstaan tot de eerste politieke doorbraak
- 3.3. Van zweeppartij naar oppositiepartij 1961-1970
- 3.4. Van oppositiepartij tot regeringspartij 1971-1977
- 3.5. Het Egmontpact
- 3.6. Na Egmont
- 3.7. De Volksunie onder het partijvoorzitterschap van Gabriels
- 3.8. De Volksunie onder het partijvoorzitterschap van Anciaux, Vankrunkelsven, Bourgeois en Borginon
- 3.9. Spirit
- 3.10. N-VA

HOOFDSTUK 4 DE CHRISTENDEMOCRATEN

- 4.1. Van Katholieke Partij naar CVP
- 4.2. De Koningskwesie
- 4.3. De Schoolstrijd
- 4.4. De sociaaleconomische dimensie en de communautaire tweespalt
- 4.5. De CVP als autonome partij
- 4.6. De evolutie van de CVP vanaf 1981

HOOFDSTUK 5 DE GROENEN

- 5.1. Het systeem-analytisch model van Easton en de breuklijnentheorieën
- 5.2. Van beweging tot partij
- 5.3. Ideologie en partijprogramma
- 5.4. Verkiezingsdeelname
- 5.5. Van Agalev tot Groen!
- 5.6. Een toekomstperspectief?

HOOFDSTUK 6 HET VLAAMS BLOK / VLAAMS BELANG

- 6.1. Artikel: SEBERECHTS, F., Vlaams Blok. In : Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging. Tielt, Lannoo, 1998, pp.3310-3314.

UNIVERSITEIT
GENT

BELGISCHE BINNENLANDSE POLITIEK

ACADEMIEJAAR 2019-2020

HOOFDSTUK 1: DE LIBERALEN

Prof. Dr. H. Reynaert

1.1. DE 'LIBERALE PARTIJ': DOCTRINAIREN VERSUS PROGRESSISTEN

De Belgische revolutie was de resultante van de samenwerking tussen liberalen en katholieken. Deze samenwerking zou trouwens gedurende een aantal jaren nog blijven voortduren. De belangrijkste reden hiervoor was ongetwijfeld de onzekere internationale positie van het pas opgerichte België.

Dit neemt echter niet weg dat er in liberale kringen heel wat dissidentie aanwezig was. De deconfessionalisering van Willem I kreeg de steun van de antiklerikale liberalen. Bovendien bestond deze groep hoofdzakelijk uit personen die ook op economisch vlak sterk afhankelijk waren van de Noordelijke provincies. Zij waren gesitueerd in de Vlaamse textielcentra met als hoofdplaats Gent, het Antwerpse havenmilieu, maar ook in de industriële kringen in het Franstalig landsgedeelte. In Wallonië was er daarnaast een groep liberalen die omwille van economische of sentimentele redenen voor de aansluiting bij Frankrijk ijverde. Beide stromingen zouden in de eerste jaren van de onafhankelijkheid een, zij het niet te overschatten, rol spelen. Ten slotte was er een groep democraten die over de verwezenlijkingen van de revolutie op democratisch en sociaal vlak ontgoocheld was en die de gematigdheid van het Unionisme weigerde te onderschrijven. De eerste twee groepen zouden vanaf 1839 samensmelten en een gemeenschappelijk strijdprogramma vinden in het antiklerikalisme.

Het verdrag van de 24 artikelen, dat in 1839 door Willem I erkend werd, zou voor het voortbestaan van het Unionisme verregaande repercussies hebben. Eenmaal het voortbestaan van de Belgische staat verzekerd was, kwamen de politieke geschillen tussen katholieken en liberalen, die onderhuids latent aanwezig waren, opnieuw aan de oppervlakte.

In 1838 had de bisschoppelijke veroordeling van de vrijmetselarij trouwens al verstrekkende politieke gevolgen gehad. Tot dan toe stond de vrijmetselarij immers ook open voor katholieken en heel wat leden van de clerus waren logebroeders. Als gevolg van het verbod om als katholiek nog langer lid van de vrijmetselarij te zijn, verlieten heel wat katholieke leden de maçonnerie. Dit leidde ertoe dat de vrijmetselarij een belangrijke steunpilaar voor het liberalisme werd. De loges stonden rechtstreeks of onrechtstreeks in voor de politieke en electorale organisatie van het liberalisme (cf. de oprichting van associaties of federaties en de organisatie van de polls). De meest bekende associatie was "L'Alliance" die door de Brusselse loges als propagandaorgaan werd opgericht en die aan de basis lag van het eerste liberale congres.

Op 6 april 1846 besloot "L'Alliance" om een congres samen te roepen om "een hechtere eenheid van de liberalen in België te verzekeren". Dit bleek niet zo eenvoudig te zijn aangezien de meningen sterk uiteenliepen met betrekking tot het partijprogramma. De doctrinairers, die de economische macht in handen hadden en die zich tegen elke vorm van sociale verandering verzetten, vreesden dat een te sterke ideologische profilering de kiezers zou afschrikken.

Zij ontweken de confrontatie met de katholieken in het algemeen en met de kerk in het bijzonder omdat zij het belang van laatstgenoemde inzake de sociale controle over de lagere klassen inzagen. Daarentegen ijverden de progressisten, die onder de republikeinen rekruteerden en die op sociaal vlak bij de lagere bourgeoisie en de middenklassen aansloten, voor een concrete invulling van het programma waarbij de afschaffing van de gedifferentieerde cijns en de organisatie van het lekenonderwijs centraal stonden. Zij eisten ook op sociaal vlak verregaande maatregelen zoals de invoering van een inkomstenbelasting, de afschaffing van de werkboekjes, de reglementering van de vrouwen- en kinderarbeid en zelfs de organisatie van syndicale vrijheden.

Uiteindelijk werd er, onder impuls van de Luikse advocaat Frère-Orban, een consensus over een minimaal programma bereikt dat het officieel partijprogramma zou blijven tot aan de grondwetsherziening van 1893. Centraal in het programma stond de onafhankelijkheid van de openbare macht.

"Het liberaal Congres neemt, als programma van het Belgisch liberalisme, de volgende artikels aan :

artikel 1 : Als algemeen grondbeginsel :

De kiesbervorming door de trapsgewijze verlagings van de cijns, zoover de Grondwet het toelaat.

En als maatregel van onmiddellijke toepassing :

1. Toevoeging, binnen de palen der Grondwet, als kiezers, van de burgers, die een vrij beroep uitoefenen, waarvoor de wet een bekwaamheidsdiploma vordert, en van degenen die op de lijst van den jury voortkomen.

2. Zekere verlagings in den huidige cijns der steden.

artikel 2 : Wezenlijke onafhankelijkheid van de burgerlijke macht.

artikel 3 : Inrichting van een openbaar onderwijs in alle graden, onder uitsluitelijk bestuur der burgerlijke overheid, door aan deze de wettelijke middelen te bezorgen om de mededinging tegen de bijzondere inrichtingen vol te houden, en door de uitsluiting der tusschenkomst van de geestelijkheid, ten titel van overheid, in het door het burgerlijk gezag ingericht onderwijs.

artikel 4 : Afschaffing der terugwerkende wetten.

artikel 5 : Vermeerdering van het getal volksvertegenwoordigers en senators, op den voet van een vertegenwoordiger

voor elke 40000 en een senator voor elke 80000 zielen.

artikel 6 : Verbeteringen, dringend door den toestand der werkende en behoeftige standen gevorderd.

Aldus aangenomen door het liberaal Congres, in zitting van 14 Juni 1846."

Het belang van dit congres mag zeker niet worden overschat. Het was immers duidelijk dat de doctrinairen een verdere invulling van het programma verafschuwden. Ondanks de herhaaldelijke pogingen van de progressisten zal men er in de volgende decennia niet in slagen om een nieuw congres te organiseren. Het zou tot het einde van de eeuw duren vooraleer de progressisten (1887), die de daaropvolgende jaren verschillende keren vergaderden, en de doctrinairen (1894) in gescheiden congressen samenkwamen.

De liberale verenigingen, die onder controle van de doctrinairen stonden, waren er uit vrees voor interne meningsverschillen tegen gekant. In 1858 was er een poging van de progressisten om de wetgevende verkiezingen te laten voorafgaan door een congres. Men wilde immers het programma actualiseren.

Naar aanleiding van de oprichting van de Eerste Internationale (1864) kwamen de doctrinairen, of althans een deel van hen, onder de indruk van de sociale eisen van de arbeidersbeweging. Ze zagen in dat men deze eisen niet langer volledig kon negeren. De sociale politiek die hieruit voortvloeide, was echter allesbehalve progressief te noemen. Ze was erg paternalistisch georiënteerd en had vooral tot doel de sociale controle over de arbeiders te behouden.

Na de zware verkiezingsnederlaag van 1870 werd er een volgende poging ondernomen. Het enige resultaat dat de bijeenkomst van een veertigtal associaties wist te bereiken, was de toevoeging aan het programma van de afschaffing van de kiescijns voor de gemeentelijke en provinciale verkiezingen. Het voorstel tot het organiseren van regelmatige congressen werd afgevoerd.

Omdat de progressisten ook in de associaties in de minderheid werden gesteld, opteerden ze voor een nieuwe formule nl. de meetings. Deze meetings werden meestal opgebouwd rond een aantal themata (vrijhandel, afschaffing van de doodstraf) maar werden veelal ook als pre-electurale bijeenkomsten gebruikt.

De doctrinairen en progressisten vonden elkaar terug in de regering-Frère-Orban/Van Humbeeck (1878-1884) die, onder druk van de progressisten, een heel sterk antiklerikaal beleid voerde. Het "hoogtepunt" van dit beleid was de schooloorlog. De afloop van de schooloorlog was voor de liberalen desastreus. Bij

de verkiezingen van 1884 leden de liberalen een zware verkiezingsnederlaag. Gedurende bijna dertig jaar verdwenen ze in de oppositie.

De afstand tussen doctrinair en gematigd enerzijds en de progressisten en radicalen anderzijds werd steeds groter. In 1887 resulteerde dit in een poging tot oprichting van een autonome partij door laatstgenoemden nl. de Progressistische Partij waarvan Janson de belangrijke voorman was. Het programma van de nieuwe partij legde de klemtoon op de uitbreiding van het kiesrecht tot elke burger die kon lezen en schrijven. Op economisch vlak eiste men de geleidelijke invoering van een inkomensbelasting, de reglementering en de beperking van de kinderarbeid en de wettelijke bescherming van de arbeiders. In de partijstatuten werd de organisatie van een twejaarlijks congres en de oprichting van een centraal bureau voorzien. De partij is echter nooit van de grond gekomen. De poging tot oprichting van een partij moet ook verklaard worden door de opkomst van een nieuwe politieke macht nl. de B.W.P. (1885). De enige geslaagde poging tot partijvorming zag men in Antwerpen met de oprichting van een Parti Ouvrier Libéral (1894). Deze partij had ook nog een sterke concentratie in Ath en had in 1900 twee vertegenwoordigers in de Kamer. De partij zou echter een kortstondig bestaan kennen.

De breuk in het liberale kamp werd definitief toen de progressisten met de socialistische coalities afsloten. Naar aanleiding van de parlementsverkiezingen waren die coalities goed voor 7 à 8% van de stemmen. Dit samengaan tussen progressisten en socialistische was niet zo onlogisch aangezien er tussen de leiders van beide bewegingen een intensieve samenwerking bestond. Beide bewegingen hadden elkaar ook nodig. De socialistische konden de steun van de progressisten bij de uitbouw van hun parlementaire macht gebruiken terwijl de progressisten arbeiders in hun strijd tegen de doctrinair nodig hadden. Tijdens de verkiezingen van 1894 werden de doctrinair verpletterd. Ze trokken zich terug in hun associaties en poogden weerwerk te bieden door de invoering van de evenredige vertegenwoordiging. Het zou tot 1900 duren vooraleer de doctrinair het programma van de progressisten (de afschaffing van het meervoudig stemrecht en de eis tot invoering van de leerplicht) aanvaardden en het tot een verzoening tussen beide stromingen kwam. Dit was ook te verklaren door de houding die de socialistische aannamen. Zij stonden immers steeds meer weigerachtig tegenover de samenwerking met de progressisten. Dit was o.a. te wijten aan de antiklerikale stellingnames van de progressisten die een hinderpaal vormden voor de doorbraak van het socialisme op het platteland.

1.2. DE LIBERALE ZUIL ALS ALTERNATIEF VOOR DE LIBERALE MINDERHEIDSGROEPEN

In de negentiende eeuw en het eerste deel van de twintigste eeuw werd de liberale ideologie in Vlaanderen vooral door culturele en sociale organisaties gedragen die zich rond twee items concentreerden nl. de Vlaamse Beweging en de sociale problematiek. De middengroepen, die van de politieke macht verstoken bleven aangezien ze niet konden stemmen en in de politieke "partij" niet werden aanvaard, waren de drijvende krachten voor de uitbouw van een liberale sociaal-culturele zuil.

De Liberale Vlaamse Beweging was in de eerste fase een culturele organisatie. Vanaf 1890 kreeg ze ook oog voor de sociale problematiek en vond ze aansluiting met de progressisten.

Rond 1850 ontstonden de culturele organisaties met klemtoon op de Vlaamse Beweging. Ook zij ontsnapten niet aan de confrontatie klerikalisme - antiklerikalisme die vanaf 1850 het politieke leven domineerde. Tot die periode was het een beweging van literatoren die voor partijpolitiek weinig interesse had. Naderhand zag men echter in dat ook het politiek aspect zeer belangrijk was en dat, als men het gebruik van de talen wilde regelen, men tot wetgevend werk zou moeten overgaan. In Gent lag Julius Vuylsteke ("Vlaamse Rots") aan de basis van een aantal organisaties als 't Zal Wel Gaan (1852), dat lange tijd zou instaan voor de vorming van Vlaamsgezinde liberalen die zich actief in diverse sociale en culturele organisaties zouden inzetten, en het Willemsfonds. Het Willemsfonds was in 1851 als pluralistische vereniging opgericht maar evolueerde onder Vuylsteke vanaf 1862 in liberale richting.

Door middel van voordrachten en de oprichting van bibliotheken werd de geestelijke ontwikkeling van het Vlaamse volk nagestreefd. Deze strategie kon perfect worden ingekaderd in de opvatting van het progressief liberalisme dat de geestelijke ontwikkeling als basis voor politieke en sociale emancipatie beschouwde. Deze organisaties moesten tegen een Franstalige meerderheid optornen zodat zij een belangrijke pressiegroep vormden. De Vlaamse zaak werd door de politieke partijen als een oppositiewapen gebruikt. Toen zij echter van de regering deel uitmaakten, werden die Vlaamse grieven zeer snel opzijgeschoven. Vuylsteke zag in dat de impact van de Vlaamse culturele organisaties onvoldoende doorwoog en besloot om de strijd in de partij te voeren. Met haar federale structuur bood de Liberale Partij theoretisch de mogelijkheid om de Vlaamse Beweging te verdedigen. De Vlaamsgezinden konden zich in de plaatselijke partijleiding laten opnemen en kandidaten op de verkiezingslijsten plaatsen. De Vlaamsgezinden ondervonden echter zeer snel dat de associaties, die in handen van de Franstaligen waren, weinig interesse voor de Vlaamse grieven vertoonden en dat ze

poogden om de Vlaamsgezinden zoveel mogelijk uit (of in de marge van) de Partij te houden. De eisen van de Vlaamsgezinden waren gericht op de vermindering van de geestelijke ongelijkheid tussen Vlamingen en Franstaligen. Dit zou belangrijke repercussies op de materiële ontwikkeling tussen beide gemeenschappen hebben.

Om dit te realiseren moest het Nederlands de voertaal worden in het lager, het secundair en het hoger onderwijs, in de openbare diensten en in de administratie. Bovendien moest er inzake wetgeving een gelijkwaardigheid tussen beide talen volgen.

Vuylsteke koppelde die strijd ook aan een opsplitsing van de Vlaamsgezinden in een klerikale en een antiklerikale strekking. Dit komt heel duidelijk tot uiting met betrekking tot het Vlaamsch Verbond. Het Vlaamsch Verbond was een vereniging van alle Vlaamsgezinden die zich ertoe hadden verbonden om naar aanleiding van verkiezingen enkel te ijveren en te stemmen voor verkiezingskandidaten die voldoende waarborgen boden voor de Vlaamse grieven. In Gent zal Vuylsteke de liberalen afzonderlijk organiseren. Aanvankelijk gebeurde dit in een Vlaamsch Liberaal Verbond binnen het Vlaamsch Verbond. In 1866 verlieten ze echter het Vlaamsch Verbond. Vuylsteke bracht hen samen in de Vlaamsche Liberale Vereniging (1867) die zich als de tegenhanger van de Fransgezinde Association libérale opstelde. Ook in het Willemsfonds werd de klerikale stroming buitenspel gezet. Die Vlaamsgezinde liberalen waren voornamelijk geconcentreerd in een aantal steden als Gent, Brugge en Antwerpen en behoorden tot de ambtenarij, het journalistieke milieu, de academische wereld of de vrije beroepen. Deze groep sloot soms aan bij de progressisten (cf. Karel Buls in Brussel). De Vlaamse kwestie kreeg op lokaal vlak soms de steun van een aantal vrijmetselaarsloges. Zo konden verschillende afdelingen van het Willemsfonds rekenen op de steun van de plaatselijke loges (cf. Antwerpen).

De Liberale Partij hield onvoldoende rekening met de uitbreiding van het kiesrecht die het Nederlandstalig kiespotentieel in belangrijke mate deed toenemen. In de grote steden werden Vlaams-liberale kiesverenigingen opgericht (Gent : de Liberale Volksbond; Antwerpen : de Liberale Volkspartij; Brussel : de Vlaamsche Liberale Bond). In 1912 en 1913 werden er Liberale Congressen voor de Vlaamsche Gewesten georganiseerd die in de oprichting van het Liberaal Vlaams Verbond (1913) zouden resulteren.

Ook na de Eerste Wereldoorlog hadden de Vlaamsgezinde liberalen het moeilijk om de Vlaamse grieven in de Liberale Partij ingang te doen vinden. De vernederlandsing van de Gentse Universiteit (1930) is hiervan het duidelijkste voorbeeld. De liberalen koppelden toen zelfs regeringsdeelname aan het behoud

van een Franstalige universiteit in Gent. De invoering van de Nolfbarak (1923), die een dubbele en tweetalige universiteit in Gent invoerde, werd als een Vlaamse aanval beschouwd. Zelfs toen de Vlaamse opinie naar aanleiding van de Bormsverkiezing (1928) duidelijk radicaliseerde, bleven de Franstalige liberalen zich weigerachtig opstellen.

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw ontstonden ook de eerste liberale sociale organisaties. De meer progressieve liberalen wilden de klassentegenstellingen afbouwen door het intellectueel peil van de arbeidersklasse te verhogen. Ze stelden dat men tot een intensieve samenwerking tussen arbeiders en patroons moest komen.

Hierbij moest er rekening worden gehouden met de belangen van beide partijen zonder dat dit echter aan de economische machtsverhoudingen raakte. Dit reformisme wilde vooral de arbeiders van het opkomende socialisme weghouden. Die sociale organisaties kenden hun grootste bloei vanaf 1880 toen de socialistische organisaties in opmars waren. Dit moet ook verklaard worden door het feit dat die sociale organisaties vanaf dan in handen van de conservatieve meerderheid waren. De conservatieven wilden zo de socialistische opmars afremmen. De progressisten waren vanaf dan immers van mening dat de arbeiders het best bij de socialistische organisaties konden aansluiten. Een andere verklaring voor de interesse van de doctrinairen voor de arbeidersklasse moet in de nakende invoering van het algemeen meervoudig stemrecht worden gezocht.

Vanaf 1890 ontstonden echte liberale werkliedenbonden die zich ook om de materiële welstand van de arbeiders bekommerden. Dit resulteerde in de oprichting van zieken-, pensioen-, werkloosheids- en stakingskassen. Hun politieke medezeggenschap in de liberale partij bleef echter onbestaande. Zij mochten wel kandidaten voordragen tijdens de polls maar ze werden steeds op onverkiesbare plaatsen gezet en hadden dus enkel tot doel het sociaal en democratisch aspect van de partij te ondersteunen. De voornaamste bonden waren Help U zelve (Antwerpen) en de Liberale Werkersverdediging (Gent).

De eerste "liberale vakbond" werd, naar aanleiding van de scheuring van de "Broederlijke Maatschappij der Wevers van Gent", in 1889 in Gent opgericht. Eén van de stichters was Isidoor Colle, de grootvader van de latere ACLVB-voorzitter Armand Colle. Deze Liberale Vakbond opereerde in de schoot van de Liberale Werkersverdediging. Men verwierp zowel het marxistisch als het confessioneel en klerikaal uitgangspunt. Bij de verkiezing van de Werk- en Nijverheidsraad in 1903 stelde de Liberale Werkersverdediging in 12 van de 14 bestaande nijverheidssectoren liberale kandidaten voor. Net als bij de socialistische vakbondskernen was er van enige centralisatie geen sprake. De verschillende sectorale

vakbondsorganisaties behielden hun volledige autonomie (een eigen autonoom bestuur en beheer van de eigen stakingskas). Zo was metaalbewerker Isidoor Colle de voorzitter van de Liberale Metaalbewerders. Het zou tot 1917 duren vooraleer onder leiding van Isidoor Colle er een Algemeen Bestuur van Gentse Liberale Vakbonden werd opgericht.

Het Gentse voorbeeld kreeg navolging. Tussen 1890 en 1900 ontstonden er liberale vakbondskernen in Antwerpen o.l.v. Charles Fabry, Mechelen o.l.v. Leo Smeets en Désiré Vonck, Ronse, Aalst, Leuven, Zele, Temse, Vilvoorde, Menen, Boom en Lokeren. In Wallonië ontstond de liberale vakbeweging pas veel later. Zij zou trouwens nooit de omvang krijgen die zij in Vlaanderen had. Pas in 1912 werd in Soignies de eerste Waalse liberale vakbondskern opgericht.

Mede als gevolg van de zwakke politieke impact werden er pogingen ondernomen om tot een centralisatie te komen. In 1914 werden de liberale mutualiteiten gegroepeerd in de Nationale Bond van de Vrije Mutualiteiten die in 1921 tot de Nationale Bond der Liberale Mutualiteitsfederaties van België werd omgevormd.

Eenzelfde centralisatie zien we bij de stakingskassen. In 1930 ontstond de Nationale Centrale der Liberale Vakbonden van België. We moeten echter opmerken dat die mutualiteits- en vakbondsorganisaties zich hoofdzakelijk in Vlaanderen situeerden. Vóór de Eerste Wereldoorlog poogde men geregeld om het Gentse voorbeeld van centralisatie door te voeren via de oprichting van een federatie en het opstellen van statuten van een landsfederatie. Het zou evenwel duren tot 1920 alvorens een centrale Weerstandskas werd opgericht waarbij alle liberale vakbonden konden aansluiten. Deze weerstandskas was interprofessioneel samengesteld. Het was echter uitsluitend een stakingskas wat met zich meebracht dat de werklozenkassen verder gedecentraliseerd bleven. De eerste voorzitter werd de Mechelse arts en senator Paul Lamborelle (1871-1943). Belangrijk was het interprofessioneel karakter van deze centrale Weerstandskas. Het ACV volgde in 1922 en de Syndicale Kommissie in 1937.

In 1921 slaagde Alfons Colle, de zoon van Isidoor Colle, er in om de liberale Werklozenkassen van Oost- en West-Vlaanderen te verenigen in een Federatie der Liberale Vakbonden der Beide Vlaanderen. Dit voorbeeld kreeg navolging in Antwerpen en Brabant.

De centralisatiebeweging kreeg een eindpunt in 1930 wanneer er een nationale eenheidskas werd opgericht nl. de "Nationale Centrale der Liberale Vakbonden" (NCLV). Paul Lamborelle werd opnieuw de eerste voorzitter en Alfons Colle werd aangesteld tot directeur-generaal. Het dagelijks bestuur was

volledig in handen van de familie Colle.

Een speciale geschiedenis vormt de liberale vakbond werkzaam in de openbare diensten. In 1923 ontstond de "Liberale Federatie van het Personeel van de Staat en van de Spoorwegen". Deze federatie werd in 1927 in "Liberaal Syndikaat van het Personeel van de Staat en van de Spoorwegen" omgedoopt. Zij groeide snel uit tot een vrij sterke geleding die geregeld ook dissidente stemmen liet horen.

Het ledenaantal¹ van de liberale vakbond bleef in vergelijking met de katholieke en socialistische vakbonden heel gering o.a. omdat geografisch de rekrutering grotendeels beperkt bleef tot Vlaanderen met uitzondering van Limburg.

In de aanvangsfase van de Tweede Wereldoorlog stelde de liberale vakbondsleiding zich nogal merkwaardig op. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het BVV bleef de leiding in België en sloot men zelfs samenwerking met de bezetter niet uit. De naam van de vakbond werd gewijzigd in de meer neutrale naam "Algemene Centrale der Beroepsverenigingen van België". Het was duidelijk dat de leiding zich wilde distantiëren van de partij door zich het profiel van een apolitieke organisatie aan te meten. De naam reflecteerde tevens de corporatistische inslag die bij de bezetter goed aansloeg. De leiding meende dat het democratisch systeem definitief verdrongen was. Men stond tevens niet afkerig ten opzichte van een autoritair regime opgebouwd rond de figuur van de koning. De leiding sloot, na overleg met de liberale politicus Maurice Lippens, bij de Unie van Hand- en Geestesarbeiders aan. Colle werd verantwoordelijk voor het beheer van de fondsen, de centralisatie van de boekhouding, de uitbetaling van de lonen en de controle op de financiële verrichtingen. Deze Unie zou echter snel aan belang inwinnen. Vanaf 1942 doken, net als bij de andere zuilen, liberale vakbondskernen op die in het verzet een rol speelden. Armand Colle nam ontslag uit de Unie.

In november 1944 werden de verschillende kernen opnieuw gegroepeerd. De Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België werd opgericht. Alfons Van Glabbeke werd de eerste voorzitter. De

1

TABEL I : EVOLUTIE LEDENAANTAL LIBERALE VAKBOND 1922-1939	
1922	14900
1925	21600
1930	30100
1935	74200
1939	89700

werking van de vakbond werd aanzienlijk uitgebreid met de oprichting van een nationale solidariteitskas die instond voor het uitbetalen van vergoedingen voor arbeidsongevallen, geboorte-, huwelijks- en rustpremies.

Een ander belangrijk element was het aanvaarden, ook door de partij, van een Sociaal Charter op het eerste congres van de ACLVB (oktober 1945). In dit charter werd gepleit voor de toenadering tussen de verschillende sociale klassen, de verdere uitbouw van overlegorganen en -structuren tussen werknemers en werkgevers, de wettelijk gewaarborgde syndicale vrijheid en de deelname van de arbeiders aan het beheer van de onderneming. Andere belangrijke punten waren het principe van de "equal pay" en de uitbreiding van de maatschappelijke zekerheid tot de volledige bevolking.

In 1946 werd, onder impuls van Colle, de ACLVB als derde representatieve syndicale organisatie erkend. Dit impliceerde dat zij voortaan zetelde in allerlei raden en commissies die onder de Ministeries van Arbeid en Tewerkstelling, Economische Zaken, Volksgezondheid en Gezin, Onderwijs,... ressorteerden. Toch bleef de ACLVB lange tijd zeer zwak vertegenwoordigd in de paritaire commissies. Zo was zij in 1954 in amper 13 van de 45 commissies vertegenwoordigd.

De verhouding tussen de partij en de vakbond was onder het voorzitterschap van Van Glabbeke vrij goed. De vakbond deed immers soms meer aan politieke actie dan aan syndicale werking. Het antisindicalisme dat de oude liberale partij altijd al kenmerkte, werd naar aanleiding van de staking van 1960-1961 rond de Eenheidswet echter nog aangescherpt. Alhoewel de ACLVB niet akkoord was met de bezuinigingsmaatregelen die in de Eenheidswet waren opgenomen, sprak de vakbond zich uit tegen de winterstaking.

De leiding argumenteerde die afwijzing door te wijzen op het "politek karakter" van de staking die "werd geleid door woelmakers en onruststokers." Ondanks die zeer gematigde houding kon de vakbond op weinig sympathie rekenen bij de partijleiding. Laatstgenoemde trok in haar verkiezingscampagne duidelijk de antisindicale kaart. Deze antisindicale houding lag trouwens aan de basis van het wegblijven van de vakbond op de buitengewone partijvergadering van mei 1961 waar Omer Vanaudenhove tot opvolger van Roger Motz werd aangesteld. Het dieptepunt in de relatie tussen partij en vakbond kwam er vanaf de oprichting van de PVV/PLP en de daaraan gekoppelde zwenking naar rechts van partijvoorzitter Vanaudenhove. De vakbond heeft zich altijd verzet tegen een ongebreidelde politiek van *laissez faire* die een

bedreiging voor de belangen van de werknemers vormde. De vakbond verwierp wel het principe van de klassenstrijd en streefde naar een samenwerking en vooral naar een evenwicht tussen werkgevers en werknemers met respect voor de wederzijdse belangen. Deze politiek werd door de partij ook opgenomen in het Sociaal Handvest van 1945 dat echter nooit concreet werd ingevuld. Men bleef vasthouden aan de principes van privé-initiatief en markteconomie, maar gekoppeld aan sociale correcties die in de principes van recht op arbeid en de uitbouw van een sociale zekerheid vervat waren. Een mooie illustratie van dit harmonieus model waren de ondernemingsraden die tot taak hadden de respectievelijke eisen van werkgevers en werknemers dichterbij elkaar te brengen. Wij zijn hier echter wel mijlen verwijderd van de invulling van de ondernemingsraden zoals die door de socialistische partij werd geformuleerd. Bovendien werd op het stichtingscongres van de PVV (oktober 1961), volgens de nieuwe partijstatuten, de invloed van de ACLVB binnen de partij tot een minimum beperkt. De afgevaardigden van de vakbond werden uit het bestuurscomité van de partij geweerd en de vertegenwoordiging in de andere bestuursorganen werd tot een minimum herleid. Een ander spanningsveld in de eerste jaren van de PVV had betrekking op de verschillende wetsvoorstellen van liberale parlementsleden om de syndicale vrijheden aan banden te leggen. Sindsdien waren de verhoudingen tussen de PVV en de ACLVB erg koel. Een situatie die trouwens nog werd aangescherpt door de radicaal-liberale koers die de partij onder Verhofstadt voer en die repercussies had op het sociaaleconomisch beleid van de regering-Martens V. De gespannen verhouding kwam o.a. tot uiting in de "lege stoel"-politiek van de vakbond waarbij de vakbond uit het partijcongres en het partijbureau wegbleef, de deelname aan de stakingen tegen de inleveringsmaatregelen, de scherpe kritiek op het gevoerde bezuinigingsbeleid en de dreiging van de liberale partijvoorzitters Verhofstadt en Michel om voorstellen tot beknotting van de syndicale vrijheden in te dienen.

Na het overlijden van Adolf Van Glabbeke in 1959 werd Armand Colle (1910-1992), tot dan directeur van de Centrale, in oktober 1959 tot voorzitter verkozen. Pas op 19 januari 1989 nam hij om gezondheidsredenen ontslag. Hij werd opgevolgd door Willy Waldack². Een belangrijk punt waarmee hij als voorzitter geconfronteerd werd, was de normalisering van de betrekkingen met het "Liberaal Syndikaat der Agenten van Openbare Diensten" (LSAOD), dat sinds de jaren twintig met de Centrale in onmin leefde.

Dit LSAOD verkeerde al geruime tijd in zware moeilijkheden (financieel maar ook inzake politieke oriëntatie). Een eerste strekking (ambtenaren werkzaam in de sector Ministeries) opteerde voor een nauwe samenwerking met de ACLVB gekoppeld aan de uitbouw van een betere dienstverlening. Een tweede strekking, vooral vertegenwoordigd in het Onderwijs en de Parastatalen, was gewonnen voor een grote autonomie t.o.v. de ACLVB. De reden hiervoor moet worden gezocht in het feit dat benoemingen in deze

² Willy Waldack overleed in april 1994 en werd door Guy Haaze opgevolgd. Op 26 februari 1994 had Waldack, op een buitengewoon congres, al zijn opvolger laten verkiezen.

sectoren in belangrijke mate politiek gekleurd zijn. Dit kwam slecht uit aangezien de verhoudingen tussen partij en vakbond gespannen waren. De situatie escaleerde in februari 1961 wanneer de groep ministeries ontslag nam in het bestuurscomité van het LSAOD en toenadering zocht tot de ACLVB. Laatstgenoemde besloot binnen haar structuur een nieuwe sector op te richten onder de benaming "Liberaal Syndicaat van de Openbare Diensten (LSOD).

De spanningen tussen de ACLVB en wat overbleef van het LSAOD bleven aanhouden zeker toen Vanaudenhove een actieve rol in het conflict begon te spelen. In oktober 1961 maakte het LSAOD bekend dat zij ging samenwerken met het "Cartel des Syndicats Indépendants". Dit was een organisatie die aanleunde bij het Centre Indépendant, een fusie van een aantal poujadistisch geïnspireerde rechtse partijtjes die op dat moment toenadering zocht met de PVV van Vanaudenhove. Het Cartel werd opgenomen in het partijbureau met als gevolg dat Colle zijn ontslag indiende. Kort daarop werden de banden tussen het LSAOD en het ACLVB definitief verbroken. De spanningen bleven echter aanhouden en bereikten een nieuw hoogtepunt in 1967 naar aanleiding van de sociale verkiezingen. De partijleiding beklagde zich over de te geringe inspraak in de samenstelling van de lijsten. Er kwam een duidelijke verbetering in de relatie naar aanleiding van het opstappen van Vanaudenhove als partijvoorzitter. Dit resulteerde in een toenadering tussen het LSAOD en het LSOD. In april 1971 smolten beide samen onder de benaming "Vrij Syndicaat voor het Openbaar Ambt (VSOA)", dat binnen de ACLVB over een bepaalde autonomie bleef beschikken.

De blijvende tegenkanting van de Franstalige associaties zorgde er voor dat er al snel een intense samenwerking tussen een aantal Vlaamsgezinde en sociale verenigingen tot stand kwam. Zo ontstond in Gent in 1907 de Liberale Volksbond als resultante van de samenwerking tussen Willemsfonds en de Liberale Werkersverdediging. De belangrijkste organisatie was echter het Liberaal Vlaams Verbond dat in 1913 werd opgericht en dat fungeerde als de overkoepelende organisatie van Vlaamsgezinde en sociale organisaties. Het Algemeen Enkelvoudig stemrecht en de vernederlandsing van de Gentse universiteit waren prioritaire programmapunten. Vooral tijdens het interbellum zou het geregeld tot harde conflicten met de Franstalige associaties komen. We moeten wel opmerken dat het Vlaams liberalisme op dat moment nog enkel werd vertegenwoordigd door het Willemsfonds, dat zich op de volksopvoeding concentreerde, en het Liberaal Vlaams Verbond dat naar politieke medezeggenschap van de Vlaamse liberalen streefde. Beide organisaties kenden een heropbloei op het einde van de jaren vijftig toen een nieuwe generatie Vlaamse liberalen op het voorplan trad. Het Willemsfonds trad steeds minder op als verdediger van het liberalisme dan wel als vrijzinnig Vlaamsgezinde vereniging.

1.3. HET UITBLIJVEN VAN EEN ECHTE PARTIJ-ORGANISATIE, 1846-1961

Naar aanleiding van het eerste liberale congres (1846) werden overal liberale verenigingen opgericht. Tot dan toe waren die beperkt gebleven tot een aantal grote centra (Doornik, Luik, Verviers, Antwerpen en Gent).

Het uitblijven van nationale bestuursorganen bleef echter de grootste handicap. De doctrinairen hadden zich immers op het congres van 1846 tegen de oprichting van nationale bestuursorganen verzet. In 1875 was er een nieuwe poging. De Fédération des Associations Libérales werd opgericht. Vijfendertig verenigingen en associaties waren hierbij aangesloten. De macht lag bij een Comité Central dat naast vertegenwoordigers van de verenigingen ook parlementsleden telde. Dit Comité moest jaarlijks samenkomen en eveneens een Bureau Permanent verkiezen dat voor de dagelijkse werking van de partij moest instaan. De Fédération bleek echter al snel ondoeltreffend en brokkelde geleidelijk af. Het was immers duidelijk dat de liberale parlementsleden niet bereid waren om hun machtspositie af te zwakken. Op de lagere echelons was de uitbouw echter vrij goed. In bijna alle arrondissementshoofdplaatsen werden één of meer associaties opgericht. De meeste van deze associaties kenden echter een zeer wankel en onregelmatig bestaan omdat de doctrinairen ze als contestatieplaatsen van progressisten beschouwden.

Vanaf 1900, na de verzoening tussen doctrinairen en progressisten, poogde men om de partij een betere structuur en organisatie te geven. In 1913 werd de Landsraad der Liberale Partij opgericht. Hierin zetelden de liberale parlementsleden, de afgevaardigden van de plaatselijke associaties, van het Landelijk Verbond der Liberale Jonge Wachten en van de Vereniging van Liberale Journalisten. De Landsraad had diverse doelstellingen. In de eerste plaats wilde men een tegengewicht vormen voor de katholieke macht op het platteland. Ten tweede wilde men de sociale acties van de liberale zuil bevorderen. Ten slotte wenste de raad te fungeren als informatiekanaal voor de associaties. Een Bestendig Comité werd opgericht. Het bevatte vertegenwoordigers van de liberale fracties in het parlement en een vertegenwoordiger van elke provincie. Het stond in voor de organisatie van algemene vergaderingen en de uitvoering van de beslissingen van de Landsraad. Het uitbreken van WO I had voor gevolg dat er niets van deze plannen werd gerealiseerd.

Door de invoering van de evenredige vertegenwoordiging in 1900 werden de liberalen gered. Zij behielden op die manier opnieuw een aanzienlijke vertegenwoordiging in het parlement.

Ondanks de hereniging op het nationale vlak bleef de situatie op het lokale vlak onveranderd. De progressisten hadden het nog altijd even moeilijk om toegang en/of invloed te verwerven in de associaties die in het merendeel van de gevallen nog steeds door de doctrinairen werden gecontroleerd. Zij bleven o.a.

meestal van verkiesbare plaatsen verstoken. De progressisten richtten zich dan ook meer op de sociaal-culturele organisaties die een veel breder rekruteringsveld boden dan de gesloten associaties.

Die sociaal-culturele organisaties hadden door de invoering van het Algemeen Meervoudig Stemrecht, waardoor de lagere sociale klassen een belangrijke machtsfactor werden, een nieuw elan gekregen. Zij moesten immers fungeren als een soort buffer tegen de opkomst en de verdere uitbouw van de socialistische organisaties. In Gent was er de Liberale Werkersvereniging, in Antwerpen Help U Zelve en in Brugge het Van Gheluwe's Genootschap.

Op 8 en 9 juni 1919 kwam de Landsraad pas voor het eerst samen. Er werd besloten om een congres te organiseren (juli 1919) en het programma te actualiseren.³ Daarnaast werd de organisatie nog verder uitgebouwd en werd er een structuur gecreëerd die tot 1961 zou standhouden. Vanaf 1922 traden o.a. ook de ministers, de gewezen ministers en de ministers van State tot de Landsraad toe. In de loop van de jaren werd dit nog verder uitgebreid met vertegenwoordigers van de sociale organisaties, waaronder de vakbonden en de mutualiteiten. Na de oorlog werden er ook vertegenwoordigers van de middenstand, de landbouw, de industrie en het wetenschappelijk milieu opgenomen.

De Landsraad was in theorie de hoogste partijinstantie die voor het bepalen van de doctrine, het opstellen van het partijprogramma en de politieke oriëntaties moest instaan. In de praktijk kwam de Landsraad meestal maar één keer per jaar samen en lag de bevoegdheid bij het Bestendig Comité, dat poogde de bijeenkomsten van de Landsraad zoveel mogelijk af te remmen. Dit Comité was dan ook de feitelijke partijinstantie. Het was o.a. het Bestendig Comité dat het Schoolpact bekrachtigde.

Gespecialiseerde commissies die zich bezighielden met specifieke aangelegenheden van het programma, het opstellen van een verkiezingsplatform of het bespreken van politieke problemen werden opgericht.

Ook het Bestendig Comité werd verschillende keren hervormd en bestond vanaf 1925 uit leden van bureaus van de liberale parlamentsfracties, de ministers, de oud-ministers, de ministers van State, de liberale

³ Het congres nam o.a. een sociaal programma aan dat heel wat verder ging dan de vooroorlogse partijprogramma's. Men proclameerde o.a. "de erkenning van het recht op bestaan met al wat het omvat aan waardigheid, veiligheid en welzijn", de instelling van een minimumloon en een maximumwerktijd "verenigbaar met de behoeften van onze uitvoer, derwijze dat aan ieder voeding, kleding, woning, bescherming en vrije tijd verzekerd worde in evenredigheid met zijn sociale voortbrengstwaarde." Ondanks het feit dat de liberalen inzake het economisch beleid voorstander bleven van een zo groot mogelijke vrijheid, stelden ze dat financiële overheidsinmenging in ondernemingen "kan worden overwogen indien zij het industriële karakter en de bestuursautonomie eerbiedigt, daar de deelneming van de Staat in de verdeling van de winst, in dat geval, ten goede komt aan de algemeenheid."

bestendige afgevaardigden.

In 1945 werd het Bureau opgericht waarin de liberale ministers en de voorzitters van de parlamentsfracties zetelden. Het werd belast met het dagelijks bestuur van de partij en de uitvoering van de beslissingen van de Landsraad en het Bestendig Comité.

In 1951 werd voor het voorzitterschap een taalbeurtrol ingevoerd. Men poogde eveneens om het Bureau meer bevoegdheden toe te kennen maar dit mislukte.

Wel werd een nieuwe instelling, het Uitvoerend Bureau, opgericht dat voor de administratieve uitbouw van de partij (o.a. de oprichting van commissies en het vastleggen van de bijdragen door de groeperingen en de individuele leden) instond. Het Uitvoerend Bureau had eveneens nauw contact met de verschillende arrondissementfederaties om de organisatorische problemen te bespreken. In de praktijk bleef de uiteindelijke bevoegdheid bij de liberale fracties van het parlement liggen aangezien de leden niet gebonden waren door hun mandaat.

In de periode 1919-1961 werden er amper tien partijcongressen georganiseerd. Er werd enkel een congres gehouden als het programma moest worden aangepast.

De plaatselijke inplanting van de liberale partij bleef tot aan de oprichting van de PVV/PLP zeer zwak en was vooral in een aantal steden te situeren. De gemeentelijke associaties vormden de basisstructuur van de partij. Daarboven stonden de arrondissementfederaties en ten slotte waren er ook enkele provinciale federaties. Al deze organisaties hadden hun eigen statuten en beschikten over een verregaande autonomie. De zwakke structuur kwam vooral tot uiting bij de eerste naoorlogse verkiezingen van 1946 o.a. ook omdat de twee andere traditionele partijen een metamorfose hadden ondergaan en zich met stevige organisatorische structuren hadden gewapend. Dit resulteerde in een intern onderzoek waaruit bleek dat de werking van de meeste associaties en arrondissementfederaties te wensen overliet. In het verlengde hiervan werden in 1949 de nationale lidkaarten van de Liberale Partij ingevoerd. Om de verspreiding van de lidkaarten te bevorderen, werd er een arrondissementsvertegenwoordiging aan verbonden die op het aantal leden van elke federatie gebaseerd was.

1.4. DE ELECTORALE POSITIE VAN DE LIBERALEN

De liberalen scoorden electoraal het hoogst in 1848 m.a.w. op een moment dat, ondanks de verlaging van de kiescijns tot het grondwettelijk minimum, slechts honderdduizend inwoners hun stem konden uitbrengen. Zowel in de Kamer als in de Senaat behaalden zij een ruime meerderheid. Tijdens de periode 1848-1892 ging de liberale partij steeds verder achteruit. Terwijl in 1848 in bijna alle arrondissementen een meerderheid van liberale volksvertegenwoordigers werd verkozen, was dit in 1892 alleen nog het geval in de arrondissementen van Henegouwen, Luik, Verviers, Aarlen, Oostende en Brussel. Op provinciaal niveau waren de liberalen, behalve in Limburg, in de meerderheid. In 1892 was dit enkel nog in Henegouwen, Luik en Brabant.

De invoering van het Algemeen Meervoudig Stemrecht (1893) gekoppeld aan het meerderheidsstelsel en de interne verdeeldheid tussen progressisten en doctrinairen waren de oorzaken voor de zware electorale nederlaag van 1894. De katholieken wonnen alle zetels in de Vlaamse arrondissementen en in Brussel, evenals in de Waalse arrondissementen Doornik, Ath, Waremme, Marche, Bastogne en Neufchâteau. De socialisten behaalden alle zetels in Bergen, Soignies, Charleroi en Verviers, zes zetels in Luik en één in Namen. De liberale partij haalde slechts in zes arrondissementen de meerderheid : Nijvel, Thuin, Philippeville, Hoei, Aarlen en Virton.

Het meerderheidsstelsel speelde duidelijk in het nadeel van de liberalen. Terwijl de socialisten in een aantal industriegebieden geconcentreerd waren, waren de stemmen van de liberalen geografisch sterk verdeeld. De partij werd dan ook door de invoering van het evenredigheidsstelsel (1900) gered. De invoering van het evenredigheidsstelsel vloeide voort uit het feit dat de katholieken vreesden dat zij alleen tegen de socialisten zouden moeten optornen of dat de toenadering tussen progressisten en socialisten, met als bindmiddel het antiklerikalisme, zich naar de doctrinairen zou uitbreiden. De liberale partij behaalde 34 zetels (1894 : 20). Terwijl ze in 1894 in Vlaanderen geen enkele parlamentszetel meer hadden behouden, waren ze nu in 9 van de 16 arrondissementen vertegenwoordigd (Antwerpen, Brugge, Gent, Kortrijk, Leuven, Mechelen en Oudenaarde). In Wallonië hadden zij voortaan een parlamentsvertegenwoordiging in elk kiesdistrict.

Bij de verkiezingen in 1904 gingen de liberalen opnieuw vooruit. De verzoening tussen progressisten en doctrinairen lag hiervan aan de basis. De progressisten hadden immers bij de vorige verkiezingen op heel wat plaatsen een kartel met de socialisten gevormd die de liberale partij een belangrijk aantal zetels had gekost. De verzoening was tot stand gekomen als gevolg van de aanvaarding door de doctrinairen van de voornaamste programapunten van de progressisten (invoering van het A.E.S. en de leerplicht en de beperking van de kinderarbeid).

Vanaf 1910 kwam het tot een toenadering tussen liberalen en socialisten. Men wilde hiermee de hegemonie van de katholieken breken. In functie van de algemene parlementsverkiezingen van 1912 werd er een electoraal pact gesloten dat in gemeenschappelijke lijsten (in 25 van de 30 kiesarrondissementen) resulteerde. De verkiezingen waren echter een tegenvaller voor de liberalen.

Ze bleven immers ter plaatse trappelen (44 zetels), terwijl de socialisten en vooral de katholieken fors vooruitgingen. De macht van de katholieken werd niet doorbroken.

De invoering van het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht bij de parlementsverkiezingen van 1919 veroorzaakte een politieke aardverschuiving. De katholieken (van 99 naar 73 zetels) en de liberalen (van 45 naar 34 zetels) waren de grote verliezers. De socialisten behaalden 70 zetels. De liberalen verdwenen naar de derde plaats in de partijhiërarchie. Niettemin hebben de liberalen in het interbellum slechts een klein jaar in de oppositie gezeten. Dit gouvernementalisme bracht echter ook mee dat de partij steeds meer van haar eigen identiteit inboette.

De verschuivingen waren het grootst in Vlaanderen. De liberalen gingen sterk achteruit (van 21 naar 15 zetels) terwijl de socialisten, die vóór de WO I amper vertegenwoordigd waren (zes zetels), hun zetelaantal op 24 brachten. In Wallonië bleef een dergelijke grote achteruitgang beperkt tot een aantal regio's nl. Bergen en Charleroi. De verklaring voor de nederlaag moet ook intern worden gezocht. Het was duidelijk dat de liberalen de kiezer geen concreet en goed ingevuld programma hadden aangeboden. Daarenboven waren het vooral de socialistische vakbonden die van de sociale toegevingen hadden geprofiteerd. De liberale bonden hadden immers geen enkele impact op de eigen partij.

Het uitblijven van de verdere uitbouw van een liberale zuil zou de voornaamste oorzaak blijven voor de electorale zwakheid van de partij. De katholieken en de socialisten hebben in die jaren de basis gelegd voor de uitbouw van vakbonden, mutualiteiten en coöperatieven. Tot 1961 bleef het stemmenaantal tussen 12 en 16% schommelen. Het historisch dieptepunt bereikte men in 1946 (9,6%).

1.5. DE ECONOMISCHE DOCTRINE: HET BLINDE LAISSER FAIRE PRINCIPE VANAF 1870

Na de onafhankelijkheid zetten de unionistische regeringen de interventiepolitiek van Willem I verder. Zo kwam de regering herhaaldelijk tussen om de crisissen in de banksector op te lossen. Tijdens de zware crisis

van de jaren 1840 probeerde de overheid om de economie te stimuleren en de hoge werkloosheid op te lossen door o.a. openbare werken en het bestellen van spoorwegaanpak. Er werd eveneens hulp verleend aan de Société Générale en de Nationale Bank werd opgericht. Dit interventionisme werd soms ook door partijpolitieke motieven ingegeven cf. Frère-Orban die besloot tot de oprichting van de Caisse de Crédit Foncier (1850) die langlopende leningen aan de landbouwers moest verschaffen. De katholieke grootgrondbezitters reageerden afkeurend omdat zij vreesden dat hun machtspositie verloren zou gaan. Deze maatregel bood immers aan de landbouwbevolking de mogelijkheid om zelfstandige boeren te worden. Andere belangrijke liberale initiatieven in de negentiende eeuw waren de oprichting van het Gemeentekrediet van België (1860), de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (1865) en de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (1884) (na het afkopen van de toegestane spoorwegconcessies).

Tijdens de economische hoogconjunctuur van het laatste kwartaal van de negentiende eeuw bleven de liberalen angstvallig aan de principes van economische vrijheid en privé-initiatief vasthouden. Zij zagen niet in dat de hoogconjunctuur de gelegenheid bood om een progressief sociaal beleid te voeren dat ook positieve economische troeven inhield. De sterke toename van de binnenlandse afzetmarkt zou de economische groei immers nog bevorderen.

Deze politiek werd ook tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw behouden. In de naoorlogse jaren was de partij het wel eens met een structureel interventionisme dat nodig was om de wederopbouw te bevorderen. Het resulteerde o.a. in de oprichting van de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (1919). De partij weigerde echter om aan de middenstand en de arbeidersklasse aandacht te besteden. De sociale politiek werd gekoppeld aan de sanering van de frank, de beperking van het overheidsdeficit en het verminderen van de fiscale druk op de ondernemingen.

De eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog stonden in het teken van de economische wederopbouw van het land. Het was voor alle partijen duidelijk dat de traditionele *laissez faire* politiek niet langer houdbaar was. De conjuncturele expansiepolitiek zoals die door Keynes werd voorgestaan en die al tijdens de tweede helft van de jaren dertig was toegepast, werd zonder moeilijkheden door alle partijen aanvaard. Ook de uitbouw van een sociale programmatiek, geïnspireerd op de ideeën van Lord Beveridge die de basis voor het Sociaal Pakt vormden, kon, mede ook door het revolutionair klimaat, op de steun van alle partijen rekenen. De liberalen bleven zich echter in de naoorlogse linkse regeringen tegen elke vorm van structuurhervormingen verzetten. In tegenstelling tot Frankrijk werden er in België geen nationalisaties doorgevoerd.

Vanaf medio de jaren vijftig werd het idee van de structuurhervormingen door de Waalse socialisten een

tweede maal gelanceerd. De aanleiding hiervoor was het economisch verval van de basissectoren in Wallonië. De liberalen, die in de rood-blauwe regering-Van Acker (1954-1958) de "economische sleutelportefeuilles" in handen hadden, waren er mede de oorzaak van dat de BSP niet bij de Waalse eisen aansloot. Ook de structuurhervormingen voorgesteld door de regering-Eyskens-Lilar (1958-1961), die tot doel hadden via economische programmering de economische moeilijkheden op te vangen, konden niet op de steun van de liberale regeringspartner rekenen. Het zou pas onder de rooms-rode regering-Lefèvre-Spaak (1961-1965) zijn dat de expansiewetten en de economische programmering concreet werden ingevuld.

1.6. NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

Net als de andere partijen kwam de liberale partij ontredderd uit de oorlog. Bovendien werd de partij, door het overlijden van een aantal vooraanstaande politici met een sterke lokale machtsbasis (Janson, Hymans, Max en Vanderpoorten), nog zwaarder getroffen.

Tijdens de bezetting had men zowel in bezet België als in Londen allerlei scenario's geschreven over hoe de naoorlogse politieke structuren er moesten uitzien. Eén van de voornaamste denktanken was het Studiecentrum voor de Hervorming van de Staat. Het stond onder het voorzitterschap van de liberaal Maurice Lippens en pleitte voor een versterking van de koninklijke macht. De contestatie van de parlementaire democratie was toen een vrij verspreid fenomeen. Ook in deze kringen was men voorstander van een autoritair regime rond de koning. De liberale verzetskringen ijverden voor een nieuwe politieke maatschappij waarbij de invloed van de partijen zou worden verminderd en waarbij er plaats zou worden gemaakt voor een parlementair stelsel, in handen van de "elites" uit diverse maatschappelijke geledingen (corporatisme), dat een garantie voor een "zuivere politieke ethiek" moest bieden. Het is echter opvallend dat deze ideeën geen verdere uitwerking hebben gekregen en dat, in tegenstelling tot de andere partijen, de liberale beweging de naoorlogse situatie weinig voorbereid had. Dit laatste had o.a. te maken met het feit dat men na het verdrijven van het totalitair gedachtegoed op een liberaal elan rekende. Dit bleek echter een duidelijke politieke misrekening te zijn. De vooroorlogse structuren werden immers opnieuw geïnstalleerd. Het enige verschil was het feit dat er een nieuwe generatie politici op het voorplan trad. Deze misrekening had trouwens belangrijke electorale consequenties. De liberalen, die zelfs door de communisten werden voorbijgestoken, verloren tijdens de eerste naoorlogse parlementsverkiezingen van februari 1946 zestien zetels (1939: 33).

1.7. DE KONINGSKWESTIE

De eerste naoorlogse jaren stonden bijna volledig in het teken van de Koningskwestie. Aanvankelijk was de partij erg terughoudend. Al snel bleek echter dat de liberalen erg verdeeld reageerden. De Waalse en Brusselse liberalen waren heftige tegenstanders van een terugkeer terwijl de Vlaamse liberalen zich lieten inspireren door de publieke opinie die zich grotendeels pro-Leopold opstelde. Ondanks heftige reacties van o.a. de Brusselse progressief liberaal Charles Janssens (De koning is "de eerste inciviek van het koninkrijk") opteerde de partij voor een politiek van "l'effacement". Hierbij werd de koning gevraagd om zich, desnoods met het opgeven van zijn eigen aspiraties, over het behoud van de monarchie en de nationale eenheid te bekommeren. Het was duidelijk dat zowel voor- als tegenstanders van Leopold III zich moeilijk met deze strategie konden verzoenen. Deze houding kwam o.a. tot uiting naar aanleiding van de goedkeuring van de wet van 19 juli 1945 waarbij een terugkeer van de koning aan een stemming in de Kamers ondergeschikt werd gemaakt. Ondanks de zware nederlaag bij de parlementsverkiezingen van 1946, die grotendeels aan deze gematigde houding te wijten was, bleven de liberalen naar een consensus streven. Zo stelde men voor om een onpartijdige onderzoekscommissie van juristen, die de koninklijke macht zou herformuleren, samen te roepen.

Bij de verkiezingen van 1949 wonnen de liberalen 12 zetels. Dit was hoofdzakelijk te wijten aan het feit dat de liberalen zich konden inzetten voor een problematiek die vooral de middenstand aanbelangde nl. de fiscale druk. De liberalen beloofden in hun programma immers een vermindering van de directe belastingen met 25%. De behaalde winst moet echter ook in verband worden gebracht met de verhoging van het totale aantal zetels (sinds 1946). Voortaan waren er immers 212 zetels (+ 10) te verdelen. De christendemocratisch - liberale regering-Eyskens, die na de verkiezingen tot stand kwam, stemde de wet die de terugkeer van de koning van een volksreferendum afhankelijk maakte.

Bij de vervroegde verkiezingen van juni 1950, die volledig in het teken van de Koningskwestie stonden, werden de liberalen voor hun lauwe houding in de oppositie tegen Leopold III afgestraft. Zij verloren één derde van hun Kamerzetels. Een andere reden voor dit verlies was het feit dat de liberalen hun fiscale beloften niet hadden kunnen realiseren. De homogene CVP/PSC regering-Duvieusart kwam tot stand. Onder druk van de onlusten in Wallonië trad Leopold III in juli 1950 af.

1.8. DE SCHOOLSTRIJD (1954-1958) EN DE LEVENSBESCHOUWELIJKE PACIFICATIE

De absolute meerderheid waarover de CVP/PSC in de periode 1950-1954 beschikte, gaf aanleiding tot een nieuw spanningsveld.

Na de oorlog gingen steeds meer kinderen naar de middelbare scholen, waarbij zij de keuze hadden tussen het gratis middelbaar rijksonderwijs en het niet-gesubsidieerde vrij katholiek middelbaar onderwijs. Onder druk van het episcopaat werkte de PSC-minister Pierre Harmel een aantal wetsontwerpen uit die in de subsidiëring van het vrij onderwijs voorzagen. Daarnaast voorzagen men ook in de oprichting van "gemengde commissies" die paritair zouden worden samengesteld en die inspraak kregen in het opstellen van leerprogramma's, de oprichting van rijksscholen en de erkenning van vrije scholen. Tegen deze plannen ontstond er onmiddellijk een antiklerikaal front van liberalen en socialisten. Zij vonden het onaanvaardbaar dat het vrij onderwijs via de gemengde commissies in het rijksonderwijs inspraak kreeg. Op een aantal congressen bevestigden de liberalen hun steun aan het rijksonderwijs en verwierpen de subsidiëring van de vrije scholen.

Toen de CVP bij de verkiezingen van april 1954, die de schoolkwestie als inzet hadden, haar absolute meerderheid verloor, stond niets een rood-blauwe coalitie in de weg.

De klemtoon van de regering-Van Acker (1954-1958) lag op een gemeenschappelijk antiklerikaal programma. Dit hield o.a. de beperking in van de subsidies aan katholieke scholen en het ontslag van een honderdtal niet vastbenoemde leerkrachten, met een diploma uit het vrij onderwijs, uit het officieel onderwijs. Er werd evenwel onmiddellijk door het episcopaat en de katholieke zuil tegen deze politiek van de Minister van Openbaar Onderwijs Collard gereageerd. De schooloorlog zou vier jaar aanslepen.

De verkiezingsoverwinning van de katholieken in 1958 dwong de traditionele partijen tot het sluiten van een compromis inzake het onderwijsbeleid. Dit mondde uit in het Schoolpact (1959) dat een pacificatie inzake levensbeschouwelijke aangelegenheden inluidde. In het Schoolpact erkenden de ondertekenaars de vrije keuze van het gezinshoofd en de noodzaak aan die keuze te kunnen voldoen. De katholieken stapten hiermee af van het standpunt dat het rijksonderwijs enkel noodzakelijk was waar het vrij onderwijs tekort schoot. De verschillende partijen erkenden ook de noodzaak van een voldoende financiering van beide netten. Dit impliceerde de overheidssubsidiëring van "alle geldige vormen van onderwijs". De liberalen zouden, zeker na de hervorming van de partij in PVV/PLP, aan een strikte naleving en uitvoering van het

Schoolpact vasthouden. In de partij ontstond er trouwens een duidelijke evolutie in de opstelling ten opzichte van het rijksonderwijs. Dit kan worden verklaard door het feit dat heel wat leden vanaf 1961 hun kinderen naar het vrij onderwijs stuurden. Ook bij de vrijzinnigen onder de leden ontstond er enige wrevel met betrekking tot het pluralistisch karakter van het rijksonderwijs.

Zij stelden dat het rijksonderwijs meer en meer door de socialisten werd gedomineerd wat volgens hen in het leerprogramma tot uiting kwam.

In de partij zijn er twee stromingen aanwezig. In de eerste plaats zijn er de kritische verdedigers van het rijksonderwijs. Ondanks de al vermelde kritiek zien zij in het rijksonderwijs de enige mogelijkheid om het katholiek machtsmonopolie inzake onderwijs te doorbreken. Ten tweede zijn er de radicale liberalen die het rijksonderwijs als een zoveelste bewijs zien van de macht van de staat en ook hier voor privé-initiatief opteren. Laatstgenoemden zijn meestal afkomstig uit de generatie die na 1961 is toegetreden.

Het Schoolpact vormde het eindpunt van de klassieke breuklijn tussen klerikalisme en de antiklerikalisme. Het maakte eveneens een einde aan mogelijke rood-blauwe coalities die op de verdediging van de laïcisering van de staat en van het rijksonderwijs geïnspireerd waren.

Vanaf de jaren zestig poogde men, in het verlengde van het Schoolpact, om dit pact naar andere terreinen uit te breiden. Zo ijverde het Willemsfonds o.l.v. de toenmalige voorzitter Adriaan Verhulst voor het afsluiten van een cultuurpact. Dit werd uiteindelijk in 1973 gerealiseerd. Het was een compensatie voor de medewerking van de liberalen aan de grondwetsherziening van 1970. Het werd door alle partijen met uitzondering van de Volksunie ondertekend. Het cultuurpact bouwt waarborgen in inzake inspraak in het beleid en inzake de verdeling van de financiële middelen en de infrastructuur over alle echelons.

1.9. EEN NOODZAAK TOT HERORIËTERING

Het wegvallen van het levensbeschouwelijk strijdpunt na 1958 bracht de ideologische zwakheid van de partij duidelijk aan het licht. De Liberale Partij, bestaande uit notabelen en materieel welstellende burgers die met begrippen als vrije markteconomie, sociale vrede en beperking van overheidsoptreden tot een regulerend element in de sociale en economische sectoren bleven schermen, was duidelijk aan een heroriëntering toe. Bovendien bleef de partij de traditie van zwakke structuren verder zetten en had ze geen controle over de verschillende afdelingen. Het was duidelijk dat vanaf de Eerste Wereldoorlog de ambities van de partij tot regeringsdeelname beperkt waren gebleven. Zij kregen trouwens weinig tegenkanting van de twee andere

grote partijen die haar gebruikten om aan een parlementaire meerderheid te geraken.

In 1958 nam de pas aangestelde partijvoorzitter Roger Motz het initiatief tot partijhervorming. Hij begon met de hervorming van de partijstructuren. Zo werd het partijsecretariaat gereorganiseerd en werd er met de uitgave van een partijmaandblad gestart. Hij liet de partij eveneens nauwer met de liberale studiecentra (Paul Hymans Centrum, de Stichting Arthur Vanderpoorten en het Liberaal Studiecentrum in Luik) samenwerken.

Daarnaast werkte hij ook aan een ideologische heropbloei van de partij. Dit resulteerde in het ideologisch congres (november 1959)⁴ waar de verschuiving van het levensbeschouwelijke naar het sociaaleconomische zeer duidelijk was. Het congres sprak zich uit voor een levensbeschouwelijke tolerantie, respect voor de individuele vrijheden en het geloof in het privé-initiatief met slechts corrigerende functies voor de overheid. Het beklemtonen van het privé-initiatief moet worden gezien tegen de achtergrond van de sociaal-politieke evolutie in die jaren. De expansiewetten van de regering-Eyskens (1958-1961) hadden immers tot doel de overheid actief in een structurele economische vernieuwing te laten participeren. De liberalen poogden dan ook initiatieven in die zin in de regering-Eyskens af te remmen. Zij zagen meer heil in het verlenen van fiscale voordelen aan de ondernemingen.

De regering-Eyskens werd met een aantal ernstige problemen geconfronteerd. In de eerste plaats was er de aftakeling van de Waalse basisindustrieën en ten tweede waren er in 1960 de moeilijkheden in Kongo die tot de onafhankelijkheid zouden leiden. De regering wilde de eenheidswet invoeren die een duidelijk liberale stempel droeg cf. het verschuiven van de klemtoon van directe naar indirecte belastingen en de sanering van de overheidsdiensten. De linkervleugel van de Waalse socialisten onder leiding van André Renard reageerde heftig. Dit resulteerde in de grote winterstaking van 1960 die, naarmate de staking naar een Waalse staking evolueerde, meer en meer aan het federalisme werd gekoppeld.

De communautaire spanningen werden bovendien nog meer aangescherpt door de geplande volkstelling van 1960 die tevens een talentelling was. De talentelling kon immers aanleiding geven tot de herziening van het taalstatuut van enkele Brusselse gemeenten. De vrees voor het uit elkaar spatten van België verhoogde de eenheid in de partij en deed de noodzaak inzien om de partij te doen groeien. Men had hiervoor twee keuzen : of de partij onveranderd laten en mikken op de vlottende kiezers, of een nieuwe partij uitbouwen naar Angelsaksisch model met twee partijen opgedeeld in een travaillistische en een conservatieve partij. De partij

⁴ Op dit congres stelde Roger Motz : "Le Pacte Scolaire a bouleversé les données de notre géographie politique. Grâce à lui, nous pouvons proclamer que la religion n'est pas un fait que nous constatons, mais un droit que nous respectons. Chaque citoyen a le droit fondamental : celui de choisir entre la religion et l'agnosticisme."

moest dan mikken op die kiezers die bang waren voor het travaillisme. Dit impliceerde dat de Liberale Partij zich noodgedwongen moest deconfessionaliseren indien men kiezers uit de conservatieve vleugel van de katholieke zuil wilde aantrekken. Gezien de koppeling van de staking van 1960 aan het federalisme was het voor de nieuwe liberale partij eveneens noodzakelijk om de eenheid van België te blijven verdedigen. De verkiezingen van maart 1961 kwamen echter te snel om de kiezer van het nieuwe elan van de partij te overtuigen. Toch gaf de liberale verkiezingsaffiche al de nieuwe strategie aan. De katholieke kiezers werden opgeroepen om voor de liberalen te stemmen : "In eer en geweten, ook U kunt liberaal stemmen."

De verkiezingen van maart 1961 stonden volledig in het teken van de staking rond de Eenheidswet en de perikelen in Kongo. De liberalen behaalden een status-quo. De verklaring hiervoor was het feit dat de partij zich heftig tegen de staking had verzet en zich als een ordelievende partij profileerde. De liberalen verdwenen voor vijf jaar naar de oppositie.

1.10. DE OPRICHTING VAN DE PVV/PLP IN 1961 EN DE SUCCESFORMULE VAN VANAUDENHOVE

De partij werd door de oprichting van PVV/PLP grondig vernieuwd. Voor het eerst kon men van een werkelijke politieke partij spreken. Ook ideologisch werden een aantal verschuivingen doorgevoerd waaronder het "openzetten van de partij voor anders-denken".

Het feit dat de liberalen vanaf 1961 opnieuw in de oppositie zaten, verhoogde de druk om de ideologische en structurele hervormingen zo snel mogelijk te realiseren. Bovendien nam de druk nog toe door een aantal verklaringen. Zo stelde Theo Lefèvre dat de travaillistische formule van de regering-Lefèvre-Spaak de mogelijkheid bood om dertig jaar stand te houden. Anderzijds stelde A. Van Acker dat de Liberale Partij gedoemd was om uit het politieke landschap te verdwijnen.

Op 6 mei 1961 werd Roger Motz als partijvoorzitter door Omer Vanaudenhove, een industrieel uit Diest, vervangen. Vanaudenhove, die door het LVV was voorgedragen, maakte onmiddellijk zijn ambitie duidelijk om van de Liberale Partij een centropartij te maken. Er werden drie commissies opgericht die zich respectievelijk met de hervorming van de statuten, het programma en de partijorganisatie moesten bezighouden.

Het ideologisch platform sloot zeer nauw aan bij de door Motz in 1959 ontwikkelde ideeën. Vanaudenhove beklemtoonde hieruit twee punten. In de eerste plaats de opening naar andersdenkenden (gelovigen) en ten

tweede de uitbouw van een conservatieve beweging die voldoende tegengewicht voor de vakbonden en andere drukkingsgroepen moest vormen. Deze twee punten sloegen niet alleen aan bij de liberale achterban maar kon ook rekenen op de steun van een aantal vooral Franstalige politici uit de conservatieve vleugel van de PSC/CVP. Laatstgenoemden lieten duidelijk hun ongenoegen blijken over de uitbouw van de travaillistische regering. Onder leiding van Charles Poswick publiceerden zij een "Manifest voor de nationale vernieuwing" waarin zij voor de oprichting van een nieuwe conservatieve partij pleitten. De overeenstemming met het ideeëngoed van Vanaudenhove was volledig. Het merendeel verliet dan ook de PSC en sloot bij de nieuwe liberale partij aan. De uitbreiding van de partij werd duidelijk door de naamsverandering geïllustreerd waarbij het woord liberaal werd weggelaten (liberaal partijcongres in Brussel op 7 en 8 oktober 1961).

Bij Vanaudenhove stond eveneens het behoud van de nationale eenheid centraal. Hiermee kon hij rekenen op de steun van conservatieve elementen die het federalisme met het Renardisme en zijn uitlopers bleven associëren. Vanaudenhove zou gedurende zijn voorzitterschap blind blijven voor de communautaire tegenstellingen en ze ook in zijn eigen partij bestrijden. Het negeren van deze tegenstellingen zal de partij in de tweede helft van de jaren zestig zuur opbreken. Niet alleen volgden er electorale consequenties, maar ook intern waren de spanningen in die mate toegenomen dat de partij uit elkaar zou spatten.

Ook inzake de partijorganisatie werden er een aantal belangrijke veranderingen gerealiseerd. De macht van de tot dan toe autonome associaties en regionale federaties werd afgebouwd ten voordele van het nationaal bestuurscomité en vooral de nationale voorzitter. De voorzitter stond o.a. in voor de aanduiding van de leden van dit bestuurscomité. Ook werd een partijdiscipline ingevoerd en konden tuchtstemmen aan de parlementsleden worden opgelegd. De bestaande drukkingsgroepen LVV en Entente Libérale Wallonne werden officieel erkend en hun voorzitters werden, evenals de voorzitter van de Brusselse federatie, van rechtswege lid van het Directiecomité van de partij. Ten slotte kregen ook de sociale organisaties een krachtiger stem in het partijbeleid.

De uitbreiding van de partij werd in de jaren 1961-1965 actief voortgezet. Vanaudenhove slaagde erin om met zijn conservatieve ideologie een aantal middenstandsbewegingen te overhalen om naar de liberale partij over te stappen. De voornaamste organisaties waren de Parti Indépendant o.l.v. Snyers d'Attenhoven en het Rassemblement National van Evrard (Brussel), de Parti Social Indépendant met Hannotte (Bergen). Andere belangrijke figuren die toetraden, waren : J. Defraigne, J. Moreau de Melen, L. Olivier, E. Cuvelier en gewezen CVP-senator R. Ancot. Het merendeel zou later een belangrijke rol in de partij spelen of belangrijke ministerportefeuilles bekleden.

Met de oprichting van een Nationaal Centrum voor Zelfstandigen en Kaders dat tot doel had als studiecentrum en drukkingsgroep te fungeren, werd er hoofdzakelijk op zelfstandigen en kaderleden gemikt. De lagere bedienden en arbeiders werden evenwel buiten beschouwing gelaten. Samen met de ideologische verrechtsing van de partij vertroebelde dit nog meer de verhoudingen met de liberale vakbond.

De nieuwe partij behaalde bij de parlementsverkiezingen van mei 1965 een grote electorale overwinning die ten koste ging van de twee regeringspartijen. De PVV/PLP behaalde 48 zetels wat een stijging was met 28 zetels in vergelijking met 1961 en de beste uitslag sinds de invoering van het algemeen stemrecht. Dit resultaat sloot trouwens aan bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1964 die voor de vernieuwde partij al een succes waren geweest. Ondanks de zware nederlaag werd de rooms-rode coalitie voortgezet. De regering-Harmel-Spinoy (1965-1966) zou het echter slechts enkele maanden volhouden.

Het was duidelijk dat de partij de overgang naar een centrumpartij goed had verwerkt. De partij slaagde erin om heel wat kandidaten, die voorheen op de CVP/PSC-lijsten stonden, aan te trekken. Dit bood de partij de mogelijkheid om een aantal arrondissementen te veroveren die vroeger voor de liberalen ontoegankelijk waren. De partij had nu vertegenwoordigers in 17 arrondissementen waar ze nog nooit een verkozenen had gehad. 300000 nieuwe kiezers kwamen uit het katholieke kamp tegenover 180000 uit de socialistische familie. Bovendien kon de partij ook profiteren van de malaise bij de twee andere partijen, die geconfronteerd werden met interne dissidentie en spanningen met betrekking tot het communautaire vraagstuk. Aanvankelijk profileerde de liberale partij zich op dat vlak duidelijk unitair.

Ook op het sociaaleconomisch vlak bleven er moeilijkheden bestaan. De economische expansie als gevolg van het regeringsbeleid kwam immers vooral Vlaanderen ten goede.

1.11. DE CONTESTATIE TEGEN PARTIJVOORZITTER VANAUDENHOVE

Het werd snel duidelijk dat de travaillistische coalitie, die vooral door communautaire spanningen ondermijnd werd, het niet lang zou volhouden. In maart 1966 kwamen de liberalen opnieuw in de regering met Vanden Boeynants als premier en De Clercq als vicepremier. De regering-Vanden Boeynants - De Clercq was de doorbraak van een nieuwe generatie liberale politici die het gelaat van de partij ook in de jaren zeventig zou bepalen (Herman Vanderpoorten, Frans Grootjans, August De Winter, Robert Henrion, Jacques Van Offelen, Charles Poswick). De regering probeerde, via de installatie van de Commissie Meyers, de communautaire vraagstukken voor een aantal jaren te bevroeren. Deze commissie zou voorstellen

formuleren "ter verbetering van de betrekkingen tussen de Belgische Taalgemeenschappen". Na twee jaar echter viel de regering over Leuven-Vlaams.

De verkiezingen van maart 1968 stonden volledig in het teken van de betrekkingen tussen de taalgemeenschappen en de opsplitsing van de Leuvense universiteit. De communautaire partijen realiseerden toen hun grote doorbraak. De liberalen gingen lichtjes achteruit. Belangrijk is wel dat in Vlaanderen de PVV door de Volksunie van de derde plaats in de partijhiërarchie werd verdrongen. De liberalen behaalden hun beste resultaten in Wallonië waar de PLP de tweede grootste partij bleef en drie zetels won. In de partij werd de verkiezingsuitslag niettemin als een zware nederlaag ervaren. Het elan van 1965 was duidelijk verdwenen. Men had immers op een groei naar 60 zetels gerekend.

Ondanks het feit dat de campagne "Stem Belgisch, Stem PVV" in het teken van het behoud van een unitair België werd gevoerd, werden de communautaire spanningen intern steeds groter.

Andere belangrijke feiten waren de maatschappelijke transformaties die zich aan de universiteiten manifesteerden. Zij gingen in de richting van een vrijere, progressievere samenleving. Het was duidelijk dat het platform van de liberalen hier niet op aansloot wat een kortsluiting met de jongere kiezer veroorzaakte. Als gevolg van de ontgoochelende resultaten werd de interne oppositie tegen partijvoorzitter Vanaudenhove steeds groter. Aan Waalse zijde was er niet alleen kritiek op de unitaire koers die er gevoerd werd maar ontstond er ook steeds meer reactie tegen het autoritair gedrag van de partijvoorzitter. Aan Vlaamse zijde kwam de tegenkanting vooral van LVV-zijde. Het Taalvergelijk van Luik werd afgezworen en de Vlaamse eisen werden naar voren geschoven.

De machtspositie van Vanaudenhove werd verder aangetast toen hij in september 1968 om gezondheidsredenen gedurende vier maanden van zijn voorzitterschap moest afzien. Hij werd tijdelijk door een triumviraat (Willy De Clercq, Emile Jeunehomme en Norbert Hougardy) opgevolgd.

Vanaudenhove reageerde met de operatie "Levende Democratie", die een herbeklemtoneering was van de verruimingsgedachte maar gekoppeld aan de idee van een tweepartijensysteem. De verruiming ging nu ook in de richting van een sociaal-progressief imago dat de sociale barrières van de liberalen moest doorbreken.⁵ Vanaudenhove had ondertussen zijn ontslag aangekondigd en op 8 juni 1969 werd hij als partijvoorzitter door de Waal Pierre Descamps vervangen. Descamps wenste de unitaire koers en de eenheid in de partij te

⁵ De PVV-PLP zou de kern moeten vormen van een partij die als tegenhanger was bedoeld voor de progressieve frontvorming waartoe Leo Collard had opgeroepen.

behouden. Niettemin werden er een aantal wijzigingen aan de unitaire structuur van de partij aangebracht en werd er een provincialistische decentralisatie doorgevoerd.

1.12. COMMUNAUTAIRE SPANNINGEN IN DE PARTIJ

Ondanks de pogingen van Vanaudenhove om de unitaire structuur van de partij te bewaren, kon ook de PLP/PVV niet aan de communautaire twisten ontsnappen. Net als bij de twee andere politieke families zou dit aanleiding geven tot de opsplitsing van de partij. Niettemin waren er aan die opsplitsing een aantal typische facetten verbonden.

Aan Vlaamse zijde was er gedurende lange tijd geen kans op een mogelijk communautair conflict aangezien de liberale mandatarissen in Vlaanderen Franstalig waren. Vlaamsgezinde liberalen zagen zich genoodzaakt om vanuit politieke of culturele drukkingsgroepen te ageren.

Zo bestond de hoofdtaak van het LVV erin de positie van de Vlaamsgezinde liberalen in de Vlaamse kieskantons te verdedigen. Vanaf de oprichting van de PVV/PLP verzette het LVV zich tegen de te strakke unitaire koers van Vanaudenhove. Bovendien had het LVV ook bezwaren tegen de ideologische heroriëntering van de partij die een te rechtse koers dreigde te varen.

In 1961 startte het LVV met een campagne om in de door Franstalige politici gedomineerde Brusselse federatie meer Vlaamse kandidaten op de liberale lijsten te krijgen. Aanvankelijk botste deze eis op een duidelijke weigering. In 1962 werd er ten slotte toch een akkoord bereikt. De poll-reglementering werd in die zin herzien dat de Vlamingen niet automatisch meer in de minderheid waren.

Het LVV organiseerde in februari 1962 een congres over de Vlaams-Waalse verhoudingen. Het federalisme werd verworpen maar men was wel voorstander van een decentralisatie naar de provincies toe en van een afzonderlijke regeling voor Brussel dat in de oprichting van een District Brussel-Hoofdstad vervat zat. Men bepleitte eveneens de oprichting van drie culturele raden en van vijf grote economische regio's (Brabant, Antwerpen-Limburg, Vlaanderen, Luik-Luxemburg, Namen-Henegouwen).

Een andere oorzaak voor de interne spanningen tussen beide taalgroepen was de steun van een aantal Vlaamse liberalen aan de taalwetten van Gilson (1962 en 1963).

Na de verkiezingsoverwinning van 1965 concentreerde er zich een nieuwe communautaire spanning rond de

grondwettelijke afbakening van het tweetalig grondgebied Brussel-Hoofdstad. Het LVV en de ELW voerden onderhandelingen waarbij de Brusselse federatie werd uitgesloten. Men slaagde er echter niet in om een oplossing te vinden.

Om uit de communautaire impasse te komen, organiseerde de partijleiding in januari 1966 in Luik een nationaal congres. Onder druk van partijvoorzitter Vanaudenhove werd het "compromis van Luik" aan de partij opgedrongen.

In dit compromis werd er gevraagd dat de Voerstreek opnieuw naar Luik zou worden overgeheveld, dat de taalmutatieklassen in het Brusselse opnieuw zouden worden georganiseerd en dat de mogelijkheid zou worden vrijgehouden om een aantal gemeenten rond Brussel eventueel in het tweetalig gebied op te nemen. Het LVV plaatste daar de eis tegenover dat de Vlamingen een gelijkwaardige behandeling in Brussel-Hoofdstad zou worden verzekerd.⁶ Het was echter duidelijk dat het compromis van Luik een aantal zware toegevingen van de Vlamingen bevatte. De Vlaamse nederlaag werd nog geaccentueerd door het feit dat de voorzitters van LVV, ELW en de Brusselse federatie niet langer automatisch in het partijbestuur opgenomen werden. Met dit compromis was de laatste hindernis voor regeringsdeelname weggewerkt.

Het compromis van Luik kon de spanningen echter niet wegnemen. Op het congres van Knokke (september 1967) werd de erkenning van het LVV, ELW en de liberale sociale organisaties door Vanaudenhove ongedaan gemaakt. Vanaudenhove eiste en verkreeg zelfs volmachten om de communautaire politiek van de partij te mogen bepalen.

Na het congres van Knokke ging het LVV onder leiding van Karel Poma een radicalere koers varen. In mei 1968 organiseerde men het "congres van het slechte humeur". Men verwierp het compromis van Luik en men eiste dat Brussel tot de 19 gemeenten zou beperkt blijven. De eisen van het LVV en het Willemsfonds o.l.v. Adriaan Verhulst leunden zeer nauw aan bij de eisen en verwachtingen die in de twee andere politieke families leefden.

Aan Waalse zijde was er een parallellisme met de andere politieke families aanwezig. De klemtoon kwam eveneens op de sociale en economische benadeling van Wallonië te liggen. De liberale wallinganten verzetten zich tegen de unitaire politiek van Vanaudenhove en richtten in 1962 de Mouvement Libéral Wallon

⁶ "(...) snelle en praktische verwezenlijking van de door de Brusselse mandatarissen plechtig aangegane verbintenis volgens welke in de Brusselse agglomeratie alle maatregelen dienen getroffen te worden waardoor de Vlamingen in staat gesteld worden hun eigenheid te bewaren."

opnieuw op. Deze vereniging had in de oorlogsjaren al een belangrijke rol gespeeld. Deze groepering werd echter door Vanaudenhove snel buiten de partijwerking gezet. Daarnaast bestond er in Wallonië al vanaf 1937 een drukkingsgroep, de Entente Libérale Wallonne, die een quasi identieke positie en rol als het LVV vertolkte. De Entente Libérale Wallonne werd echter door een veel zwakkere werking gekenmerkt. Na de oprichting van een koepel van Waalse partijfederaties hief ze zichzelf in 1970 op.

De Brusselse federatie was tot in de jaren zeventig het grote liberale bolwerk. Vanaf 1848 had de partij de macht in de hoofdstad. Aanvankelijk waren er in die federatie geen communautaire spanningen. De eerste spanningen tussen de Vlaamse en de Brusselse liberalen ontstonden naar aanleiding van de geplande talentelling van 1960. De moeilijkheden namen toe als gevolg van de expansieplannen van de Franstalige Brusselaars naar de randgebieden toe. Deze plannen werden echter door de Vlamingen scherp gecounterd.

Dit kwam tot uiting in de Marsen op Brussel die de Franstalige Brusselaars op hun beurt als een vijandige reactie beschouwden. In 1962 was er eveneens het positieve antwoord van de Vlaamse liberalen en enkele gematigde Franstalige liberalen op de uitnodiging van de rooms-rode regering-Lefèvre-Spaak om aan een Ronde Tafelbespreking over de Grondwetsherziening deel te nemen. Deze besprekingen werden echter door de gehele Entente Libérale Wallonne en de Brusselaars geboycot. Onder druk van Vanaudenhove trokken de Vlaamse PVV-ers zich echter vrij snel terug. Ook de reactie van het LVV tegen het Taalvergelijk van Luik veroorzaakte opnieuw spanningen in de Brusselse federatie. In 1968 werd het Taalvergelijk onder druk van Karel Poma, Herman Vanderpoorten en Frans Grootjans, die zelf onder zware druk van het Willemsfonds stonden, door het LVV volledig afgezworen.

1.13. DE SPLITSING VAN DE PARTIJ EN DE OPRICHTING VAN DE PVV

Het uit elkaar vallen van de unitaire partij zou in drie fasen verlopen. In de eerste plaats het uit elkaar vallen van de Brusselse federatie. Ten tweede de breuk van de Brusselse liberalen met de nationale partij en ten slotte de volledige federalisering van de partij.

De eerste fase, het uit elkaar vallen van de Brusselse federatie, was de katalysator van de opsplitsing van de partij. De Brusselse federatie was van oudsher de sterkste liberale federatie van het land (1968 : 28000 leden) en woog zeer zwaar door op de politieke besluitvorming van de partij. De moeilijkheden ontstonden naar aanleiding van het bepalen van de politieke lijn om de belangen van Brussel optimaal te verdedigen. De

federatie kwam in die periode onder grote druk van het FDF⁷ te staan wat zeer zwaar op de houding van een aantal Franstalige liberalen doorwoog. De groep onder leiding van Georges Mundeleer was voorstander van een toenadering tot de andere Franstalige partijen. Dit resulteerde in juli 1968 in de ondertekening van het Manifest der 29 waarin naar een zo groot mogelijke uitbreiding van het Frans in de gemeenten rond Brussel en in het Brussels gewest werd gestreefd. Als reactie hierop groepeerden de gematigden onder leiding van Jacques Van Offelen zich in het Handvest van de Eendracht. Deze groep opteerde voor een evenwaardige positie van de Vlamingen in de federatie, voor een open dialoog met de PVV en voor het laten primeren van de liberale ideologie boven het communautair geflirt met het FDF. In november 1968 kwam het tussen beide strekkingen tot een confrontatie. De aanhang van beide strekkingen bleek bij stemming even groot te zijn. De positie van de gematigde vleugel werd echter ondermijnd toen de Vlamingen onder leiding van Jan Bascour en August De Winter in september 1969 besloten om de federatie te verlaten en een eigen lijst, de Blauwe Leeuwen, naar analogie met wat in de socialistische Brusselse federatie was gebeurd, op te richten. De Vlaamse liberalen klaagden aan dat in de federatie geen enkele Vlaamse kandidaat voor een mandaat van provinciaal of nationaal gecoöpteerd senator werd voorgedragen. Zij eisten dat de beslissingen over communautaire aangelegenheden in de Brusselse federatie met een gekwalificeerde meerderheid zouden worden genomen, dat 33% van de Brusselse mandaten op gemeentelijk, provinciaal en nationaal vlak voor Vlaamse kandidaten zouden worden voorbehouden, dat de voorzitter van de federatie tweetalig zou zijn en dat er Vlamingen in de vertegenwoordiging van de Brusselse federatie bij de nationale partijinstanties zouden worden opgenomen.

De tweede fase, de breuk van de Brusselse liberalen met de nationale PLP/PVV-leiding, ontstond naar aanleiding van de medewerking van de nationale partij aan de grondwetsherziening die door de regering-Eyskens-Merlot/Cools (1968-1971) werd opgestart.⁸

⁷ Het FDF werd op 11 mei 1964 opgericht om "sauvegarder l'entité bruxelloise au sein de l'Etat belge, notamment par la création d'un vaste district Bruxellois à la mesure des nécessités de son évolution".

⁸ In die context moeten we de zogenaamde "Werkgroep van 28", die het pad effende voor de eerste communautaire grondwetsherziening, situeren.

Deze werkgroep werd in 1969 in het leven geroepen, nadat de rooms-rode regering-Eyskens tevergeefs geprobeerd had om voorstellen voor een grondwetsherziening door het parlement te doen aanvaarden. Eyskens nodigde daarop alle in het parlement vertegenwoordigde partijen uit om een speciale werkgroep samen te stellen. De oppositie (liberalen, communisten, Volksunie, FDF-Rassemblement Wallon) ging in op de uitnodiging. Zo begon vanaf september een reeks van vergaderingen van 28 vooraanstaande politici, onder leiding van Eyskens die door zijn ministers van Communautaire Betrekkingen Tindemans en Terwagne werd bijgestaan. Tot de 28 behoorden ook de zes partijvoorzitters : Robert Houben (CVP-PSC), Leo Collard (BSP-PSB), Pierre Descamps (PVV-PLP), Frans Van der Elst (Volksunie), Jean Duvieusart (FDF-RW) en Marc Drumaux (KP). In de werkgroep zetelden verder o.a. de christendemocraten Robert Vandekerckhove, Renaat van Elslande en Paul Vanden Boeynants, de liberaal Herman Vanderpoorten, de socialisten Jos Van Eynde, Fernand Dehousse en Henri Simonet, de nationalisten André Lagasse en François Perin (FDF-RW), Wim Jorissen en Frans Baert (Volksunie), die af en toe door Hugo Schiltz werd vervangen. De werkgroep struikelde uiteindelijk op het einde van 1969 over het probleem Brussel. Uit haar verslag bleek evenwel dat er eensgezindheid bestond over culturele autonomie, een beperkte economische decentralisatie en een institutioneel onderscheid

De medewerking van de liberalen was noodzakelijk aangezien de regering niet over de vereiste 2/3 meerderheid beschikte.

Met betrekking tot de stemming van de cultuurautonomie en het statuut van Brussel werden de liberalen opnieuw aangezocht. Op het partijcongres van maart 1970 bleek dat er een duidelijke overeenstemming inzake de culturele autonomie bestond maar dat de twee taalgroepen over het statuut van Brussel diametraal tegenover elkaar stonden. Zestien Vlaamse PVV-ers beraadslaagden afzonderlijk over dit standpunt en formuleerden een eigen motie waarin zij Brussel tot de 19 gemeenten beperkten en aan de taalpariteit van het agglomeratiecollege bleven vasthouden. Daarnaast moest er voor de Vlaamse minderheid in de Brusselse agglomeratieraad een alarmbelprocedure worden geïnstalleerd. Die officieuze opsplitsing van de partij was het werk van Grootjans en Vanderpoorten. Het was dankzij de verzoenende houding van De Clercq dat de eenheid in de partij, althans naar de buitenwereld toe, bewaard bleef. De dissidentie manifesteerde zich echter ook naar aanleiding van de stemming in de Senaat over het regeringsvoorstel tot beperking van Brussel tot de 19 gemeenten. De Vlaamse liberalen stemden voor terwijl de Franstalige liberalen tegen stemden. Als reactie hierop besloten de radicale Brusselse liberalen hun samenwerking met de nationale partij op te zeggen en een eigen PLP de la Région bruxelloise op te richten. Bij de agglomeratieraadsverkiezingen van 1971 vormde laatstgenoemde een kartel met het FDF nl. het Rassemblement Bruxellois.

De derde en laatste fase was de opsplitsing van de partij in twee afzonderlijke taalgroepen. Deze opsplitsing sloot aan bij de ideeën van Vanderpoorten. Hij had al in 1968 gepleit voor het bestaan van twee gemeenschappen en de logische aanpassing van de partij en haar structuren aan die evolutie. Aan Waalse zijde bestond het idee om een overlegorgaan van Waalse federaties op te richten. In juni 1969 zorgde Pierre Descamps er voor dat er in de verschillende bestuursorganen een taalpariteit tussen Vlamingen, Walen en Brusselaars was. Na de gebeurtenissen van 1970 kwam alles in een stroomversnelling. De Vlaamse en Waalse liberalen besloten, na het opstappen van de Brusselse liberalen, om in de toekomst afzonderlijk te beraadslagen (onder de respectievelijke leiding van De Clercq en Lefèvre). In juli 1970 werd aan Waalse zijde het permanent overlegorgaan van de Waalse federaties opgericht.

Dit zette er Grootjans toe aan om De Clercq en Vanderpoorten te polsen over de oprichting van een eigen Vlaamse partij. Descamps probeerde nog tevergeefs te bemiddelen via een verzoeningscommissie bestaande

tussen beide.

uit Vanaudenhove, Jeunehomme en Van Offelen.

In de Brusselse federatie werd de situatie compleet onoverzichtelijk. Naast de Blauwe Leeuwen waren er de gematigde Franstaligen, onder leiding van Delforge en Snyers, die bindingen met de nationale partij behielden. De PLP de la Région bruxelloise onder leiding van Hougardy, De Muyter en Van Offelen werkte met het FDF samen en sloot met deze partij een stembusakkoord voor de agglomeratieraadsverkiezingen van 1971. Ten slotte was er de Parti Libéral Indépendant van Georges Mundeeler die van de PLP de la Région bruxelloise was afgescheurd.

In mei 1971 werd de "herstructureringsvergadering" van de Vlaamse vleugel van de PVV opgericht en werd een voorlopig bureau onder leiding van De Clercq verkozen. Een maand later volgde de Waalse PLP dit voorbeeld. Hier werd Jeunehomme aangeduid. Toch slaagde Descamps er in om op 7 oktober 1971 een gemeenschappelijk verkiezingsplatform, waarin weliswaar geen allusies op de taalproblemen werden gemaakt, te laten goedkeuren. In afzonderlijke teksten van de Vlaamse PVV en de Waalse PLP werden echter wel de respectievelijke communautaire gevoeligheden beklemtoond. De aandacht van de Vlaamse liberalen ging duidelijk naar culturele autonomie en het cultuurpact. Aan Waalse zijde werd de klemtoon gelegd op de economische ontwikkeling van Wallonië. De liberalen weken hierin duidelijk niet af van de andere traditionele partijen. Een jaar later werden beide partijen officieel opgericht. Pierre Descamps bleef nationaal voorzitter. Dit was echter een functie zonder betekenis.

Op 27 juni 1971 werd de Vlaamse PVV⁹ opgericht. W. De Clercq werd de voorlopige voorzitter. Het eigenlijke stichtingscongres vond op 5, 6 en 7 mei 1972 in Blankenberge plaats. W. De Clercq werd tot voorzitter van de nieuwe partij verkozen. Grootjans' manifest "Vlaams Liberaal Manifest - Steeds Meer" werd als partijprogramma goedgekeurd. Dit manifest beklemtoonde de ideologische verdraagzaamheid, pluralisme, de vrijemarkteconomie, minder staat en meer steun aan KMO's.

De Vlaamse PVV maakte echter al vanaf mei 1971 van de autonomie gebruik om onder leiding van De Clercq, Grootjans en Vanderpoorten een duidelijke en nieuwe profilering door te voeren. In de eerste plaats wilde men de communautaire partijen de wind uit de zeilen nemen en afrekenen met de scheldnaam die de partij bij de verkiezingen van 1968 van de Volksunie gekregen had : P(est) V(oor) V(laanderen). De PVV beklemtoonde haar macht in Vlaanderen door te verwijzen naar en te steunen op de sterke traditie van mutualiteits- en vakbondsorganisaties die van oudsher in Vlaanderen het best waren uitgebouwd. Zeer belangrijk was ook dat men op ethisch vlak een aantal duidelijk geprofileerde standpunten innam. De partij nam, onder impuls van Lucienne Herman-Michielsen en Herman De Croo, het voortouw in de strijd voor de legalisering van abortus. Andere belangrijke ethische kwesties waren de tolerantie tegenover homofilie en alternatieve gezinsvormen. Zeer belangrijk echter was de introductie door Grootjans van de nieuwe term "open society". De klemtonen lagen hierbij op een tolerant maar duidelijk geaccentueerd humanisme met inbegrip van de verdediging van het rijksonderwijs, een participatiedemocratie en het minimaliseren van de rol van de staat op economisch vlak door de klemtoon te leggen op economisch dynamisme dat met het conservatisme van vele syndicalisten en ondernemers moest afrekenen.

9 TABEL II : LEDENAANTAL PVV 1971-1987	
1971	29134
1972	31074
1973	34241
1974	37257
1975	43794
1976	48369
1977	54788
1978	57520
1979	55835
1980	58625
1981	60926
1982	66336
1983	69329
1984	72480
1985	73631
1986	73647
1987	75393

1.14. DE MACHTSVERHOUDINGEN IN DE JAREN ZEVENTIG EN DE AANHOUDENDE PROBLEMEN IN DE BRUSSELSE FEDERATIE

De verkiezingen van 7 november 1971 waren voor de PVV/PLP een serieuze tegenvaller. De partij verloor ongeveer 5%. Een verklaring voor deze nederlaag kan ongetwijfeld in de verdere doorbraak van de communautaire partijen (Volksunie en FDF-RW) worden gezocht. De nederlaag had een duidelijke regionale dimensie. In Vlaanderen was de uitslag ongeveer dezelfde als in 1968. In Wallonië echter werd het RW na de PSB de tweede grootste partij. De PLP moest met een vierde plaats (16,34%; -10,17%) vrede nemen. In Brussel behaalde het FDF bijna 35% van de stemmen. Het Brussels kartel PVV-PLP verloor eveneens zowat 10% en viel terug tot 16% van de stemmen. Dit vertaalde zich in de verdeling van de Kamerzetels waarbij de Vlaamse arrondissementen 1 zetel wonnen en de Brusselse en Waalse er respectievelijk 3 en 11 verloren.

De bestaande coalitie werd met een quasi ongewijzigde regeringsploeg voortgezet. De regering-Eyskens-Cools II zou het echter, als gevolg van de communautaire spanningen, slechts enkele maanden volhouden.

De liberalen werden in de volgende regering-Leburton-Tindemans-De Clercq (26 januari 1973 - 19 januari 1974) opgenomen omdat een 2/3 meerderheid voor een mogelijke herziening van de grondwet vereist was. Willy De Clercq, die vice-premier werd en de belangrijke portefeuille van Financiën kreeg, werd als partijvoorzitter door Frans Grootjans (1973-1977) vervangen. Niettemin moet er worden gewezen op het feit dat er vanwege de Waalse liberalen een grote terughoudendheid bestond ten aanzien van de regeringsdeelname. Na een aantal interne herschikkingen zou deze regering over de IBRAMCO-affaire vallen.

Als partijvoorzitter pleitte Grootjans voor een nieuwe partijverruiming die bij de ideeën van Vanaudenhove aansloot. Er moesten volgens hem twee grote partijen komen : een travaillistische, bestaande uit socialisten en de ACW-vleugel van de CVP, en een centrumpartij, gevormd door de PVV, de niet-syndicalisten van de CVP en de Volksunie. Bij de verkiezingen van 10 maart 1974 gingen de traditionele partijen lichtjes vooruit. De communautaire partijen zagen hun opmars gestopt. In Vlaanderen werd de PVV, ten nadele van de Volksunie, opnieuw de derde partij. In Wallonië bleef de partij achteruitgaan. Ondanks haar scherpe oproep voor federalisme werd de PLP tot negen zetels herleid. Een echt Waals imago zou de PLP pas opbouwen toen een aantal prominente wallinganten uit het RW naar de partij overstapten (24 november 1976).

Na het conclaaf van Stuyvenberg werd een rooms-blauwe coalitie, die het eens geworden was over een minimumprogramma op communautair vlak, onder leiding van Tindemans (1974-1977) gevormd. Nadat de socialisten een samengaan met de liberalen hadden afgewezen, poogden de liberalen de communautaire partijen bij de regering te betrekken. Aanvankelijk mislukte dit echter.

Willy De Clercq kreeg de portefeuille van Financiën, terwijl Herman De Croo en Herman Vanderpoorten respectievelijk minister van het Nederlandstalig departement van Nationale Opvoeding en Justitie werden. De regering had een smalle manoeuvreerruimte aangezien zij niet over een meerderheid in de Kamer kon beschikken en dus op de communautaire partijen een beroep moest doen. De regering-Tindemans werd in juni 1974 dan ook uitgebreid met de toetreding van de RW-ers François Perin (als minister belast met de Hervorming van de instellingen), Jean Gol (als staatssecretaris voor de Waalse Gewestelijke Economie) en Etienne Knoops (als staatssecretaris voor Economische Zaken).

De regering-Tindemans was belangrijk omdat de ministers die belast waren met de Hervorming van de Instellingen, Robert Vandekerckhove (N) en François Perin (F), de wet van 1 augustus 1974 uitvaardigden. Deze wet voorzag in de oprichting van gewestelijke instellingen die voor de uitvoering van het beruchte artikel 107 quater nodig waren. Deze instellingen betroffen drie ministeriële comités voor gewestelijke aangelegenheden, evenals de oprichting van Vlaamse, Waalse en Brusselse Gewestelijke raden. De regering, die met heel wat interne verschuivingen had te kampen, viel in 1977.

De al vermelde groep RW-ers zouden er door hun toetreding tot de PLP voor zorgen dat de partij een duidelijk Waals imago verwierf. De belangen van de PLP en de afgescheurde RW-ers liepen parallel. De PLP poogde zich het imago te geven van centrumpartij terwijl de afgescheurde RW-ers zich verzetten tegen de koerswijziging die door RW-voorzitter Paul-Henri Gendebien werd voorgesteld. Gendebien wilde het RW van het centrum naar links verschuiven. De toetreding van de gewezen RW-ers werd aan een naamsverandering van de partij gekoppeld. Voortaan sprak men van de Parti pour les Réformes et la Liberté de Wallonie (PRLW). Bij de verkiezingen van 1977 won de partij 5 zetels (van 9 naar 14 kamerzetels). Deze opgang werd bij de verkiezingen van 1981 verder gezet. De partij haalde toen 19 zetels.

De verkiezingen van 1977 waren voor de liberalen duidelijk een tegenvaller. In Wallonië kwamen zij op onder de nieuwe benaming PRLW en in Brussel onder de naam Parti Libéral. In Brussel werd er immers geen kartel meer gevormd met het FDF. In Vlaanderen verloor de PVV 3% van de stemmen (14%). Dit was de grootste nederlaag sinds 1965. Enkel in Oudenaarde haalde de PVV met De Croo een betere score. In Wallonië was het resultaat goed. Er was een stijging in bijna alle arrondissementen en de PRLW werd de

derde grootste partij. In Brussel daarentegen kreeg de partij zware klappen en verloor meer dan 20000 stemmen.

Vooraf de PVV-leiding met Grootjans op kop reageerde zwaar ontgoocheld op de nederlaag en opteerde voor een oppositiekuur. Anderzijds reageerde de PRLW veel genuanceerder.

De voorbereiding voor de vorming van de regering-Tindemans II lag in het Egmontpact dat in mei tussen de rooms-rode partijen, de Volksunie en het FDF werd afgesloten. De problemen rond het Egmontpact betroffen vooral de grenzen van de gewesten, hun bevoegdheden, de samenstelling van hun organen en hun financiële middelen.

De liberalen, met Willy De Clercq die in november 1977 opnieuw partijvoorzitter zou worden in een hoofdrol, reageerden zeer heftig. De regering-Tindemans II hield het niet lang vol en werd al in oktober door de overgangsregering Vanden Boeynants vervangen. Deze regering had als doel om zo snel mogelijk verkiezingen uit te schrijven. De verkiezingen van december 1978 waren een afstraffing voor de regeringspartijen die in Vlaanderen gemiddeld meer dan 6% verloren. De Volksunie kreeg echter de grootste klappen te incasseren. Zij verloor één derde van haar kiezers. In Wallonië bedroeg de achteruitgang van de regeringspartijen 0,5% en in Brussel 3%. De liberalen stegen nationaal met 0,8% van de stemmen. De PVV boekte een mooie winst (+2,76%) terwijl de PL in Brussel (-3%) en de PRLW (-2,19%) serieuze verliezen leden.

Na moeizame onderhandelingen werd in april 1979 opnieuw een rooms-rode regering gevormd die de steun van het FDF kreeg. De regering-Martens I werd voortdurend door communautaire problemen ondermijnd. De regering viel dan ook al op 24 januari 1980. Na het door de koning aan de FDF-ministers gegeven ontslag kon Martens, na vervanging van laatstgenoemden, vanaf 24 januari met de regering-Martens II van wal steken. Ook deze regering zou het slechts twee maanden volhouden.

Gedurende de jaren zeventig zou de situatie in Brussel erg verward blijven. In juni 1971 keerde de PLP de la Région bruxelloise officieel naar de hoofdzetel van de partij terug. De verstandhouding met de zusterpartijen bleef echter erg slecht. Vooral de Vlaamse PVV ergerde zich aan de onwrikbare houding van de Franstalige Brusselaars inzake de positie van de hoofdstad. Ook de Waalse PLP reageerde wrevelig omwille van het expansionisme van de Franstalige Brusselaars met betrekking tot Waals-Brabant. De slechte verstandhouding kwam duidelijk aan het licht toen de Waalse en Vlaamse liberalen zonder de Brusselaars tot de tripartiete regering-Leburton toetraden. Hun afwijzing sloeg op het regeerakkoord waarin de uitvoering

van de gewestvorming op basis van de staats hervorming van 1970 voorzien werd. Laatstgenoemden beklemtoonden hun autonomie t.o.v. de PLP door middel van een naamsverandering in Parti Libéral Démocrate et Pluraliste (1973). Later veranderde dit opnieuw in Parti Libéral (1974). De gematigde PLP-groep rond Delforge en Snyers bleef voor de Waalse PLP de bevoorrechte gesprekspartner.

In 1973 escaleerde het conflict toen de Waalse PLP er mee dreigde om de drie Brusselse PLP-ers uit de Kamerfractie te zetten. De Brusselse liberalen reageerden hierop door een stembusakkoord met het FDF te sluiten. Dit liet hen toe om hun drie zetels voor de Kamer te behouden: Van Offelen, Gillet en Mundeleer die na zijn mislukt avontuur met de Parti Libéral Indépendant teruggekeerd was.

De PVV behaalde in Brussel twee Kamerzetels : De Winter en Cantillon. De gematigden onder leiding van Delforge en Snyers werden niet gekozen. De daaropvolgende jaren werden er door de Franstalige liberalen geleidelijk pogingen ondernomen om tot een verzoening met de PLP en de latere PRLW te komen. In 1979 zal dit leiden tot een hereniging en de oprichting van een nieuwe Franstalige liberale partij : de Parti Réformateur Libéral (PRL).

1.15. VAN PLP NAAR MR

In tegenstelling tot de Brusselse federatie, waar de verdeeldheid zeer groot was, zouden de Waalse liberalen er zeer snel in slagen om nieuwe en stevige structuren uit te bouwen. De eerste voorzitters Jeunehomme, Damseaux en Descamps hebben hierin een belangrijke rol gespeeld. In mei 1972 besloten zij om een nieuwe partij op te richten : de Parti de la Liberté et du Progrès Wallon (PLPW). Op het stichtingscongres werd de klemtoon gelegd op een eigen beleid met nadruk op een voor Wallonië positieve regeling van het communautaire vraagstuk. Bovendien wees men op de rol en de noodzaak van een duidelijke liberale stempel op het regionale en het nationale beleid. Deze houding zal trouwens een constante worden in de politiek van de Waalse liberalen. Tevens moeten we duidelijk stellen dat het beklemtonen van de Waalse regionale belangen het geregeld op de puur ideologische profilering haalde. Wij kunnen hiervoor o.a. verwijzen naar de redding van de verouderde Waalse industrie met de staalsector op kop. De liberalen zaten met hun visie over de noodzaak van overheidssteun voor die sectoren duidelijk op dezelfde golflengte als de Waalse socialisten. Niettemin verliep de nieuwe profilering heel wat moeizamer dan aan Vlaamse zijde. Zoals al eerder werd vermeld, had men over gewestelijke economische decentralisatie duidelijk dezelfde mening als de andere traditionele partijen in Wallonië. Op ethisch vlak hield de partij zich echter op de vlakte. Dit kan grotendeels door de toetreding van heel wat andersdenkenden worden verklaard.

Het beklemtonen van de Waalse belangen verklaart tevens de toenadering tot de dissidenten in het Rassemblement Wallon in 1976 en het ontstaan daaruit in januari 1977 van de Parti des Réformes et de la Liberté de Wallonie (PRLW).¹⁰ André Damseaux, voorheen al voorzitter van de oude PLP, werd voorzitter terwijl François Perin en Robert Henrion ondervoorzitter werden. Beide partijen waren overtuigd van de noodzaak tot solidariteit over de ideologische grenzen heen. Zij waren natuurlijke bondgenoten omdat o.a. de Waalse socialisten of althans een belangrijk deel van de leiding gedurende lange tijd het Waalse streven naar federalisme poogden af te remmen. De PSC was uit vrees voor minorisatie altijd al tegen een verregaand federalisme gekant. Beide partijen kenmerkten zich eveneens door een ideologische openheid. Aan liberale zijde was dit sinds Vanaudenhove duidelijk het geval. Het RW was sinds haar ontstaan een samenraapsel van verschillende ideologische stromingen.

Om de eenheid van de Franstalige liberalen volledig te maken, was een toenadering met de Franstalige Brusselse liberalen noodzakelijk. Die toenadering lag in het verlengde van een algemene Waalse strategie. Deze strategie bestond er in de Franstalige Brusselaars in de strijd tegen de zogezegde Vlaamse suprematie te betrekken. Ook de andere Franstalige partijen voerden een identieke politiek van frontvorming.

De Brusselse federatie had de verschillende splitsingen en coalities met het FDF amper overleefd. Heel wat leden waren in die periode naar het FDF overgestapt waar zij belangrijke functies verwierven. Vanuit de federatie werd dan ook geleidelijk aan toenadering tot de PRLW gezocht. Dit resulteerde in 1979 in een fusie en in de oprichting van de Parti Réformateur Libéral (PRL)¹¹ onder leiding van Jean Gol. De partij werd ook beïnvloed door de vernieuwing en vooral de verscherping van de liberale profilering die overal in het westen opdook. Niettemin legde de partij hier toch een zekere selectiviteit aan de dag. Die liberale polarisatie kwam bijvoorbeeld duidelijk aan bod inzake de intellectuele en culturele vrijheden. Zo was de partij een groot voorstander van het doorbreken van het overheidsmonopolie inzake radio en televisie. Anderzijds wees zij

¹⁰ Op 24 november 1976 kondigde P. Descamps de oprichting van de PRLW aan. Op 15 januari 1977 hield de partij haar stichtingsvergadering o.l.v. Jean Rey.

¹¹

TABEL III : LEDENAANTAL PRL 1981-1987	
1981	47233
1982	54161
1983	62093
1984	66722
1985	70514
1986	73727
1987	76298

een te strak economisch liberalisme af. Dit was immers onverzoenbaar met de economische realiteit in Wallonië. Zij waren dan ook voorstander van overheidssteun aan noodlijdende bedrijven. De PRL begreep dat de economische redding en reconversie van Wallonië zonder massale overheidssteun onmogelijk kon lukken. De partij kwam hiermee trouwens geregeld in botsing met de Vlaamse liberalen. Toen Jean Gol in 1981 vice-premier in de regering-Martens V werd, werd hij als partijvoorzitter door Louis Michel opgevolgd. Michel zat politiek beschouwd op dezelfde golflengte als zijn voorganger.

Aanvankelijk ging de PRL er electoraal gezien op vooruit. Bij de parlementsverkiezingen van 1981 behaalde de partij 516000 stemmen (8,6%). Bij de verkiezingen van 1985 was dit al 620000 stemmen (10,2%). In 1987 echter ging de partij 40000 stemmen achteruit.

In november 1989 neemt de tandem A. Duquesne en D. Ducarme ("les Ducs") het partijvoorzitterschap van Michel over. De twee personen konden het evenwel nauwelijks met elkaar vinden. Bovendien zette de dalende electorale trend zich naar aanleiding van de parlementsverkiezingen in 1991 verder door. De PRL verloor drie zetels en meer dan 70000 stemmen. Op een persconferentie op 31 januari 1992 stelde Jean Gol, die door de PRL-kopstukken Michel, de Donnea, Monfils en De Decker vergezeld was, zijn kandidatuur voor het partijvoorzitterschap. Hiervoor moesten evenwel de partijstatuten worden veranderd. Volgens de statuten moest de partij immers door een tandem worden geleid. Gol stelde zich als eerste doel "de terugkeer aan de macht van de tweede grootste partij van Franstalig België".

Hij nam zich voor niet alleen de liberale stellingen inzake economie en financiën te benadrukken maar ook positieve punten van andere partijen over te nemen (o.a. inzake milieu en migranten). Verder pleitte hij voor een vereenvoudiging van de staatsstructuren met één regering, één parlement en één begroting voor de Franstaligen in Brussel en Wallonië. Andere ambities van Gol waren de verjonging van de partij, het houden van minstens één groot themacongres per jaar en een beter overleg binnen de partij.

Halfweg februari 1992 werden de partijstatuten gewijzigd. Het PRL-bestuur besloot om terug te keren naar één voorzitter met drie ondervoorzitters. Bovendien werd overeengekomen dat het congres ieder jaar moest bijeenkomen. De nieuwe statuten werden op 19 februari op een congres bekrachtigd. Hiermee werd meteen het pad geëffend voor Gol. Op 16 maart 1992 nam Gol definitief het roer van de PRL over. Hij werd als enige kandidaat met 93.7% van de stemmen tot voorzitter verkozen.

Op 28 en 29 november 1992 hield de PRL een "congrès doctrinal" gewijd aan "l'ère du citoyen". Net zoals bij Verhofstadt was ook in de PRL de "burger" doelwit en acteur in de politiek geworden. Dit kwam o.a. tot

uiting in het "contrat de confiance" met de burger. Het contract telde honderd punten waarvan punt één evenwel het belangrijkste was nl. het voorstel om het referendum in de grondwet in te schrijven. De PRL stelde verder de afschaffing van de lijststem voor en wilde aan de burgers het recht geven de vernietiging van een wet of een decreet aan het Arbitragehof te vragen. Verder hadden ook een aantal punten betrekking op de partijen en het parlement. Men pleitte o.a. voor de onverenigbaarheid tussen een ministerschap en het lidmaatschap van het parlement en de uitbreiding van de controle op de verkiezingsuitgaven. Ook wilde de PRL dat de drukkingsgroepen meer gecontroleerd zouden worden. Op het financiële vlak pleitte men er o.a. voor dat de belastingplichtigen nooit voor meer dan de helft van hun inkomen zouden worden belast en dat dit in de grondwet zou worden ingeschreven. Nogal wat aandacht ging naar het hoofdstuk over immigratie. Hierin koos men voor de "geleidelijke integratie" van migranten in onze maatschappij. De PRL stelde ook voor om geld van ontwikkelingssamenwerking te gebruiken voor projecten in migrantenwijken in België. Illegalen en delinquenten moesten, volgens de PRL, individueel worden uitgewezen. Slechts één punt verwees naar de staatshervorming. De PRL stemde in met een regionalisering van de landbouw als daarvoor eerst voldoende geld werd vrijgemaakt.

Naast dit vertrouwenscontract werd er aan de congresgangers ook nog een principeverklaring voorgelegd. Deze PRL-principeverklaring vertoonde op veel punten (het geloof in een directe democratie, het zich afzetten tegen de drukkingsgroepen, het terugdringen van de rol van de staat) een grote gelijkenis met de beginselverklaring van de VLD. Gol wees echter op één belangrijk verschilpunt nl. het feit dat de PRL en de VLD op communautair vlak ver uit elkaar gegroeid waren.

Het PRL-congres van Luik (december 1994) zal in de partijgeschiedenis zeker niet als een hoogtepunt worden aangestipt. Voorzichtigheid was troef omdat de Franstalige liberalen graag opnieuw wilden regeren.

Om de terugkeer naar de uitvoerende macht te vergemakkelijken werd trouwens het FDF¹² "ingehuurd". De PRL-FDF formatie werd voor het eerst bij de Europese verkiezingen van 1994 uitgetest en leverde o.a. gewezen FDF-voorzitster Antoinette Spaak een zetel op.

Op 2 juli 1995 werd Gol herkozen als voorzitter van de Franstalige liberalen. Hij kreeg 92,7% van de stemmen. Slechts 15% van de PRL-leden nam op 29-30 juni en 1 juli deel aan de stembusgang. 4714 geldige stemmen werden uitgebracht.

¹² In oktober 1995 werd Olivier Maingain door de militanten als FDF-voorzitter verkozen. Hij haalde het hierbij van aftredend voorzitter Georges Clerfayt.

Op 18 september 1995 overleed Gol. Net zoals bij de VLD op die dag een periode werd afgesloten, betekende dit onverwachte overlijden het einde van een tijdperk bij de Waalse liberalen.

Op 21 oktober 1995 werd Louis Michel met meer dan 90% van de stemmen door het PRL-congres tot voorzitter verkozen.

In 1996 "verfijnden" de Franstalige liberalen hun doctrine tijdens vier congressen. Het eerste in de rij vond plaats in Luik onder de titel "Vrijheid. De liberale staat.". Het congres kreeg een vervolg in Charleroi waar het thema "Het liberaal humanisme" aan bod kwam. Vervolgens vond in Louvain-la-Neuve het congres "De toekomst" plaats. Ten slotte werd in december in Brussel een synthesecongres gehouden. Dit alles mondde uit in een nieuw liberaal manifest.

In februari 1997 volgde Michel met meer dan 96% van de stemmen zichzelf als partijvoorzitter op.

Bij de verkiezingen van 13 juni 1999 scoorde de PRL/FDF/MCC heel goed. Net zoals de VLD kwam de PRL, na een informatieronde door Michel, opnieuw in de regering terecht.

In november 1999 werd Daniël Ducarme met 94% van de stemmen door de PRL-leden tot voorzitter verkozen. Op het PRL-congres van 3 december bevestigde Ducarme dat de PRL aan de "stichting" van een nieuwe beweging werkte. Deze zou de fakkel moeten overnemen van de PRL-FDF-MCC-federatie.

Louis Michel trad op 26 april 2001 terug als voorzitter van de PRL-FDF-MCC-federatie. PRL-voorzitter Ducarme nam het voorzitterschap over. Op 16 juli kreeg de federatie een eigen bureau om de politieke actie van de drie componenten te coördineren. De maatregel paste in de nauwere samenwerking die in 2002 moest leiden tot de omvorming van de federatie in een beweging.

Op 24 maart 2002 werd de federatie tot een Mouvement Réformateur (MR) omgevormd. De federatie deed immers een verdere stap naar integratie waarbij zich de liberale partij uit het Duits taalgebied (PFF) als vierde component aansloot.

Ducarme werd voorzitter terwijl Michel op 15 december 2002 'chef de file gouvernemental' werd. De chef de file gouvernemental heeft de leiding van de ministers van de partij in de diverse regeringen. Samen met de voorzitter leidt hij de partij. De omvorming had tot doel de eenheid te versterken. Zo wordt het niet langer noodzakelijk dat de diverse entiteiten hun goedkeuring verlenen voor een mogelijke regeringsdeelname.

Na de parlementsverkiezingen van 2003, waarbij de MR electoraal goed scoorde, ging de partij deel uitmaken van de paarse regering Verhofstadt II en werd Antoine Duquesne de nieuwe voorzitter.

De regionale verkiezingen van 2004 liepen echter faliekant af voor de partij. De PS wipte immers de MR uit alle regeringen waar ze kon. De partij telt nog enkel ministers in de federale regering en in de regering van de Duitstalige Gemeenschap. Louis Michel, die tot voor kort in alles het laatste woord had, vertrok als commissaris naar Europa. Michel gaf het vicepremierschap en de functie van feitelijk leider door aan Didier Reynders. Reynders werd de facto de nieuwe chef de file gouvernemental. Tijdens de voorzittersverkiezingen in oktober werd hij met grote meerderheid verkozen. Als enige kandidaat voor het voorzitterschap maakte hij duidelijk wie de nieuwe baas is in de MR.

De MR behoorde bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006 globaal gezien tot het winnende kamp. Toch boekte ze niet overal winst: terwijl de partij er in 55 gemeenten op vooruit ging, boekte ze in 51 gemeenten verlies. In de stad Luik, de thuisbasis van vicepremier Reynders, bedroeg de winst 4,8%. Ook bij de provincieraadsverkiezingen boekte de MR in alle provincies winst, behalve in Luxemburg. De resultaten wijzen in de richting van een geleidelijke machtsverschuiving ten voordele van de Waalse liberalen en ten nadele van de Waalse socialisten, die echter in de rangorde van de partijen nog nipt de liberalen voor blijven.

Bij de federale verkiezingen van 10 juni 2007 kwam de MR in het Waals gewest uit op 31,2% van de stemmen, een winst van 2,8%. Daarmee werd ze de grootste partij in het Waalse landsgedeelte. In zetels uitgedrukt kwam ze uit op 23 zetels (een verlies van één zetel), tegenover 20 voor de PS (een verlies van vijf zetels). Daarmee werd het machtsoverwicht van de PS in Wallonië doorbroken. Dit vertaalde zich na de verkiezingen meteen in een formatieopdracht voor Didier Reynders, die hij evenwel niet tot een goed einde kon brengen.

Tijdens de moeilijke regeringsonderhandelingen werd het standpunt van de liberalen en de kans op slagen mee bepaald door de uitlatingen van FDF-voorzitter Olivier Maingain, de kartelpartner van de MR in het kiesdistrict Brussel-Halle-Vilvoorde.

Na deelname aan de interim-regering onder leiding van Verhofstadt, keurde het congres van de partij midden maart unaniem de deelname van de Franstalige liberalen aan Leterme I goed. Eerder had kartelpartner FDF de druk binnen de MR nochtans opgevoerd door te blijven ijveren voor een post van staatssecretaris binnen de regering.

De partij van Maingain hoopte op die manier vooral een stem te krijgen in de federale regering om de Brusselse belangen te verdedigen. Uiteindelijk kreeg FDF'er Cleyrfayt de post toegewezen. Hij werd toegevoegd aan de minister van Financiën, Didier Reynders.

Vermits Leterme tegen de opgelegde deadline van 15 juli geen akkoord had bereikt over de staatshervorming, bood hij op 14 juli 2008 voor de derde keer zijn ontslag aan bij de koning. Zowat alle specialisten gingen ervan uit dat de bal nu in het kamp zou komen van Didier Reynders. Veel andere opties had het paleis niet. Eens de koning het ontslag van een eerste minister aanvaardt, moet hij op zoek naar een andere regeringsleider. Niemand aan Vlaamse kant was na het ontslag van de CD&V-kopman meteen geneigd om de handschoen weer op te nemen. En omdat MR-kopman Reynders naast Leterme de grote winnaar was van de federale verkiezingen in 2007, leek hij de logische keuze. De koning benoemde echter drie bemiddelaars, waaronder François-Xavier De Donnea, oud-burgemeester van Brussel en partijgenoot van Didier Reynders.

Ondertussen had de MR ook de procedure opgestart voor de voorzittersverkiezingen. Didier Reynders, voorzitter van de MR sinds 2004, kondigde daarbij aan dat hij zich opnieuw kandidaat zou stellen. Andere kandidaten moesten uit het algemeen comité van de partij komen. Daarin zetelen de kopstukken van de MR, het FDF en de MCC, alle parlementsleden van de partij, de oud-ministers en -voorzitters en alle leden die al belangrijke partijfuncties hebben bekleed. Met die voorwaarde wou de MR voorkomen dat een nieuwkomer in de partij zich meteen kandidaat zou stellen. Uiteindelijk werd Reynders midden oktober met 90.78% van de stemmen herverkozen als voorzitter van de partij.

Op 19 september maakten de drie koninklijke bemiddelaars hun eindverslag bekend. MR-voorzitter en vicepremier Didier Reynders reageerde met een provocatie op het eindverslag dat het pad moest effenen voor een communautaire dialoog. Reynders gooide BHV, de uitbreiding van Brussel en de benoeming van de drie burgemeesters in de Vlaamse rand op tafel en voegde eraan toe dat er voor de regionale verkiezingen toch niet zou worden gestemd of uitgevoerd. Dat werkte in Vlaanderen als een rode lap op een stier.

De Vlaamse regering meende dat Reynders daarmee de dialoog hypothekeerde en vroeg eerst duidelijkheid aan federaal premier Leterme vooraleer ze besliste of ze zou deelnemen aan de communautaire dialoog. Toen Leterme aan de minister-president de garantie gaf dat de federale regering

niet zou onderhandelen over het dossier Brussel-Halle-Vilvoorde, de belangrijkste eis van de Vlaamse partijen, werd alsnog beslist om de dialoog op te starten.

Begin oktober schoot de langverwachte communautaire dialoog dan ook uit de startblokken. Die dialoog van gemeenschap tot gemeenschap kwam echter al gauw onder hoogspanning te staan na de tweede weigering van Vlaams minister Keulen om de drie burgemeesters uit Linkebeek, Kraainem en Wezembeek-Oppem te benoemen.

De financiële crisis woekerde ondertussen verder. Het Fortis-dossier bracht midden december naast eerste minister Yves Leterme en Justitieminister Jo Vandeurzen (cf.infra) ook hun collega van Financiën, Didier Reynders in de problemen. Toch was de MR-voorzitter de enige van de drie die na het ontslag van de regering aanbleef. Zijn naam werd zelfs genoemd als nieuwe premier. Reynders zelf gaf echter te kennen dat de zin om de fakkel over te nemen van Leterme niet bijster groot was. Uiteindelijk werd Herman Van Rompuy premier.

In de aanloop naar de regionale verkiezingen van juni 2009 ging het er ongemeen hard aan toe tussen de twee grootste partijen van de andere zijde van de taalgrens. Zowel de PS als de MR spaarden elkaar niet. Toen MR-voorzitter Reynders in mei enkele harde uitspraken deed over de PS, kwam er in de verhouding tussen beide partijen een historisch dieptepunt. Vicepremier Laurette Onkelinx (PS) dreigde er zelfs even mee uit de federale regering te stappen indien ze geen opheldering kreeg van Reynders.

De strijd om het politieke leiderschap in Wallonië bereikte pas echt een hoogtepunt toen beide voorzitters tijdens een Tv-programma elke alliantie met elkaar uitsloten. De Waalse kiezer kreeg daardoor een duidelijke keuze: ofwel PS-cdH-Ecolo, ofwel MR-cdH-Ecolo. Na de verkiezingen werd al gauw duidelijk dat de liberalen er niet waren in geslaagd om de PS ook op gewestelijk vlak van de eerste plaats te verdringen, zoals ze dat in 2007 op federaal vlak hadden gedaan. In Brussel werd de MR echter wel de grootste partij.

Vermits de PS en de MR in geen geval met elkaar wilden regeren, hadden Ecolo en cdH in Franstalig België de sleutel in handen voor de regeringsvorming. Toen deze partijen midden juni besloten om met de PS in zee te gaan en daarmee de weg vrij maakten voor een centrumlinkse olijfbomcoalitie in Wallonië en Brussel, bleef de MR-voorzitter met lege handen achter. Toch zag Reynders geen reden om zijn ontslag aan te bieden als voorzitter. Hij gaf zelfs te kennen voorzitter te willen blijven tot aan de lokale verkiezingen van 2012. Midden september herbevestigden het partijbureau en de partijraad van de

MR Didier Reynders dan ook unaniem als voorzitter van de Mouvement Reformateur. Reynders moest de reflectie en het debat leiden met het oog op het grote ideologische congres 'Printemps des réformes' (De lente van de hervormingen) dat in de lente van 2010 zou plaatsvinden.

Toch bleef het voorzitterschap van Reynders wankelen. De Franstalige liberalen geraakten immers steeds meer verdeeld in een pro- en anti-Reynderskamp. Zo wist Reynders zich onder andere gesteund door FDF-voorzitter Maingain en werd Christine Defraigne, fractieleidster voor de Senaat, in oktober 2009 aan de kant geschoven omdat ze openlijk kritiek had geuit op Reynders, maar ondertekenden terzelfdertijd 37 mandatarissen - waaronder Louis en Charles Michel – ook een brief waarin werd opgeroepen om nieuwe voorzittersverkiezingen te houden.

Zij vonden de cumul met zijn post als minister van Financiën, op enkele maanden voor het Belgisch voorzitterschap van de Europese Unie, immers onhoudbaar. Indien er geen nieuwe verkiezingen zouden komen, moest er volgens het zogenaamde Renaissancekamp op zijn minst een raadpleging van de leden komen over het cumuleren van het voorzitterschap met het vicepremierschap. Het conflict leidde tot een ware stellingenoorlog binnen de partij. Wat volgde was een intern overleg met alle verschillende strekkingen en met de meest ervaren personaliteiten met het oog op een oplossing die voor alle actoren binnen de partij voldoening zou geven. Die oplossing kwam er onder meer door de belofte van Didier Reynders om in de toekomst meer rekening te houden met de partij en zijn basis in de dagdagelijkse leiding. Ook stemde hij er mee in om na de federale verkiezingen van 2011 alsnog voorzittersverkiezingen te organiseren. Daarbij werd bovendien overeengekomen dat vanaf de volgende verkiezingen het MR-voorzitterschap niet meer gecombineerd kon worden met een ministerpost. De belangrijkste toegeving bestond er evenwel in dat Reynders een vierde vicevoorzitter naast zich zou dulden, die zich moest ontfemen over alles wat regionaal en gemeentelijk was. De andere vicevoorzitters (Gerard Deprez voor MCC, Olivier Maingain voor FDF en Kattrin Jadin voor PFF, de Duitstalige liberalen) werden aldus vergezeld door Willy Borsus (MR-fractieleider in het Waals parlement) die behoorde tot de Renaissancegroep. Bovendien werden ook Daniel Ducarme en Louis Michel in de partijtop opgenomen. Ducarme overleed evenwel in augustus 2010 aan de gevolgen van kanker.

Midden december greep Michel net naast de functie van voorzitter van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Michel was eind september door het kernkabinet voorgedragen als kandidaat voor de functie. Er waren uiteindelijk twee kandidaten: Louis Michel en de relatief onbekende Zwitserse politicus Joseph Deiss, die minister van Buitenlandse Zaken van zijn land was van 1999 tot 2002. De kans dat Michel het zou halen was nochtans zeer waarschijnlijk. Hij beschikte immers over meer internationale

ervaring dan Deiss en hij genoot bovendien brede steun binnen de westerse groep. Toch verkoos de groep Westerse landen binnen de VN die vanaf september 2010 een jaar lang de voorzitter van de Algemene Vergadering zouden leveren de Zwitser Joseph Deiss. Naast Herman Van Rompuy (CD&V) als Europees president en Karel De Gucht (Open Vld) als Europees Commissaris voor Handel slaagde ons land er dus net niet in om een derde prestigieuze internationale functie in de wacht te slepen.

Op 24 januari 2010 volgde de officiële mededeling dat het FDF haar partijnaam zou wijzigen van 'Front Démocratique des Francophones' naar 'Fédéralistes Démocrates Francophones'. De term 'front' stoorde volgens de berichtgeving immers enkele partijleden. Met de nieuwe naam hoopten de Franstalige federalisten sterker te worden en dit ook buiten Brussel.

Toen koninklijk opdrachthouder Dehaene (CD&V) in april geheel onverwachts een einde maakte aan zijn bemiddelingspogingen en daarmee de baan ruimde voor premier Leterme en de partijvoorzitters om een eventuele deal over BHV af te ronden, kwam een regeringscrisis steeds dichterbij.

Open Vld gaf immers te kennen de stekker uit de regering te trekken indien er geen akkoord kwam over BHV binnen de door hen gestelde deadline. Volgens de partij moest het politiek immobilisme immers worden doorbroken. Toen die deadline niet werd gehaald, kondigde Open Vld inderdaad een vertrouwensbreuk aan en trok de partij zich terug uit de federale regering. Al gauw volgde het ontslag van Leterme. De koning hield dit ontslag evenwel in beraad en stelde MR-voorzitter Reynders aan als bemiddelaar. Officieel luidde het dat de koning Reynders had belast om zich er op zeer korte termijn van te vergewissen dat de voorwaarden werden vervuld voor het vlug heropstarten van de onderhandelingen inzake institutionele problemen en in het bijzonder Brussel-Halle-Vilvoorde. Reynders kwam hierdoor voor de keuze te staan tussen het FDF of een compromis. Maingains afwijzing van de voorstellen van Dehaene was immers de lont geweest die Open Vld had gebruikt om de regering te dynamiseren.

Toen Open Vld een nieuwe deadline voorop stelde, kreeg Reynders alsnog de kans om een onderhandeld akkoord te vinden voor BHV. Op 26 april volgde echter de definitieve val van de regering-Leterme II toen bleek dat Reynders er niet was in geslaagd om de onderhandelingen over het dossier terug op gang te krijgen.

Hoewel de Franstalige partijen er aanvankelijk nog en bloc van uit gingen dat ze verkiezingen konden vermijden door een noodregering op de been te brengen, werd al snel duidelijk dat er vervroegde verkiezingen zouden komen. Zowel sp.a als Groen! weigerden immers de regering te depanneren.

Op hun laatste grote verkiezingsmeeting voor 13 juni zetten de Waalse liberalen hun strijdpunten nog eens op een rij: werk, veiligheid en respect voor de Franstaligen. Net zoals Open Vld, behoorde de MR op 13 juni evenwel tot het kamp van de verliezers. Ze zakten een goede 8%. Een dag na de verkiezingen kondigde Reynders dan ook aan zich terug te trekken als MR-voorzitter zodra de onderhandelingen over de vorming van een nieuwe regering waren afgerond.

De drang van sommige MR-topmensen om ondanks het verlies van de liberale familie toch aan boord van de regering te worden gehesen, leek groot. Zo werd de samenwerking met het FDF door Senaatsvoorzitter De Decker na de verkiezingen openlijk in vraag gesteld. Reynders nam evenwel afstand van De Decker en zei eventuele voorstellen van informateur De Wever af te wachten alvorens zich uit te spreken over eventuele regeringsdeelname. Uiteindelijk werd de MR niet opgenomen in de preformatiegesprekken.

Ook toen in een volgende formatiefase Flahaut (PS) en Pieters (N-VA) aangesteld werden als koninklijke bemiddelaars en hun poging om een onderhandeld akkoord te bereiken mislukte, werden de liberalen nog steeds uit de onderhandelingen gehouden. Dit was ook het geval bij de daaropvolgende aanstellingen van De Wever als koninklijk verduidelijker en Vande Lanotte als koninklijk bemiddelaar.

Ondertussen flakkerde de discussie over het voorzitterschap binnen de partij terug op. Normaal zou pas na de vorming van een federale regering een opvolger voor Didier Reynders worden verkozen, maar vermits de onderhandelingen bleven aanslepen, werd de roep naar snelle voorzittersverkiezingen binnen de zogenaamde Renaissancegroep steeds groter. Hierop besliste het uitvoerend bureau van de partij dat er uiterlijk op 13 februari een nieuwe voorzitter moest zijn. Uiteindelijk kwamen er twee geldige kandidaturen binnen om Reynders op te volgen. De eerste kandidaat was aftredend minister van Ontwikkelingssamenwerking Charles Michel. Kamerfractieleider Daniel Bacquelaire was de tweede kandidaat. Het was uiteindelijk Charles Michel die eind januari werd verkozen tot nieuwe partijvoorzitter. Hoewel in lopende zaken, kreeg de federale regering op die manier een nieuwe minister van Ontwikkelingssamenwerking: Olivier Chastel.

Na het ontslag van Vande Lanotte eind januari leken nieuwe verkiezingen onafwendbaar. Toch werd nog een poging ondernomen om alsnog een akkoord te bereiken. De koning nam begin februari immers de dubbele beslissing om aan uittredend premier Letermé te vragen de begroting 2011 aan het parlement voor te leggen en Didier Reynders tegelijkertijd voor twee weken aan te stellen als informateur en hem te

belasten met een communautaire opdracht. Op die manier werden dus ook de liberalen bij de onderhandelingen betrokken.

Hoewel zijn opdracht er louter één was van communautaire aard, liet de informateur al gauw verstaan de wil te hebben vastgesteld om de onderhandelingen opnieuw op te starten op basis van de vijf partijen uit de ontslagnemende regering (CD&V, Open Vld, PS, MR en cdH), uitgebreid met de N-VA. De liberaal bevestigde op die manier de indruk dat de Vlaamse socialisten en de groene familie op de wip zaten. Di Rupo liet echter even snel weten geen voorstander te zijn van dergelijk idee.

Nadat Wouter Beke (CD&V), na de informatieopdracht van Reynders, aangesteld werd als koninklijk onderhandelaar, werd uiteindelijk onder Di Rupo een akkoord bereikt.

Di Rupo werd midden mei door de koning benoemd tot formateur en slaagde er in oktober 2011 in om een communautair akkoord te bereiken met de zes overblijvende partijen, zijnde de PS, Open Vld, CD&V, cdH, MR en sp.a. Eén van de onderdelen van het zogenaamde Vlinderakkoord hield de splitsing in van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Dit zeer tegen de zin van de kartelpartner van de MR, met name het FDF. De splitsing van BHV leidde uiteindelijk zelfs tot een breuk tussen beide partijen.

Toen er eind november uiteindelijk ook een begrotingsakkoord werd bereikt door de onderhandelaars, stond niks de vorming van een nieuwe federale regering nog in de weg. In de regering-Di Rupo kon Reynders zijn post als minister van Financiën niet behouden. Hij werd wel vicepremier en de nieuwe minister van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Europese Zaken. Olivier Chastel werd bevoegd voor Begroting en administratieve vereenvoudiging en Sabine Laruelle kreeg tot slot de bevoegdheden Middenstand, KMO's, Zelfstandigen en Landbouw.

Op 25 mei 2014 werden in ons land zowel regionale, federale als Europese verkiezingen gehouden. Op regionaal vlak bleek al gauw dat de Franstalige liberalen ondanks hun goede uitslag uit de boot zouden vallen voor de vorming van een Waalse regering. Het waren met name de PS en cdH die met elkaar in zee gingen. In Brussel haalden beide partners ook nog het FDF aan boord. Alle hoop werd aldus gezet op federale regeringsdeelname. Toen informateur De Wever een maand na de stembusslag door de koning van zijn informatieopdracht werd ontheven, was het uitkijken naar wie het staatshoofd het veld zou insturen. Uiteindelijk werd MR-voorzitter Michel aangeduid als informateur. Toen Michel ongeveer een maand later zijn eindverslag aan de koning overmaakte, werden twee formateurs aangesteld voor de

vorming van een regering op federaal niveau, met name Charles Michel zelf en Kris Peeters (CD&V). Met het nieuwe formateursduo Peeters en Michel kwam meteen ook de weg open te liggen om een zogenaamde Zweedse coalitie op de been te brengen. Daarin zouden aan Vlaamse kant N-VA (geel), CD&V (kruis) en Open Vld (blauw) en aan Franstalige kant de MR (blauw) samen een regering vormen. Meteen kwam MR ook even in het vizier om mogelijks de eurocommissaris voor ons land te leveren in de persoon van Didier Reynders, maar uiteindelijk ging deze post naar Marianne Thyssen van CD&V. Door deze CD&V-benoeming moest Kris Peeters het premierschap aan zich voorbij laten gaan. De volgende premier van ons land zou dus uit de liberale familie komen, al was niet meteen duidelijk wie de liberalen naar voren zouden schuiven als kandidaat-premier.

Uiteindelijk werd begin oktober een regeerakkoord gesloten met Charles Michel als premier. Didier Reynders bleef in de nieuwe regering Michel I bevoegd voor Buitenlandse Zaken en werd ook nu vicepremier. Ook Hervé Jamar, Willy Borsus, Marie-Christine Marghem, Jacqueline Galant en Daniel Bacquelaine kregen een ministerpost toegewezen. Christine Defraigne werd aangesteld als voorzitter van de Senaat.

Ter vervanging van Michel werd Olivier Chastel waarnemend voorzitter van de partij. Later werd hij ook officieel verkozen als nieuwe MR-voorzitter.

In september 2015 stapte Jamar uit de regering. Hij werd de nieuwe gouverneur van de provincie Luik en werd in de federale regering vervangen door MR-kamerlid Sophie Wilmès. Een half jaar later stapte ook Galant op. Aanleiding was de heisa over de beveiliging van de Belgische luchthavens. Eerder was Galant in opspraak gekomen door zich te vergissen in het bedrag dat de NMBS moest besparen, door klungelige communicatie in het dossier van de voorstedelijke spoorwegnetwerken en door het afsluiten van een contract met een advocatenkantoor zonder openbare aanbesteding. Uiteindelijk hield Galant de eer aan zichzelf. Ze werd opgevolgd door François Bellot. Toen Lutgen (cdH) de stekker uit de Waalse regering trok n.a.v. de schandalen die haar coalitiepartner teisterde (Publifin, Samusocial), werd een nieuwe coalitie onder leiding van de liberalen opgezet. Borsus werd Waals minister-president en werd in de federale regering vervangen door Denis Ducarme.

Na de N-VA-exit uit de regering n.a.v. het VN-migratiepact eind 2018, ging Michel met een minderheidsregering naar de federale, Waalse en Europese verkiezingen van mei 2019. In de laatste maanden voor die verkiezingen nam Michel opnieuw het voorzittersmandaat over van Chastel.

Die verkiezingen werden een afstraffing voor de centrumrechtse coalitie van Michel. De MR werd net als de andere Zweden (N-VA, CD&V, Open VLD) in het verlies geduwd. Ondertussen kreeg ontslagnemend premier en partijvoorzitter Michel het felbegeerde voorzitterschap van de Europese Raad toebedeeld en werd Reynders – door premier Michel – naar voren geschoven als Belgisch Eurocommissaris. Sommigen zien hierin een handige manier van Michel om te beletten dat Reynders de leiding over zijn regering of partij zou overnemen. Ook Olivier Chastel verkaste naar Europa, voor een zitje in het Europees Parlement. Op die manier lieten de partij's grootste zwaargewichten van de laatste 25 jaar een leemte achter die zich niet zomaar laat vullen. Desalniettemin kan het vertrek van Michel en Reynders ook het einde betekenen van de decennialange stammenstrijd die gevoerd werd binnen de partij: Louis/Charles Michel vs. Gol/Reynders. De verkiezing van de jonge, flamboyante Georges-Louis Bouchez tot voorzitter van de partij kan alvast de ruimte bieden aan een nieuwe generatie politici die de oude clantegenstellingen overstijgen.

1.16. VERHOFSTADT EN HET RADICAAL LIBERALISME

De PVV-jongeren speelden onder het voorzitterschap van Guy Verhofstadt een belangrijke rol op het Ideologisch Congres van Kortrijk (oktober 1979). Op dit congres stelden zij hun "Radicaal Manifest voor een Nieuw Liberalisme"¹³ voor dat de basis voor het radicaal liberalisme¹⁴ van de jaren tachtig zou vormen. Dankzij de steun van Grootjans konden Verhofstadt en Co. een ideologisch en electoraal vastgelopen partij een nieuw perspectief bieden.

Het radicaal liberalisme was een samenkoppeling van het ideeëngoed van een aantal achttiende-eeuwse filosofen zoals Adam Smith, David Ricardo en John Stuart Mill met dat van hedendaagse economen zoals Friedrich von Hayek, Ludwig von Mises en de monetaristische school van Milton Friedman.

De doorbraak van het radicaal liberalisme was niet echt een Belgisch fenomeen. Een identieke ideologie schraagde eveneens het beleid van de regering-Thatcher die in 1979 aan de macht kwam. Ook in de Verenigde Staten zien we onder Reagan en de Republikeinen eenzelfde evolutie.

¹³ "Wij zijn gekomen op een dood punt", begon het manifest en nadien volgde een genadeloze analyse van de maatschappelijke evolutie - aan de vooravond van de jaren tachtig - en van de eigen partij. "Wij willen de techno- en bureaucratische maatschappij van vandaag afbreken", stelde men.

¹⁴ Centraal in de radicaal-liberale visie staat dat de mens zich naar eigen inzichten moet kunnen ontplooiën en dat het maatschappelijk optimum wordt bereikt van zodra iedere burger die mogelijkheid krijgt en benut. Essentiële voorwaarde daartoe is de vrijheid. Het radicaal liberalisme pleit dan ook voor het terugdringen van de Staat.

De regeringsdeelname van de liberalen aan de regering-Martens III (18-05-1980 tot 07-10-1980) werd slechts erg moeizaam door de PVV-jongeren aanvaard. De PVV-jongeren wilden de toetreding immers koppelen aan een strenge fiscale en budgettaire sanering die op geregelde evaluatiecongressen moest worden geëvalueerd. Deze besparingspolitiek kon slechts moeilijk worden ingevuld aangezien de overheid met zeer dure en vooral ook communautair gevoelige dossiers zoals het textiel- en staalplan, de uitbouw van de haven van Zeebrugge en de autoweg Pecq-Armentières werd geconfronteerd. Dit moest grotendeels door erg zware buitenlandse leningen met hoge interestvoeten worden gefinancierd. Het gevolg was dat de buitenlandse schuld spectaculair steeg. In september 1980 eisten de liberale partijvoorzitters, onder druk van de achterban en vooral van de PVV-jongeren, een streng saneringsplan met een besparing van 30 miljard. De socialisten en de ACW-ministers voerden harde oppositie en de regering kwam ten val.

In die periode werden een groot aantal congressen georganiseerd: "De Verzorgingsstaat of de grote illusie : een radikaal-liberaal alternatief voor de sociale politiek" (Oostmalle, 12-13 april 1980), "Evaluatie van het regeringsbeleid van de regering-Martens III" (Diegem, 11 oktober 1980), "Tweede dag van de Vrijheid : Milieu en Democratie" (Antwerpen, 8 november 1980), "Naar een radikaal-liberale grondwet" (Gent, 16-17 mei 1981).

De PVV-campagne voor de parlementsverkiezingen van 8 november 1981 stond in het teken van "Niet U maar de staat leeft boven zijn stand; minder staat - meer vrijheid - minder belastingen - meer welvaart". Het programma sloeg duidelijk aan en de partij boekte een historische overwinning met 21% van de stemmen en 28 Kamerzetels, een stijging met respectievelijk 4% en 6 zetels. De overwinning werd vooral behaald ten koste van de CVP die 8% verloor. In de CVP gingen er toen stemmen op om in de oppositie te gaan.

De coalitievorming verliep dan ook zeer moeizaam. Informatuur Herman Vanderpoorten poogde een rooms-blaue coalitie te vormen wat resulteerde in de aanstelling van Willy De Clercq tot formateur. De Clercq botste echter op de tegenkantingen van de PSC. In de persoon van Nothomb nam de PSC dan de verantwoordelijkheid van het formateurschap op zich. Nothomb maakte de weg vrij voor Martens die er op 17 december in slaagde om een rooms-blaue coalitie te vormen. De liberalen koppelden strenge voorwaarden aan hun regeringsdeelname en eisten o.a. een vermindering van de vennootschapsbelasting en een drastische vermindering van het begrotingstekort tot 200 miljard voor het begrotingsjaar 1982. Dit begrotingstekort moest stelselmatig worden afgebouwd. Daar waar dit in 1981 nog 12,5% van het BNP bedroeg, moest dit op het einde van de legislatuur tot 7% van het BNP worden herleid. Ten slotte werd het doorbreken van het BRT-RTBF-monopolie in de regeringsverklaring opgenomen.

Willy De Clercq werd in de regering-Martens V vicepremier en minister van Financiën. Deze functies waren echter onverenigbaar met die van partijvoorzitter. De Clercq werd ad interim door de andere "éminence grise" Frans Grootjans opgevolgd. Laatstgenoemde ging naar een nieuwe voorzitter op zoek. Na onderhandelingen met de kopstukken van de partij werd Verhofstadt als kandidaat naar voren geschoven. Er kwam enkel oppositie van Herman De Croo die deze functie eveneens ambieerde. Hij beschikte in de partij echter niet over een meerderheid. De Croo schoof Gust De Winter als tegenkandidaat naar voren maar die trok zich nog vóór de stemming terug. Op het statutair partijcongres van 23 januari 1982 werd Verhofstadt tot partijvoorzitter verkozen terwijl Patrick Dewael secretaris-generaal werd. Verhofstadt was hiermee de jongste partijvoorzitter in de Belgische geschiedenis.

Onder invloed van de liberalen werd er een harde deflatoire politiek gevoerd met een devaluatie, looninleveringen en saneringen in de sociale sector. De regering slaagde er echter niet in om het begrotingstekort te verminderen. Onder de regering-Martens V steeg het jaarlijks tekort van 500 naar 570 miljard. Ook de stijging van de werkloosheid kon niet worden gestopt. Er was eveneens heel wat kritiek op de wijze waarop de besluitvorming gebeurde. De regering besloot immers om de onpopulaire maatregelen via het stelsel van volmachten door te drukken. Dit hield in dat het parlement buitenspel werd gezet. Zelfs intern, bij monde van Kamervoorzitter Jean Defraigne, werd er scherpe kritiek op de volmachten geleverd.

De coalitie werd voor dit onpopulair beleid electoraal afgestraft. Bij de Europese verkiezingen verloor de CVP 15% ten opzichte van de verkiezingen van 1979 en de PVV viel van 21% op 14% terug. Dit veroorzaakte in de coalitie nog meer spanningen.

Naar aanleiding van het Heizeldrama werden de spanningen nog groter. Gol koppelde een persoonlijke vete met Nothomb aan de politieke verantwoordelijkheid die de minister van Binnenlandse Zaken droeg. Uiteindelijk zou de regering vallen over Voeren en de perikelen rond het burgemeesterschap van Happart.

De parlementsverkiezingen van oktober 1985 waren een afstraffing voor de PVV. Terwijl de coalitiepartner (CVP) tegen alle verwachtingen in een grote overwinning behaalde (+6 zetels), viel de PVV terug tot 22 zetels (-6). De nederlaag kon ook voor een deel door de generatiewissel, die zich op dat moment voltrok, worden verklaard. Een aantal kopstukken met een nationale of plaatselijke machtspositie stelden zich geen kandidaat meer : Karel Poma, Herman Vanderpoorten, Hilaire Lahaye en Willy De Clercq. Heel wat kiezers, die in 1981 de CVP de rug hadden toegekeerd wegens het uitblijven van een herstelbeleid en de druk en de invloed van het ACW op het regeringswerk, keerden nu naar hun oude partij terug. Ook waren heel wat liberale kiezers ontevreden omdat de slogans van 1981 onvoldoende in feiten waren omgezet. Verhofstadt

haalde wel een persoonlijke zege want hij behaalde bijna 38000 voorkeurstemmen in Gent-Eeklo. Volgens Verhofstadt, die de touwtjes naar zich toe trok, had de regering een te weinig liberaal beleid gevoerd. Hij slaagde er in om de liberale verkiezingsnederlaag aan de onderhandelingstafel in een overwinning om te buigen. De regering-Martens VI (28 november 1985 - 19 oktober 1987), waarin hij vicepremier en minister van Begroting werd, zou werk maken van de sanering van de overheidsfinanciën.¹⁵ Verhofstadt slaagde er in om de coalitiepartner te overhalen dat in het regeerakkoord werd ingeschreven dat de directe en de indirecte belastingen niet mochten stijgen. Volgens Verhofstadt mocht de sanering van de overheidsfinanciën enkel gebeuren aan de kant van de uitgaven en niet door meer inkomsten. Aanvankelijk boekte de regering belangrijke resultaten. Met het Sint-Annaplan daalde het overheidstekort spectaculair. Het prestige van Verhofstadt nam in belangrijke mate toe. De beginselvastheid van Verhofstadt had evenwel voor gevolg dat het ongenoegen over Verhofstadt in de christelijke arbeidersbeweging en dus in de ACW-vleugel van CVP en PSC toenam. Bovendien bestond er in de CVP heel wat onvrede omdat de liberalen en Verhofstadt in het bijzonder als de motor van het herstelbeleid werden beschouwd.

In oktober 1987 viel de regering-Martens VI ogenschijnlijk over de zaak Voeren. Het "Houthuys-interview" gaf evenwel een totaal andere kijk op de val van de regering. Volgens Houthuys was Happart slechts een voorwendsel en was Verhofstadt de echte schuldige. "

Wij hadden alle moeite van de wereld om de spaarinspanningen aan onze leden te verkopen. De mensen in de regering zoals Dehaene, Maystadt en Coens die aanleunen bij de arbeidersbeweging, stonden dagelijks moedig in de gevechtszone. Maar door de provocerende taal van Verhofstadt werd hun positie tegenover het ACW onmogelijk. Het beleid werd neoliberal gekleurd en vooral onze Waalse vrienden namen dat niet langer. De Vlamingen zijn gevolgd. Voor de regering werd de toestand onhoudbaar. Gerard Deprez van de PSC en minister Maystadt hebben zich dan wat harder opgesteld in de zaak-Happart. De regering is moeten opstappen."

Bij de verkiezingen van 13 december 1987 behaalde Verhofstadt een persoonlijke triomf. De PVV won drie Kamerzetels en Verhofstadt behaalde meer voorkeurstemmen dan Martens. De CVP verloor zes

¹⁵ Op 28 november 1985 werd A. Neyts op een buitengewone vergadering van het PVV-bureau ter vervanging van Guy Verhofstadt tot interim-voorzitter van de partij verkozen. Deze verkiezing werd op het partijcongres van 21 december 1985 bevestigd. Als partijvoorzitter poogde zij een aantal sociale klemtonen te leggen tegenover het drastisch herstelbeleid. Zo wees zij op de problemen van de ambtenaren en de nefaste gevolgen van het herstelbeleid voor diegenen die van een vervangingsinkomen moesten leven. Ideologisch sloot zij nauw aan bij het progressief liberalisme dat de oude Brusselse federatie steeds gekenmerkt had. In die zin had zij ook oog voor belangrijke ethische standpunten. Zo bleef zij ijveren voor het bespreekbaar maken van het wetsvoorstel Lallemand-Herman-Michielsens in verband met het versoepelen van de abortuswetgeving en nam zij opnieuw de verdediging op van het Rijksonderwijs dat door de oprichting van een Autonome Raad voor het Rijksonderwijs moest worden

Kamerzetels.

De vorming van de nieuwe Vlaamse Executieve tussen christendemocraten en liberalen verliep zeer vlot. Op het einde van januari 1988 werd het regeerprogramma ondertekend. De socialisten koppelden toetreding tot de Vlaamse Executieve aan de vorming van een nationale regering. Het gevolg was dat in oktober 1988 de PVV-CVP meerderheid door een proportioneel samengestelde Executieve met CVP, PVV, SP en VU werd vervangen. De liberalen beschouwden dit als een zoveelste verraad van de christendemocraten. Niettemin bleven Dewael en Waltiel respectievelijk op Cultuur en Ruimtelijke Ordening zetelen. Wel weigerde de PVV te onderhandelen over een nieuw Vlaams regeerakkoord en bleef het aan het bestaande akkoord tussen CVP en PVV vasthouden.

Tussen Verhofstadt en Neyts kwam het al vrij snel tot spanningen rond het voorzitterschap. Verhofstadt had het duidelijk moeilijk met zijn terugval tot Kamerlid. Bovendien bleek ook dat het schaduwkabinet, dat tot doel had "het beleid van de regering op de voet te volgen en kritisch te onderzoeken, door voor elke minister in de regering een schaduwminister aan te duiden", het heel moeilijk had. Het schaduwkabinet kende een zeer zwakke werking en kwam geregeld in botsing met de parlamentsfractie. Ondanks het feit dat Neyts haar mandaat zes maanden vroeger wilde beëindigen, bleven de spanningen in de partij aanhouden. Ten slotte werd in maart 1989 een Groep van Wijzen gevormd (met o.a. Grootjans en De Clercq) om een oplossing uit te dokteren. Neyts capituleerde en vroeg het partijbestuur om zich achter de kandidatuur van Verhofstadt te scharen. Op 25 juni 1989 werd Neyts als voorzitter door Verhofstadt opgevolgd. Kort daarvoor was het immers, naar aanleiding van de uitspraak van Verhofstadt om een selectieve terugkeer van de migranten te overwegen, tot een zoveelste spanning tussen beiden gekomen.

Verhofstadt was ongenadig voor de coalitie van christendemocraten, socialisten en Volksunie. Zowel het sociaaleconomisch beleid als de staatshervorming werden scherp onder vuur genomen.

In januari 1991 publiceerde Verhofstadt het "Burgermanifest". Het was het antwoord van Verhofstadt op zijn verwijdering uit de regering en zijn politieke onmacht om de rooms-rode meerderheid te breken. In dit manifest wees hij duidelijk op de kloof tussen burger en politiek.

Verhofstadt stelde dat ondanks de ineenstorting van het socialisme en de overwinning van de democratie er in ons land niet meer maar minder burgers aan het politieke leven deelnemen. Hoofdschuldigen daarvoor

gerealiseerd.

zijn, volgens Verhofstadt, de drukkingsgroepen en de zuilen. Het gevolg hiervan is dat de burger zich van de politiek afkeert. Volgens Verhofstadt kon die negatieve trend evenwel worden omgebogen als er een Burgerbeweging tot stand zou komen met één gemeenschappelijk kenmerk nl. "dat ze burger zijn. Hun beweging zal daarom alleen praten met politici die de radicale ommekeer willen, los van politieke, commerciële, syndicale of zuilgebonden oogmerken en belangen." Verhofstadt gaf ook aan hoe de kloof tussen burger en politiek kon worden gedicht. Hij pleitte voor stemrecht in plaats van stemplicht, het eenkamerstelsel, het grondwettelijk vastleggen van het aantal ministers, de afschaffing van polls en het houden van echte voorverkiezingen, de invoering van het referendum op vraag van de burgers, de oprichting van een Grondwettelijk Hof om de burger te beschermen tegen de overheid, de vrijheid om de bestemming van een deel van de belastingen zelf te bepalen, het recht om uit de staat te stappen en de toekenning van nieuwe grondwettelijke rechten aan de burger.

1.17. VAN PVV NAAR VLD

Tijdens de parlementsverkiezingen van 24 november 1991 vond er in België, en zeker in Vlaanderen, een politieke aardverschuiving plaats. De uittrede regeringcoalitie van christendemocraten, socialisten en Volksunie kreeg zware klappen. De CVP zakte op een historisch dieptepunt terwijl ook de Vlaamse socialisten hun laagste score sinds de Tweede Wereldoorlog behaalden. De Volksunie werd van een middelgrote tot een kleine partij gedegradeerd. De grote overwinnaars waren het Vlaams Blok en ROSSEM, de partij van Jean-Pierre Van Rossem. De grootste oppositiepartij in Vlaanderen evenwel, de PVV, behaalde amper een winst van 30000 stemmen, één Kamerzetel en twee rechtstreeks verkozen senatoren. De PVV kon haar harde oppositie dus nauwelijks verzilveren. Verhofstadt stelde "de kiezer ervaarde de PVV blijkbaar niet als een alternatief".

Na de verkiezingen werd Frans Grootjans door de Koning als informateur aangesteld. Al snel bleek dat de CVP niet langer bereid was om het initiatief te nemen. Op 30 november werd Verhofstadt dan als formateur benoemd. Vrij snel werd het duidelijk dat Verhofstadt streefde naar een grondige vernieuwing. Hij praatte enkel met de socialisten, de liberalen, de Volksunie en de Groenen. In de eerste plaats streefde Verhofstadt naar een rood-blauwe coalitie. Aanvankelijk leek Verhofstadt te zullen slagen. Vrij snel echter bleek dit een illusie. Op 17 december 1991 besliste het SP-bureau dat er geen coalitie tussen liberalen en socialisten tot stand zou komen. De volgende dag gaf Verhofstadt zijn opdracht aan de Koning terug.

Op 19 december maakte Verhofstadt voor de eerste keer een allusie op zijn plannen voor politieke vernieuwing. Het werd hem steeds duidelijker dat hij te weinig politiek gewicht in de schaal kon werpen om tegen de drukkingsgroepen en hun aanhang op te tornen. Die beperktheid bleek trouwens nogmaals naar aanleiding van de samenstelling van de Vlaamse regering.

Op het einde van 1991, begin 1992 kwamen de gebeurtenissen in een stroomversnelling terecht. Terwijl formateur Wathelet aanstuurde op een nieuwe rooms-rode coalitie, kondigde Spitaels aan dat de PS zo snel mogelijk een Waalse Gewest- en een Franse Gemeenschapsregering wilde vormen. Hij nodigde meteen de PSC uit om aan de coalitieonderhandelingen te beginnen. Bovendien kondigde een communiqué van de PS aan dat Spitaels zichzelf tot eerste minister van het Waalse Gewest had benoemd. In Vlaanderen werd de afkeer voor de machteloosheid van de Vlaamse politici groter en groter. In deze context kwamen Verhofstadt, ontgoocheld over zijn mislukte formatieopdracht, en Gabriëls, die de electorale terugval van de VU nog niet verteerd had, bijeen. Op deze bijeenkomst groeide het idee om samen een initiatief te nemen voor de vorming van de Vlaamse regering. Het gevolg was dat de twee partijen op 8 januari 1992 met een

gezamenlijk onderhandelingsplatform uitpakten. Men pleitte voor een "echte maatschappelijke vernieuwing". Inzake de staats hervorming stelde men voor om, via een dialoog van gemeenschap tot gemeenschap, tot een definitieve staats hervorming te komen.

Om te beletten dat gewesten en gemeenschappen hun financiële problemen op de nationale schatkist zouden afwentelen, moesten ze over een volwaardige fiscale en financiële verantwoordelijkheid beschikken. Bovendien zou een gedeelte van de nationale overheidsschuld naar de gewesten en gemeenschappen worden overgeheveld. Het gezamenlijk programma stelde ook de oprichting voor van een beperkte, functionele Vlaamse regering. Beide partijen wilden de burger nauwer betrekken bij de besluitvorming en een einde maken aan de almacht van de drukingsgroepen en zuilen.

Niet iedereen was met het PVV-VU-bondgenootschap opgetogen. Binnen de Volksunie hadden heel wat Vlaams-nationalisten het moeilijk om hun partner, vroeger nog de Pest Voor Vlaanderen genoemd, te aanvaarden. Ook bij de PVV waren er heel wat die zich serieus vragen stelden. In de eerste plaats diegenen die in de sterk verzwakte Volksunie geen stabiele coalitiepartner zagen en ten tweede de unitair-gezinden die in de Volksunie nog steeds de anti-Belgische boeman zagen. Om de tegenstanders te overtuigen, stelde men dat het bondgenootschap enkel bedoeld was als breekijzer om uit de impasse te geraken en de CVP en de SP te dwingen om kleur te bekennen.

Op 14 januari 1992 deed zich in het Paleis der Natie een merkwaardig schouwspel voor. CVP en SP wilden het PVV-VU-initiatief counteren door een "Vlaams Front" op te richten van de vier partijen samen. Het "Vlaams Front", dat de strijd tegen Spitaels moest aanbinden, was evenwel een kort leven beschoren.

Opvallend echter was dat Dehaene enkele dagen later liet uitlekken dat hij geen kandidaat was om de Vlaamse regering te leiden. Dehaene stond m.a.w. klaar om met de CVP een nationale rol te spelen. Om aan een twee derde meerderheid voor de staats hervorming te geraken, de eis van de CVP waarop Wathelet geen antwoord kon vinden, moest het bondgenootschap tussen PVV en VU worden gebroken. Al snel bleek dat de VU de zwakke schakel was. Het werd immers duidelijk dat Schiltz, die het voeren van een gemeenschapsdialoog belangrijker vond dan het bondgenootschap met de PVV, en Paul Van Grembergen steeds meer afstand namen van partijvoorzitter Gabriëls wiens laatste ambtstermijn trouwens bijna voorbij was. Ook voor Verhofstadt werd het duidelijk dat aan de Volksunie een aantal beloften met betrekking tot de gemeenschapsdialoog en de Vlaamse regering werden gedaan.

Op 21 januari legde de nieuwe rooms-rode Vlaamse regering de eed af. De PVV verkoos de twee

ministerposten, waar ze recht op had, niet in te nemen. Ook de Volksunie stuurde geen minister maar hield de deur op een kier. Twee dagen later werd er al officieel over een nieuw Vlaams regeerprogramma onderhandeld tussen CVP, SP en Volksunie. Het oorspronkelijke PVV-VU-plan werd quasi volledig door de CVP en SP overgenomen. Gabriëls kon niet verhinderen dat de Volksunie besloot tot regeringsdeelname. De breuk tussen VU en PVV leek compleet.

In die periode echter begonnen in de pers allerlei verhalen op te duiken over een samengaan van liberalen en Volksunie. In de Standaard van 23 januari 1992 had men het over "Samensmelting van PVV en VU-VVD louter denkbeeldig scenario, of niet?"¹⁶

Gabriëls bleef in contact met Verhofstadt en probeerde tevens om de Volksunie warm te maken voor een "herverkaveling" van het politieke landschap. Ondertussen kwamen topmensen van de Volksunie en de liberalen bijeen. Voor de PVV waren dit Verhofstadt, Dewael, Neyts, Denys en Paulus, voorzitter van het Liberaal Vlaams Verbond. Voor de Volksunie waren dat Gabriëls, Schiltz, Van Grembergen, Geens en Vankrunkelsven. Het was onmiddellijk duidelijk dat de Volksunie geen fusie wenste. Op 21 maart kreeg Gabriëls evenwel het licht op groen om "verkennende gesprekken te voeren over de vorming van een nieuwe politieke formatie". Een week later besloten beide partijen om teksten uit te wisselen om ze later in elkaar te laten passen. Onder impuls van Vic Anciaux en zijn zoon Bert, die zijn kandidatuur voor het voorzitterschap stelde, nam de oppositie in de Volksunie tegen Gabriëls toe. Uiteindelijk besloot de Volksunie om niet met één enkele partner naar vernieuwing te streven en om het ideeëngoed van de Volksunie veilig te stellen. Gabriëls voelde dat hij de strijd verloren had. Enkel André Geens bleef actief met de PVV-delegatie samenwerken.

De verkiezing van B. Anciaux tot nieuwe partijvoorzitter deed voor Gabriëls helemaal de deur dicht. In een gesprek met Humo stelde Gabriëls dat hij opstapte, een uitspraak die het nieuwe partijbestuur aangreep om Gabriëls uit de partij te stoten. Op 3 september kondigde Gabriëls aan dat in Asse een Centrum voor Politieke Vernieuwing werd opgericht om alle niet-PVV-ers die aan de nieuwe beweging wilden meewerken, te organiseren. De leiding werd aan politiek directeur Ector, die eveneens de Volksunie had verlaten, toevertrouwd.

Ondertussen had Verhofstadt op 30 juni 1992 "De weg naar politieke vernieuwing" voorgesteld. Met dit

¹⁶ "PVV en de VU kunnen theoretisch rekenen op 28.3 procent van de Vlaamse kiezers. Een structureel samengaan van deze beide politieke partijen zou aldus, nog steeds theoretisch, de sterkste politieke familie in Vlaanderen kunnen worden. Een combinatie die uitnodigend lonkt naar stemgerechtigden die voorheen aan andere partijen hun vertrouwen schonken. Maar laten

manifest wilde hij "de basis leggen voor politieke vernieuwing, voor een nieuwe politieke beweging die de burger opnieuw in het centrum van het politiek gebeuren wil plaatsen". Verder stelde Verhofstadt "Tegenover het geweld van de staat en de drukkinggroepen is één grote partij van de burger nodig, een die opkomt voor de elementaire rechten en vrijheden van iedereen, een tegengewicht voor de machts- en standenpartijen die de christendemocraten en socialisten van hun oorspronkelijke ideaal gemaakt hebben. De nieuwe partij moet de individuele burger en zijn gemeenschap verdedigen tegenover de staat en zijn parasieten. Het moet een partij zijn die opkomt voor de leefgemeenschappen die spontaan ontstaan en gegroeid zijn, de "organismen" (individu, gezin, familie, buurt, wijk, volk), en dat tegenover de kunstmatige instellingen, de "organisaties" (staat, overheid, administratie, bureaucratie)." (...) "

De nieuwe partij die uit de hergroepering van ons versplinterde politieke krachtenveld geboren moet worden, zal integendeel juist moeten opkomen voor die burger en zijn gemeenschap. Het zal een beweging zijn van mensen, die als onafhankelijke personen, de burgers opnieuw werkelijk willen vertegenwoordigen." Opmerkelijk was eveneens dat een volledig hoofdstuk aan Vlaanderen werd gewijd.

In het laatste gedeelte van zijn werk pleit hij voor een alternatief dat "sterk genoeg" is "om de onbetaalbare en verstikkende macht van christendemocraten en socialisten te doorbreken". "Een hergroepering rond de Vlaamse liberalen van al diegenen, binnen of buiten de politiek, die opnieuw voorrang willen geven aan de burger, is onafwendbaar. (...). Willen we het travaillistisch conglomeraat van belangengroepen dat thans aan het bewind is, doorbreken dan is er één grote, liberaal geïnspireerde, democratische en onafhankelijke partij van de burger nodig. Een partij die de boodschap van 24 november begrepen heeft." In vergelijking met het Burgermanifest zette Verhofstadt een stap verder. Toen riep hij nog op voor een brede burgerbeweging terwijl hij nu voor een politieke formatie met een nieuw gelaat rond de liberalen pleit. "Die partij moet een formatie zijn met een nieuw gelaat en een open stijl. Met congressen die voor iedere burger toegankelijk zijn. Met verkiezingslijsten die door alle leden mee worden opgesteld en goedgekeurd. Een partij die zich ook verbindt tot een strenge politieke ethiek, tot onbuigzame gedragsregels, die door de partij onverbiddeijk op haar eigen mandatarissen worden toegepast en afgedwongen. Onafhankelijkheid tegenover de zuilen, de pressiegroepen, de grote syndicale of patronale organisaties. Geen beheersposten in parastatalen en overheidsbedrijven. Geen politieke benoemingen. Geen cumul van politieke mandaten. Geen verrijking. Geen cliëntelisme. Geen nepotisme. Geen leugens."

Op het ogenblik dat dit tweede burgermanifest officieel werd voorgesteld, wist Verhofstadt al dat de PVV

we vooraf duidelijk wezen : deze constructie is louter denkbeeldig, alvast op dit ogenblik. Of toch weer niet helemaal ?"

klaar was om een nieuwe partij uit de grond te stampen. Op 24 februari 1992, enige tijd na de breuk tussen PVV en VU, had Verhofstadt zijn ideeën aan het PVV-bureau voorgelegd. Voor de eerste keer ging het PVV-bureau er van uit "dat er genoeg objectieve redenen waren om stilaan te denken aan de herverkaveling van het politieke landschap". Er werd beslist om op 9 maart een eerste interne bezinningsronde te organiseren.

Op 16 maart maakte het PVV-bureau een analyse van de verkiezingsresultaten. Verhofstadt gaf aan alle leden een inleidende nota over de hergroepering van de politieke krachten in Vlaanderen. Verschillende scenario's, gaande van een fusie tot de oprichting van een nieuwe partij waarin het woord liberaal niet meer voorkwam, werden hierin uitgewerkt. Het scenario van een fusie werd al snel verworpen. Er ontstond een discussie over de naamsverandering en men meende dat de operatie ruimer moest zijn dan louter in de richting van de Volksunie.

In elk van de zeventien arrondissementen zou de PVV-leiding uitvoerig uitleggen waarom een hergroepering noodzakelijk was. Het bureau besloot om maximaal rekening te houden met de wil van de PVV-militant.

Ondertussen zouden de hergroeperingsgesprekken tot vertegenwoordigers van de CVP en de denkgroep rond Lode Claes¹⁷ worden uitgebreid.

Op 18 mei 1992 bracht Verhofstadt verslag uit over zijn "Ronde van Vlaanderen". Daaruit bleek dat de basis akkoord ging met het principe, maar dat er nog heel wat vragen bleven. Terughoudendheid en tegenkanting was er vooral van mensen die al lang in de PVV actief waren en die op het punt stonden een mandaat in de wacht te slepen. Het PVV-bureau nam die dag dan ook de beslissing om een Comité van Wijzen op te richten die het bureau bij de inpassing van nieuwe kandidaten in de PVV zou bijstaan.

Een week later werd een werkgroep samengesteld die een beginselverklaring moest opstellen. De werkgroep stond onder leiding van A. Neyts. Verder maakten van PVV-zijde ook C. Paulus, P. De Grauwe en B. Bouckaert hiervan deel uit.

Op 1 juni werd aan het PVV-bureau gerapporteerd dat W. De Clercq de leiding zou nemen van het Comité der Wijzen. Andere leden van het comité waren L. Herman-Michielsen, R. Van Aerschot (regent bij de

¹⁷ Met zijn "oktobergroep" (opgericht op 1 oktober 1991) streefde Lode Claes al langere tijd naar een bundeling van niet-syndicalisten van de CVP, mensen van de PVV, de Volksunie en onafhankelijken. De bedoeling was om een tegengewicht te vormen voor de invloed van de vakbonden en de linkerszijde.

nationale bank), F. Grootjans en A. Maertens (de gewezen directeur-generaal van de groep Hoste, uitgever van de kranten Het Laatste Nieuws en De Morgen).

Op de jaarlijkse Dag van de Vrijheid in Oostende (14 juni 1992) maakte Verhofstadt bekend dat er van 12 tot 15 november een congres zou worden georganiseerd om een nieuwe partij op te richten "van alle liberalen en democraten in ons land die vrij en onafhankelijk opnieuw een beleid wensen tot stand te brengen, dat de burger centraal stelt."

Op 6 juli 1992 ontplofte er evenwel een bom. H. De Croo stelde in Het Laatste Nieuws "Ik ben voorstander van een verdieping van de onderbouw van de partij en heb dat liever dan een vage verruiming. Ik ben er helemaal niet zeker van dat de leden tegen een verruiming van de PVV zijn, maar wij moeten dat voordien weten. Ook de leden willen vernemen of zij "een blauwere PVV" krijgen of een nieuwe partij. Een referendum bij de leden is dus een vereiste." Meteen stelde hij zijn kandidatuur voor het voorzitterschap van de PVV. Bovendien, zoals blijkt, nam De Croo Verhofstadt op zijn woord door over de verruiming een referendum onder de PVV-leden te eisen. Het PVV-bureau wees De Croo evenwel onmiddellijk terecht. "Het bureau neemt afstand van verklaringen die niet aansluiten op wat eerder binnen de PVV door de daartoe geëigende organen werd beslist. Het bureau herbevestigt de procedure van de verruimingsoperatie. Het initiatief tot hergroepering en verruiming werd goedgekeurd door de zeventien federaties." Ook bij de liberale ziekenfondsen en vakbond (Willy Waldack) was er ongenoegen aanwezig. Ten slotte was ook niet iedereen bij het LVV en het Willemsfonds enthousiast.

Begin september besprak de PVV-top een "beginselverklaring" van de vernieuwde politieke beweging die op 21 september officieel aan de pers werd voorgesteld. De tekst bestond uit twee delen nl. een Oproep tot politieke vernieuwing (pp.2-3) en een Verklaring tot politieke vernieuwing (pp.4-15). Men stelt dat : "Deze politieke partij stelt de vrijheid centraal, zowel de politieke als de economische vrijheid (...), wil verantwoordelijk, solidair en echt sociaal zijn (...), wil onafhankelijk zijn (...), wil pluralistisch zijn (...), wil op de bres staan voor Vlaanderen en zijn burgers in een federaal land, in een Europa dat niet langer een gemeenschap van regeringen maar een gemeenschap van mensen vormt, in een wereld van vrede en veiligheid."

Op de tekst van de Beginselverklaring werden uiteindelijk 400 amendementen ingediend. Al die amendementen zouden aan het congres, waaraan niet alleen de PVV-leden maar iedereen die zich inschreef kon deelnemen, worden voorgelegd.

Het congres, dat door P. Dewael werd voorgezeten, ging door van 12 tot 15 november 1992. Op 12 november werd er bij eenparigheid van stemmen, bij 12 onthoudingen, beslist om de PVV op te heffen en een nieuwe liberale partij te bouwen. Tevens werd er aangekondigd dat er een statutencommissie zou worden opgericht die tegen het voorjaar van 1993 de nieuwe statuten zou moeten opstellen. In afwachting bleven de bestaande statuten gelden maar werden de partijraad en het partijbureau¹⁸ uitgebreid. Terwijl het congres debatteerde werd bekendgemaakt dat Pierre Chevalier naar de nieuwe partij overkwam. Op de laatste dag van het congres maakte Verhofstadt bekend dat de naam van de nieuwe partij de Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD) werd met als toevoeging : Partij van de Burger.

1.18. HET STATUTENCONGRES

"Medezeggenschap voor de burger" was de regel die duidelijk centraal stond in de ontwerpstatuten van de VLD die op het congres van 26, 27 en 28 maart werden voorgesteld. Dit congres vond plaats in de Hallen van Kortrijk, in dezelfde zaal waar bijna vijftien jaar voordien, na een historisch ideologisch congres, de "generatie Verhofstadt" in de PVV aan de macht kwam.

Onder leiding van congresvoorzitter Rik Daems schaarde een ruime meerderheid zich achter de lichtjes geamendeerde ontwerptekst. De nieuwe statuten voorzien in de invoering van "geregistreerde kiezers"¹⁹, de organisatie van voorverkiezingen bij de opstelling van de lijsten²⁰, een verbod op cumulatie, de strikte onafhankelijkheid ten opzichte van de drukingsgroepen en een regeling van het dienstbetoon. Een andere nieuwigheid is het invoeren van drie bestuurlijke niveaus nl. het nationale, het arrondissementele en het

¹⁸ Op 16 november werd het partijbureau met vijf nieuwkomers uitgebreid nl. Hans Braquené, Jaak Gabriëls en André Geens (allen uit de Volksunie afkomstig), Pierre Chevalier (ex-SP-cr) en Dries Van den Abeele uit de CVP. Het partijbureau bestond vóór de verruiming uit 27 leden die allen bleven. Het gaat om Guy Verhofstadt, de ondervoorzitters Francis Vermeiren en André Kempinaire, de fractieleiders Herman De Croo, Patrick Dewael en André Denys, Karel De Gucht uit het Europees parlement, de gewezen voorzitters Frans Grootjans, Willy De Clercq en A. Neyts, Guy Serraes, Geert Versnick, Fientje Moerman en Randall Lesaffer namens de jongeren, Marleen Vanderpoorten en Jeanine Leduc namens de vrouwen, Jos Bosmans, Rik Daems, Jean Pede, Ignace Van Belle en Marilou Van den Poel namens de partijraad, Ward Beysen en Leo Goovaerts als gecoöpteerde leden uit de partijraad, Louis Bril namens het Liberaal Verbond van Zelfstandigen, Camille Paulus namens het Liberaal Vlaams Verbond, Ludo Asselberghs als bijgevoegd lid en algemeen partijsecretaris Clair Ysebaert. Dit verruimd bureau zou blijven tot het congres van 26, 27 en 28 maart de nieuwe statuten vastlegt.

¹⁹ Geregistreerde kiezers zijn personen die zich als VLD-kiezer aanmelden en de beginselverklaring van de partij onderschrijven. Zij krijgen de mogelijkheid om zich, net als de partijleden bij geheime stemming uit te spreken over de samenstelling van de kandidatenlijsten. Zij hebben eveneens stemrecht op het partijcongres.

²⁰ In het vooruitzicht van verkiezingen zal de VLD interne voorverkiezingen houden. De besturen zullen ontwerp-kandidatenlijsten opstellen die de leden en de geregistreerde kiezers vervolgens kunnen goedkeuren of wijzigen. Wie ze goedkeurt, stemt in met de volgorde van de kandidaten. Wie ze afkeurt, kan op basis van een alfabetische lijst zelf de kandidaten naar zijn voorkeur rangschikken. De definitieve lijst wordt daarna, in functie van de diverse rangschikkingen die uit de bus komen, opgesteld. Niemand in de partij is dus absoluut zeker van zijn plaats. Deze procedure zal ongetwijfeld een belangrijke test vormen voor de zogenaamde "overlopers" die niet overal door alle liberalen aanvaard worden.

gemeentelijke.

Vooraf bij de bespreking van de artikels over de VLD-mandataris kwam het tot een heftige discussie. Artikel 17 voorziet dat men slechts één mandaat mag uitoefenen. Afwijkingen zijn slechts mogelijk als bij de voorverkiezing twee derde van de stemgerechtigden dat toestaat. Het artikel over cumulatieverbod tussen een mandaat en een belangrijke bestuurs- of leidinggevende functie in een mutualiteit, vakbond, patroonsorganisatie of beroepsfederatie deed een aantal oude getrouwen steigeren. Dat artikel voorziet ook dat mandatarissen "evenmin kunnen zetelen in welkdanige andere vereniging en/of rechtspersoon die leidt tot belangenvermenging". De toenmalige voorzitter van het Liberaal Ziekenfonds Emile Flamant vroeg de schrapping van deze passus. Hij kreeg hierbij de steun van Louis Brill (voorzitter van het Liberaal Verbond voor Zelfstandigen), Jean Pede en Willy Cortois (gewezen fractieleider in de Kamer en burgemeester van Vilvoorde). Zij stelden dat de liberale sociale bewegingen nooit op de partij gewogen hebben. Ondanks deze tegenstand werd de tekst toch goedgekeurd.

1.19. DE VERDERE ONTWIKKELING VAN DE VLD

Op 19 juni 1993 werd in de lokale afdelingen gekozen voor de mandaten op nationaal, arrondissementeel en lokaal vlak, en voor de statutaire commissie. Guy Verhofstadt, die als enige tegenkandidaat Herman De Croo had, werd met een grote meerderheid tot de eerste VLD-voorzitter gekozen. A. Neyts werd ondervoorzitter van de partij, na haar overwinning bij de verkiezingen voor het partijbureau. Bij deze verkiezingen werden ook 29 andere partijleden – mandatarissen en niet-mandatarissen – verkozen om deel uit te maken van het partijbureau, waar ook voorzitter Verhofstadt en de voorzitters van de verschillende parlementaire fracties deel vanuit gingen maken..

Op 22, 23, en 24 oktober 1993 hielden de Vlaamse Liberalen en Democraten in Gent een, door J. Gabriëls voorgezeten, congres waarbij het uitdiepen van het VLD-programma centraal stond. Twee punten uit de beginselverklaring werden aangepakt nl. de burgerdemocratie en de nauw daarmee vervlochten "beknotting van de macht en de bemoeizucht van de staat". "Alle macht gaat uit van de burger" was de basisgedachte die het congres beheerste. De partij besliste o.a. dat men zo spoedig mogelijk wetten wilde laten goedkeuren om de eerste minister en de burgemeesters rechtstreeks te laten verkiezen. Voorstellen die vandaag als nog even vooruitstrevend als toen gepercipieerd worden. Daarentegen wilde de partij, in tegenstelling tot de partijtop, de provincies en de O.C.M.W.'s behouden.

Op 18, 19 en 20 maart 1994 hield de VLD, onder het voorzitterschap van Dirk Van Mechelen en P. Chevalier, haar sociaal congres onder de titel : "De nieuwe sociale zekerheid. De VLD-voorstellen voor een

echte sociale en solidaire samenleving.". Het uitgangspunt van het VLD-congres in Hasselt luidde dat het bestaande sociale zekerheidsstelsel totaal fout zit en op een failliet afstevent. Van bij de aanvang van het congres werd dit door een minderheid betwist maar die werd steeds weggestemd.²¹ De VLD koos voor een totaal nieuwe sociale zekerheid met drie soorten verzekeringen namelijk de beroeps-, de gezondheids- en de volksverzekering. De beroepsverzekering verzekert tegen inkomensverlies bij werkloosheid, ziekte, arbeidsongeval,... De bestaande stelsels moesten, volgens de VLD, volledig naar de verzekeringsmaatschappijen worden overgeheveld. De sociale bijdragen moeten worden afgeschaft en vervangen door verzekeringspremies die verschillen van bedrijf tot bedrijf volgens het risico op werkloosheid, ziekte,... De VLD wil ook dat de verzekeringsmaatschappijen de werknemers verzekeren tegen inkomensverlies door werkloosheid. Alhoewel velen de haalbaarheid hiervan betwijfelden, bleef de partijleiding bij dit voorstel.

Met betrekking tot de werkloosheidsuitkering stelde de VLD dat de uitkering moet beperkt worden in de tijd, afhangen van het beroepsverleden en niet langer meer mag worden uitbetaald door de vakbonden. Langdurig werklozen moeten terugvallen op een bijstandsuitkering van de volksverzekering. Ten slotte wilde de VLD ook een vormingsplicht voor werklozen.

De VLD wil de gezondheidsverzekering eveneens privatiseren zodat de ziekenfondsen zouden verdwijnen. Elk gezinshoofd moet, volgens de VLD, een polis voor de dekking van de ziektekosten afsluiten. De premie bestaat uit een vast gedeelte van het inkomen en een variabel gedeelte dat per verzekeringsmaatschappij kan verschillen wat grote concurrentie tussen de maatschappijen zal veroorzaken. Voor minvermogenden betaalt de staat de bijdrage. Elke vorm van risicoselectie wordt verboden m.a.w. de verzekeringsmaatschappijen mogen niemand weigeren.

De volksverzekering verzekert in het VLD-plan een minimumuitkering aan wie helemaal zonder inkomen valt. De uitkering wordt toegekend via het O.C.M.W. en enkel na onderzoek van de sociale realiteit.

Een andere belangrijke discussie op dit congres was de vraag of de VLD al of niet de federalisering van de sociale zekerheid wenste. De meningen hierover liepen nogal uiteen. Uiteindelijk kwam Verhofstadt zelf met een compromisvoorstel. Hij stelde voor de volksverzekering federaal te houden en de beroeps- en de gezondheidsverzekering te laten bepalen in onderlinge afspraak door de gemeenschappen. Indien de Franstaligen hiermee evenwel niet zouden instemmen, zou de VLD voor federalisering kiezen.

²¹ Zowel de Liberale Mutualiteiten als de ACLVB hadden heel wat kritiek op de VLD-voorstellen. Zij vreesden immers een te verregaande privatisering ten koste van de solidariteit.

Ondertussen riepen verschillende opiniepeilingen de VLD uit tot de grootste partij in Vlaanderen. De verwachtingen voor de Europese verkiezingen van 12 juni 1994 waren dan ook hoog gespannen. In die context riep men trouwens de Europese verkiezingen uit als "een legitimatietoets voor de regering". Uiteindelijk behaalde de VLD slechts een beperkte winst. De discrepantie tussen de resultaten in de opiniepeilingen en het uiteindelijk behaalde resultaat was echter zo groot dat de VLD en in het bijzonder Verhofstadt niet anders kon dan ontgoocheld zijn. Het gevolg was dat de positie van de partijvoorzitter onder vuur kwam te liggen en dat er aan de vernieuwing en de strategie van de partij werd getwijfeld. Er was o.a. de harde open brief van Luc Van der Kelen en de verklaringen van Herman Michielsens. Ook Willy De Clercq mengde zich voor het eerst openlijk in de hevige interne discussie. Hij vroeg zich o.a. af "of we niet te radicaal zijn geweest" en toonde zich voorstander van een aanpassing van de VLD-statuten. Op 29 augustus 1994 liet Verhofstadt evenwel weten dat het voltallige partijbureau met de politieke vernieuwing wilde doorgaan.

Tussen 24 en 27 februari 1995 verspreidde de VLD 2,8 miljoen "referendumformulieren" in Brussel en Vlaanderen om de opinie van de Vlamingen en de Brusselaars over 12 politieke thema's (o.a. de stemplicht, de belastingstop, de vierdagenweek, de hervorming van de sociale zekerheid, het stemrecht voor migranten, de ecotaks, de hoge alcoholboetes, de legalisering van softdrugs, de staatshervorming, het referendum) te vragen.

De bedoeling was dat de resultaten werden vervat in het ontwerpregeerakkoord dat het VLD-congres in april zou opstellen.

Op 17, 18 en 19 maart 1995 organiseerde de VLD in Antwerpen een congres over justitie en veiligheid. De VLD aanvaardde hierop o.a. het principe dat wie een proces verliest ook de proceskosten en het ereloon van de tegenpartij moet betalen. Om te verhinderen dat enkel de beter gefortuneerden een proces zouden kunnen aanspannen stelde de congrescommissie voor om een rechtsbijstandsverzekering in te voeren. Deze kwam er, onder druk van de sociaalliberalen in de partij, evenwel niet. De vrees bij hen bestond immers dat de partij, zoals na het congres over de hervorming van de sociale zekerheid, opnieuw als een asociale partij zou worden afgeschilderd. Daarentegen schaarde het congres zich wel achter het compromisvoorstel om een justitie-dienstencheck voor de minderbegoeden in te voeren. Het congres stemde eveneens in met het voorstel van H. Coveliers om de drie politiediensten (gemeentepolitie, rijkswacht en gerechtelijke politie) te fuseren tot één korps, dat gedecentraliseerd werkt in het gerechtelijk arrondissement.

Op 22 en 23 april 1995 hield de VLD haar verkiezingscongres in Brugge. Eén van de opdrachten van het congres was het integreren van de uitslag van het referendum (414000 deelnemers) in het verkiezingsprogramma. Globaal leverde dit weinig problemen op. Enkel inzake het milieuhoofdstuk moesten een aantal klippen omzeild worden. Een meerderheid van de deelnemers aan het referendum was immers voorstander van hogere heffingen op milieuvervuilende producten terwijl een grote meerderheid van de participanten aan het referendum eveneens voorstander was van een absolute fiscale stop. Politiek moeilijker was evenwel het feit dat meer dan de helft van de deelnemers aan het referendum liet weten achter het mestactieplan (MAP) te staan. Een harde MAP-stellingname zou het immers nog moeilijker maken om met de CVP op Vlaams niveau eventueel tot een akkoord te komen. Uiteindelijk opteerde de VLD voor een MAP met de nadruk op mestverwerking zonder de veestapel te verkleinen.

Tijdens dit congres werd evenwel voortdurend het sociale karakter van de VLD in de verf gezet. Verhofstadt verklaarde dat de "VLD een sociale partij is" en ging met zijn voorstellen duidelijk in tegen het beeld van het "sociaal bloedbad" dat de CVP en de SP over de VLD-voorstellen over de sociale zekerheid ophingen. Verhofstadt beloofde o.a. dat als de VLD na de verkiezingen van 21 mei in de regering zou zitten ze de armoede in België op vier jaar tijd zou halveren.

Klare standpunten bevatte het VLD-regeerprogramma eveneens over de communautaire problematiek. De VLD wilde een gedeeltelijke federalisering van de sociale zekerheid, zag de faciliteiten voor de Franstaligen het liefst verdwijnen en was voorstander van een splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Opnieuw werd duidelijk dat de standpunten van de VLD en de PRL inzake de communautaire problematiek ver uit elkaar lagen.

Bij de parlementsverkiezingen van 21 mei 1995 ging de VLD er weliswaar op vooruit (20,8%) maar slaagde er niet in om de rooms-rode meerderheid te breken.

Verhofstadt bood dan ook in juni zijn ontslag aan als voorzitter en legde zijn functie in de zomer neer. P. Dewael werd als de gedoodverfde opvolger beschouwd.

Diverse personen voelden zich geroepen om zich kandidaat te stellen voor de VLD-voorzittersverkiezing van 16 september. De belangrijkste waren evenwel R. Daems, H. De Croo, P. Dewael en A. Neyts. Een tweede stemronde werd voor 7 oktober voorzien. Tijdens de eerste ronde behaalde H. De Croo 49,4% van de stemmen terwijl P. Dewael op 28,5% bleef steken. Aangezien niemand de volstreekte meerderheid behaalde was theoretisch nog een tweede stemronde mogelijk. Dewael zag echter van deze mogelijkheid af.

Op 18 september 1995 riep het partijbestuur dan ook De Croo uit tot partijvoorzitter.

Begin juni 1996 hield de VLD een congres over mobiliteit. Het was het eerste congres van VLD-voorzitter De Croo. Het was geen toeval dat dit over het mobiliteitsvraagstuk handelde aangezien De Croo voor de PVV jarenlang minister van Verkeerswezen was. Het congres zocht naar het moeilijke evenwicht tussen ecologie en economie.

In november 1996 hield de VLD in Kortrijk een "actualiteitencongres", dat handelde over de noodzakelijke hervormingen van het gerecht en de nood aan een nieuwe politieke cultuur, gevolgd door een statutencongres. Op het statutencongres stelde de VLD o.a. dat ze volledig achter een cumulatieverbod, waardoor nationale parlementsleden geen lokale functie meer kunnen uitoefenen, staat. Niettemin blijven binnen de VLD uitzonderingen mogelijk tot de wet gewijzigd is. In de amendementenslag op dit congres ging dermate veel tijd verloren dat op 14 december 1996 Kortrijk-bis volgde. Daar werd o.a. gesteld dat wie een functie uitoefent binnen een vakbond, ziekenfonds of werkgeversorganisatie geen mandaat kan krijgen binnen de VLD. Ondanks het feit dat de top van de partij in die materie eigenlijk voor een versoepeling pleitte, werd dit principe (daterend van bij de oprichting van de partij) behouden.

In maart 1997 wijdde de VLD in Oostende de nodige aandacht aan het Vlaamse onderwijs.

Op 26 april 1997 kondigde Verhofstadt aan dat hij zich kandidaat stelde voor het VLD-voorzitterschap. De andere belangrijkste kandidaten waren De Croo en Daems. De viering in Blankenberge van de vijftienvingste verjaardag van de afscheuring van de PVV van de unitaire liberale partij kon dan ook niet om de strijd om het voorzitterschap heen. Op 7 juni 1997 werd Verhofstadt tot partijvoorzitter verkozen. Ook het nieuwe partijbestuur van de VLD bestond overwegend uit Verhofstadt-getrouwen.

In maart 1998 hield de VLD in Mechelen een partijcongres over de hervormingen voor de justitie en politie. De VLD maakte o.a. duidelijk dat ze wilde dat er nog tijdens deze legislatuur een Hoge Raad voor Justitie werd geïnstalleerd.

In september 1998 werd Jong-VLD, als opvolger van de in juni ontbonden VLD-jongeren, boven de doopvont gehouden.

Voor de liberalen waren de verkiezingen van 13 juni 1999 die van 'nu of nooit'. Het werd nu! Ze werden

immers de grootste politieke formatie in België. In Vlaanderen profiteerde de VLD van de neergang van de regeringspartijen CVP en SP. Anderzijds wist de VLD, als oppositiepartij, niet optimaal van het verlies van de CVP en de SP te profiteren. Ook de andere oppositiepartijen (Agalev, het Vlaams Blok, VU-ID) gingen met electorale winst lopen. De kiezer zag de VLD wellicht vooral als regeringspartij in spe en stemde voor een coalitiewissel.

Op alle niveaus gingen op 16 juni 1999 inleidende gesprekken voor regeringsvorming van start. Vlaams formateur Verhofstadt en federaal informateur Michel leidden de gesprekken. Uiteindelijk kwam op federaal niveau een paars-groene regering-Verhofstadt tot stand terwijl op het Vlaamse niveau de VLD, SP en Agalev het gezelschap kregen van VU-ID. P. Dewael werd de nieuwe minister-president.

Tot aan de voorzittersverkiezingen van 20 november 1999 werd K. De Gucht waarnemend-voorzitter. De voorzittersverkiezingen dienden zich iets harder aan dan voorspeld want ook G. Versnick (voorzitter commissie Buitenlandse Zaken en secretaris-generaal van de partij) stelde zich kandidaat. Uiteindelijk won De Gucht (68%), zonder al te veel problemen, het pleit.

Anderhalf jaar na te zijn verkozen tot VLD-voorzitter, werd K. De Gucht op 21 april 2001 door de VLD-militanten opnieuw tot voorzitter gekozen. De Gucht behaalde 86,14% van de stemmen. De rest ging naar zijn uitdager Christian De Stoop (13,86%). De verkiezingen vinden normaliter om de vier jaar plaats maar aangezien Verhofstadt in 1999 premier werd, waren er in dat jaar tussentijdse verkiezingen.

Op 6 februari 2001 brak Europarlementslid Ward Beysen een lans voor de omvorming van de VLD tot een grote rechtse partij, waarin ook kiezers van het Vlaams Blok een plaats zouden kunnen krijgen. Hij noemde het cordon sanitaire rond het Vlaams Blok achterhaald en stelde het verkeerd te vinden dat De Gucht de totale oorlog had verklaard aan de "mestkevers" van het Blok. Volgens Beysen zou de VLD alle rechtse kiezers moeten samenbrengen en zich openstellen voor kiezers en mandatarissen van het Blok die een democratische beginselverklaring ondertekenen. De Gucht wees het voorstel af en stelde dat de VLD geen rechtse maar een liberale partij is.

Ludo Van Campenhout, de voorzitter van de VLD-afdeling van de stad Antwerpen, liet op 11 april noteren dat sommige leden van het Vlaams Blok "zich niet meer goed voelen bij die partij" en "naar de VLD willen komen". De Gucht reageerde opnieuw negatief. Op verzoek van Van Campenhout besprak het partijbestuur op 17 april deze zaak. Het besliste dat mandatarissen van het Vlaams Blok geen plaats hebben bij de VLD, aangezien zij verkozen werden "op basis van een antidemocratisch en racistisch programma". Voor de

toetreding van "ex-leden van het Blok, gewezen mandatarissen in een vorige legislatuur en kaderleden" kon telkens een individuele beslissing worden genomen door het nationaal bestuur. Indien de betrokkene antidemocratische en racistische uitspraken deed, "is zijn/haar toetreding uitgesloten". In ieder geval zou een wachttijd in aanmerking worden genomen.

Op 29 oktober kreeg De Gucht van het VLD-partijbestuur een mandaat om "gesprekken aan te gaan met groepen mensen die samen met de VLD willen werken aan het verder uitbouwen van een bredere, Vlaamse volkspartij". Het initiatief paste in de toenadering tussen de VLD en een groep christendemocraten rond Johan Van Hecke en in de gesprekken die De Gucht voerde met gewezen VU'ers uit De Toekomstgroep rond Anciaux. Begin november 2001 kondigde de VLD aan Van Hecke en andere "politieke vernieuwers" uit te nodigen op open studiedagen die in 2002 zouden worden gehouden ter voorbereiding van een programmacongres "voor een brede volkspartij". Op 4 december werd 'Het einde der pilaren' voorgesteld, de schriftelijke neerslag van Dirk Achten en Yves Desmet van de "politiek-filosofische" gesprekken die De Gucht en Van Hecke in augustus in Toscane voerden.²²

Op 23 februari 2002 "verloofden" de NCD van Van Hecke en de VLD zich officieel. Op die dag vond de eerste van vijf studiedagen plaats tijdens dewelke beide hun standpunten met elkaar confronteerden.

Op 15 april gaf het VLD-partijbestuur De Gucht een mandaat om met de NCD een gemeenschappelijke intentieverklaring op te stellen. Er werd eveneens beslist om een werkgroep op te richten om het congres voor te bereiden dat in november zou worden gehouden en vijf NCD'ers met raadgevende stem in het partijbestuur op te nemen. De versnelling van het toenaderingsproces werd in verband gebracht met toenemende kritiek en groeiend ongeduld in de VLD.

Op 27 respectievelijk 29 april keurden het NCD-bestuur en het VLD-partijbestuur een 'engagementsverklaring' goed waarin zij er zich toe verbonden om samen te werken aan een project "dat moet leiden naar een authentieke volkspartij in Vlaanderen" die de oude breuklijnen overstijgt en kiest voor openheid en verandering. De Gucht stelde een aanpassing van de partijstatuten en een herziening van de Beginselverklaring van de VLD in het vooruitzicht. Hij zei dat de NCD'ers na het programmacongres lid zouden worden van de VLD en dat de "ruime en open partij" onder de naam VLD aan de verkiezingen van 2003 zou deelnemen.

²² DEWEERDT, M., Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2001. In : Res Publica, Politiek Jaarboek 2001, pp.249-250.

De ‘verruiming’ van de VLD met de NCD en een aantal ex-Spirit-leden werd bezegeld op het zogenaamde Novembercongres van 16 en 17 november 2002 in Brussel. Op dit congres vierde de VLD trouwens haar tiende verjaardag. Naar aanleiding hiervan deelde men mee dat de ondertitel van de VLD : ‘Partij van de burger’ in het partijlogo vervangen werd door ‘Durven Vernieuwen’. In tegenstelling tot wat De Gucht had aangekondigd en na interne kritiek werd de Beginselverklaring van 1992 niet herzien. Het congres besprak wel een ‘Novemberverklaring’ die de Beginselverklaring aanvulde en actualiseerde. De VLD sprak zich daarbij uit tegen het migrantenstemrecht en voor een aanscherping van de snel-Belgwet, alsook voor de afschaffing van de opkomstplicht en de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd tot 16 jaar. Tevens besliste het congres dat de koning enkel nog een protocollaire functie kan hebben.

Omdat de ontwerpverklaring niet volledig behandeld kon worden, werd het ‘Novembercongres’ op 7 december voortgezet. Ondanks de oproep van De Gucht om de ontwerptekst te handhaven, besliste het congres met een nipte meerderheid, in het onderdeel over de staatsstructuur, waarin stond dat het zwaartepunt van de staat bij de deelstaten moet liggen die bepalen welke bevoegdheden ze aan het federale niveau laten, uitdrukkelijk “de definitieve keuze voor een confederaal model” in de novemberverklaring op te nemen. De verklaring in haar geheel werd quasi unaniem goedgekeurd.

Op 23 maart 2002 kondigde Beysen de oprichting aan van een eigen beweging binnen de VLD, nl. het Liberaal Appel. Beysen had immers al langer kritiek op de ‘verwatering’ van het VLD-programma en de verruimingsoperatie. Hij verweet De Gucht te veel naar links te zijn opgeschoven. Het 'Liberaal Appel' wilde werken rond vijf speerpunten : tegen de verhoging van de fiscale druk, tegen het "tolerantie-regime voor recidiverende criminelen", tegen de "feitelijke" legalisering van drugs, tegen de huidige snel-Belgwet en voor meer blauw op straat om de straatcriminaliteit uit te roeien. De beweging slaagde er niet echt in om op het Novembercongres van de VLD te wegen. Midden december kondigde Beysen aan het Liberaal Appel tot een ledenbeweging te zullen uitbouwen.²³

Op 19 januari 2003 maakte Beysen bekend dat hij met een eigen lijst ‘Liberaal Appel, verstandig rechts’ naar de verkiezingen van 18 mei zou stappen. Beysen mikte hierbij vooral op de ideologische frustraties van de donkerblauwe achterban. Terzelfder tijd echode hij het Blok-mantra dat de VLD haar kiezers bedreog door in een te linkse regering te stappen.

Bij de parlementsverkiezingen van 18 mei 2003 behoorden de liberalen eveneens tot het winnende kamp.

²³ DEWEERDT, M., Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2002. In : Res Publica, Politiek Jaarboek 2002, pp.318-320.

Samen met de socialisten vormden ze de paarse regering-Verhofstadt II.

Na de verkiezingen was het partijpolitieke landschap volop in beweging. Op 13 december 2003 kozen de leden van Vivant met een ruime meerderheid voor een kartel met de VLD. Aan Vivant, die op eigen krachten nooit over de kiesdrempel van 5% zou geraken, werden bij de volgende verkiezingen een aantal strijdplaatsen op de lijst beloofd. Bovendien zou de naam VLD-Vivant boven op het stembiljet komen. De goedkeuring van het kartel werd uiteindelijk op 16 februari 2004 bezegeld.

Begin 2004 lanceerde een groep van zestien ‘jonge’ VLD-ers een eigen manifest waarmee ze de langetermijnvisie van de partij mee wilden bepalen. Generatie 2016, waarbij het jaartal verwijst naar de Olympische Spelen die de Vlaamse minister-president Somers wilde organiseren, telt de volgende leden:

Bart Somers, Patricia Ceysens, Marino Keulen, Vincent Van Quickenborne, Sven Gatz, Stefaan Noreilde, Bart Tommelein, Martine Taelman, Annemie Turtelboom, Ludo Van Campenhout, Hilde Vautmans, Miguel Chevalier, Nannouchka Heyndrickx, Sofie Staelraeve, Gwendolyn Rutten en Raf Vermeire. Het was immers de bedoeling om op het congres van 6-7 februari de vernieuwing van de partij te starten. De partij wilde immers klaar staan om de nieuwe maatschappelijke evoluties op te pikken.

De politieke actualiteit besliste er echter anders over. Na het ‘historische congres’ waar het migrantenstemrecht werd doorgeslikt, de escalerende ruzie tussen premier Verhofstadt en partijvoorzitter De Gucht, de net-niet-afzetting van de voorzitter en de complete bestuurscrisis, moest de voorzitter ad interim Dirk Sterckx enig soelaas brengen. Iedereen begreep immers dat de premier de politieke leiding van de VLD niet kon blijven waarnemen. Verhofstadt had zich die leiding toegeëigend toen De Gucht weigerde op te stappen. Als aanloop naar de verkiezingen van 13 juni kon de VLD beginnen met puin ruimen.

Ondanks een gevoelige electorale achteruitgang bleef de schade in zetelaantal relatief beperkt. Het was echter een magere troost aangezien de VLD aan Vlaamse zijde niet langer aan zet bleef. Het kartel CD&V-N-VA werd immers de grootste formatie en leverde met Yves Leterme de nieuwe minister-president.

Na de regionale en Europese verkiezingen volgde er een stoelendans van jewelste. De Gucht werd minister van Buitenlandse zaken terwijl het partijbestuur Somers als waarnemend partijvoorzitter aanwees.

Op 4 december kozen de leden van de partij hun nieuwe besturen met de rechtstreekse verkiezing van de voorzitter als kers op de taart. Bart Somers vermeed, met 50,46% van de stemmen, slechts heel nipt een tweede verkiezingsronde. Vooral het uitstekende resultaat van uitdager Jean-Marie Dedecker (38,3%) viel op. De kersverse voorzitter kon meteen beginnen aan operatie 'De eenheid herstellen'. Geen enkele partij maakte immers zoveel openlijk ruzie als de VLD.

De interne oppositie tegen het migrantenstemrecht en het cordon sanitaire bleven de partij ook in 2005 parten spelen. De aanhoudende kritiek van Hugo Coveliers en zijn pleidooi om met het Vlaams Belang samen te werken waren er voor de partijtop te veel aan. De senator werd uit de partij gezet. Het economisch congres in mei werd dan weer overschaduwed door de vete tussen minister van Buitenlandse Zaken Karel De Gucht en senator Jean-Marie Dedecker. Om af te rekenen met dissidenten en verdere schade aan het imago te voorkomen, vroeg en kreeg partijvoorzitter Bart Somers volmachten. De Evergemse schepen Patricia De Waele, die beweerde dat 'volmachten thuishoren in een dictatoriaal systeem, niet in een liberale partij', werd meteen (zij het tijdelijk) uit het partijbestuur gezet. Professor Boudewijn Bouckaert, bezieler van de liberale denktank Nova Civitas en tegen wie een disciplinaire procedure werd opgestart, trad zelf uit het partijbestuur.

In de tweede helft van 2005 slaagde partijvoorzitter Somers er geleidelijk aan in om de eenheid van de partij te herstellen. De gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2006 stonden immers voor de deur en die vormen een belangrijke test voor de partij. De dissidenten van het Liberaal Appel, die na het overlijden van stichter-voorzitter Ward Beysen geen aansluiting vonden bij het Vlaams Belang, keerden terug naar de VLD. Jean-Marie Dedecker kreeg wat meer bewegingsruimte en richtte zijn pijlen trouwens meer op andere partijen en minder op de eigen partij.

Door op een studiedag 'Werken beter belonen' meer aandacht te vragen voor de 'hardwerkende Vlaming' lanceerde Somers niet alleen een concept met het oog op de verkiezingen van 2006, tegelijk wil hij met een reeks studiedagen de aandacht opnieuw op het inhoudelijke debat vestigen.

Ondertussen richtte ex-VLD-er Hugo Coveliers de beweging VLOTT op (Vlaams Liberaal Onafhankelijk Tolerant Transparant) en sloot hij met het Vlaams Belang een akkoord om zich als kartel Vlaams Belang-Vlott aan de (Antwerpse) kiezer te presenteren.

Het kartel VLD-Vivant behoorde bij de provincie- en gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006 tot

het kamp van de verliezers. In vergelijking met de provincieraadsverkiezingen van 2000, toen VLD en Vivant met een aparte lijst opkwamen, was er een achteruitgang van 5% stemaandeel. Waren de liberalen in 2000, over alle Vlaamse provincies heen, de tweede grootste politieke formatie, in 2006 zakten ze weg naar de vierde plaats. Ook bij de gemeenteraadsverkiezingen was de VLD de grootste verliezer met een winst in amper 12% van de gemeenten. De liberalen zakten terug naar het niveau van voor de stichting van de VLD. Wel kon ze tot op zekere hoogte de schade beperken in de kleinere gemeenten, maar ze verloor duidelijk in de meer verstedelijkte gebieden (enkele uitzonderingen niet te na gesproken).

In de week na de 'lokale' verkiezingen van 2006 werd Jean-Marie Dedecker uit de partij gezet. Directe aanleiding waren zijn uitspraken over het stemmenverlies in Oostende en zijn kritiek op de lokale lijsttrekker en kamerlid Bart Tommelein. Nog voor de verkiezingen had Dedecker de denktank Cassandra opgericht, waarvan o.m. de Gentse hoogleraar Boudewijn Bouckaert deel uitmaakte. Na een kort intermezzo, waarbij Dedecker met het oog op een eventueel bondgenootschap besprekingen aanknoopte met VLOTT-voorzitter Coveliers, trad Dedecker eind november toe tot de N-VA. Dit leidde echter tot een kortsluiting met CD&V, die het kartel CD&V / N-VA oplies. De partijraad van N-VA besloot dan toch dat Dedecker niet welkom was. Ondertussen kreeg Dedecker van het Vlaams Belang herhaaldelijk de eerste plaats op de senaatslijst aangeboden. Maar begin januari 2007 maakte hij bekend dat hij als Lijst Dedecker aan de federale verkiezingen zou deelnemen.

Binnen de partij was er her en der kritiek te horen op de wat onzichtbare rol van voorzitter Bart Somers tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen. Maar zijn goede score en het behoud van de burgemeesterssjerp in Mechelen nam de kritiek de wind uit de zeilen.

Toch was de VLD er zich van bewust dat ze in de aanloop naar de federale verkiezingen, waarvan de datum ondertussen was verschoven van mei naar juni 2007, het tij moest zien te keren. Eind oktober 2006 maakte ze bekend dat communicatiespecialist Noël Slangen was aangetrokken als 'strategisch manager'. De bedoeling was om de partij structureel en op managementvlak te versterken. Het ruimere objectief bestaat er in de VLD opnieuw een leidende positie te laten innemen en klaar te stomen om in 2007 opnieuw de premier te leveren. Tijdens de fractiedagen kondigde partijvoorzitter Somers alvast aan dat de VLD voortaan een progressieve centrumpartij wilde zijn.

Het nieuwe elan werd aangezwengeld door het eind december door Verhofstadt voorgestelde vierde burgermanifest. Daarin houdt hij een pleidooi voor een open samenleving met zowel aandacht voor de 'horizontale economie' (een economie die wereldwijd functioneert) en positief individualisme alsook voor

milieu en klimaatverandering. Verhofstadt beseft dat hij op een kruispunt van zijn carrière staat, met na de federale verkiezingen een derde ambtstermijn als premier óf het afscheid van de Wetstraat 16.

In februari 2007 kwam dan het bericht dat de ondernemer Roland Duchâtelet stopte met zijn politieke partij Vivant die volledig zou opgaan in de VLD. Korte tijd nadien maakten de liberalen op een partijcongres bekend dat ze met een gewijzigde naam naar de stembus zouden trekken. De naam ‘Open Vld’ moest de kiezer overtuigen van de herpositionering als progressieve centrumpartij.

Bij de federale verkiezingen van 10 juni 2007 behoorden de Vlaamse liberalen tot het kamp van de verliezers. Voor de Kamer behaalden ze 18,8% van de stemmen, een verlies van 5,4%. Uitgedrukt in zetels strandden de Vlaamse liberalen op 18 zetels, een verlies van 7. Een deel van het verlies dient ongetwijfeld toegeschreven te worden aan het onverwachte succes van Lijst Dedecker. Terwijl diverse opiniepeilingen en commentatoren voorafgaand aan de verkiezingen twijfelden of de kersverse partij wel de kiesdrempel zou halen, sleepte die meteen 5 zetels in de wacht. Toch bleef de liberale familie nipt de grootste in de Kamer. Door het aanzienlijke verlies van de socialisten (zie aldaar) beschikte paars echter niet langer over een meerderheid en door de beslissing van de socialisten om aan de zijlijn te blijven staan, behoorde ook een klassieke tripartiete niet tot de mogelijkheden. Daardoor kwamen de liberalen van meet af aan ook in het vizier als mogelijke regeringspartner in een oranje-blauwe coalitie.

De formatiegesprekken sleepten bijzonder lang aan, onder meer door de Vlaamse eisen voor een verregaande staatshervorming en de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde, twee eisen waar de Franstalige partijen geen vragende partij voor waren. Dat CD&V aan Vlaamse zijde met N-VA als kartelpartner naar de verkiezingen trok en de MR in Brussel met het FDF van Olivier Mangain, zorgde bij beide partijen immers voor een aangescherpt communautair profiel.

Guy Verhofstadt stond maandenlang aan de kant omdat hij als regeringsleider tot de verliezers behoorde. Dat precies hij er na 193 dagen dan toch in slaagde om op 21 december 2007 een voorlopige regering op de been te brengen werd in de hand gewerkt door het wantrouwen langs Franstalige kant tegenover Yves Leterme als premier.

Eind november 2007 strandde de ultieme poging van Leterme om een oranje-blauwe regering samen te stellen, nadat cdH een negatief antwoord gaf op de drie communautaire vragen die hij aan alle partijen

had gesteld²⁴. Dit maakte de weg vrij voor een overgangsregering, een coalitie met vijf partijen (CD&V-Open Vld-MR-PS-cdH) die op initiatief van Verhofstadt tot stand kwam en waarvan hij ook premier werd. Deze interim-regering had een beperkte opdracht, met name de voorbereiding van de staatshervorming en van sociaaleconomische maatregelen en de begrotingsopmaak. Op 23 maart 2008 zou Verhofstadt dan de fakkel doorgeven aan de definitieve regering onder leiding van Leterme.

In een poging om de communautaire impasse te doorbreken legde Verhofstadt kort na zijn aantreden (in persoonlijke naam) een communautaire nota neer waarin hij een evenwicht zocht tussen sterke deelstaten en een sterke federale overheid. De nota werd echter niet op applaus onthaald. De regeringspartijen spraken af dat wat de staatshervorming betreft, een Raad van Wijzen een plan met (aanvankelijk veertien) hervormingen zal voorleggen aan de zogenaamde Octopuswerkgroep: de regionalisering van de Ikea-wet, de reglementering over onteigeningen en het prijzenbeleid, de huurwet, de telecom en de energiedistributie, de federale bevoegdheden over sociale economie, het fonds voor collectieve uitrustingen en diensten, dat de kinderopvang mee financiert, het verkeersveiligheidsfonds en het participatiefonds. Ook de herfederalisering van bepaalde bevoegdheden kon mee in het pakket hervormingen opgenomen worden, maar enkele dossiers waarover de partijen geen overeenstemming bereikten werden uit het pakket geëvacueerd.

Ondertussen besliste de partij de voorzitters- en bestuursverkiezingen te vervroegen, omdat de interne verkiezingen anders te dicht zouden aanleunen bij de Vlaamse en Europese verkiezingen van 2009, zo klonk het. Open Vld benadrukte dat deze vervroeging niets te maken had met speculatie over vervroegde federale verkiezingen. Het zag er lang naar uit dat Bart Somers de enige kandidaat zou zijn. Zowel Vincent Van Quickenborne als Rik Daems, beiden het meest getipt als potentiële kandidaten, lieten namelijk weten zich geen kandidaat te stellen. Uiteindelijk konden de liberalen op 8 maart 2008 echter kiezen tussen drie kandidaat-voorzitters. Naast de uittredende voorzitter Bart Somers waren dat Vlaams parlementslid en gemeenschapssenator Margriet Hermans en Christian De Stoop uit Wilrijk die eerder al meedeed aan verkiezingen voor het voorzitterschap.

Uiteindelijk kwam Bart Somers als overwinnaar uit de bus. Voor de tweede maal op rij mocht hij zich voor de komende 4 jaar opnieuw voorzitter van Open Vld noemen. Met bijna 70% van de stemmen liet hij zijn medekandidaten ver achter zich.

²⁴ De drie vragen die Leterme op 30 november aan alle partijen voorlegde, waren de volgende: 1/ een open agenda voor de Conventie (alles moet bespreekbaar zijn als over verdere stappen in de staatshervorming wordt gesproken) ; 2/ fiscale incentives voor bedrijven (lees: fiscale autonomie moet mogelijk zijn) ; 3/ geen beperkingen voor de samenstelling van de tweederde

Op 18 maart 2008 werd door dezelfde partijen als deze die deel uitmaakten van de interim-regering een regeerakkoord afgesloten. Open Vld besliste om mee te stappen in de regering Leterme I omdat het akkoord volgens de partijtop een pak liberale accenten bevatte. Op 20 maart 2008 legden dan ook vier liberale ministers hun eed af. Patrick Dewael en Karel De Gucht bleven op post, respectievelijk als minister van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken. Voormalig staatssecretaris Vincent Van Quickenborne kreeg de bevoegdheid over Economie, Innovatie, Administratieve Vereenvoudiging, ICT & Telecommunicatie; terwijl voormalig kamerlid Annemie Turtelboom de ministerportefeuille voor Asiel en Migratie kreeg.

Dit betekende meteen ook het afscheid van Verhofstadt van de federale politiek, die er sindsdien niet meer naar terugkeerde. Als teken van dankbaarheid voor de geleverde diensten, onder andere tijdens de regeringscrisis, ontving de voormalige premier dan ook op 22 april 2008 het grootlint in de Leopoldsorde van koning Albert I. In oktober van dat jaar kreeg hij bij de verkiezing van het nationale partijbestuur eveneens het meeste aantal stemmen achter zijn naam voor de functie van eerste ondervoorzitter. Verhofstadt volgde in die hoedanigheid ex-Kamervoorzitter Herman De Croo op.

Midden september 2008 kwam minister Dewael onder vuur te liggen naar aanleiding van drie negatieve rapporten van het Comité P dat de werking van de politiediensten controleert. Drie keer was de conclusie dat commissaris-generaal Koekelberg in de fout was gegaan. Vooral de flinke promotie die hij zijn secretaresse had bezorgd werd hem zwaar aangerekend. LDD eiste daarom dat minister Dewael zijn conclusies moest trekken. Hij was volgens de partij even verantwoordelijk voor het wanbeleid als Koekelberg zelf. Ook sp.a en Vlaams Belang schoten met scherp toen bleek dat een ex-medewerkster van het kabinet van Dewael onterecht een topbenoeming kreeg bij de Algemene Inspectie van de politie. De minister zelf werd in de rapporten van het Comité P echter niet persoonlijk met de vinger gewezen waardoor zijn positie in de regering-Leterme niet in gevaar kwam en hij dus kon aanblijven.

Toch ging de storm voor zowel Dewael zelf als voor de partij niet meteen gaan liggen. De partij kreeg na de affaire-Dewael door de tegenvallende peilingen een flinke tik. De liberalen bleven weliswaar de tweede partij van Vlaanderen, maar zakten tot 18,8 procent. Lijst Dedecker daarentegen werd volgens diezelfde peiling met 16.2% de derde grootste partij van Vlaanderen.

meerderheid (een tweederde meerderheid moet op gelijk welke manier gevormd kunnen worden).

In volle bankencrisis en met een gammele begroting in de maag kwam ook de partijtop in oktober onder vuur te liggen. Binnen de partij maakte men zich met name almaar meer zorgen over de regeringsdeelname.

Rik Daems, één van de begrotingsexperts van de partij, stelde dat diep moest worden nagedacht over de deugdelijkheid van een begroting die uitging van onrealistische groeiprognoses. Daems had ook vragen bij het nut van de overheidsinterventie bij verzekeraar Ethias, vermits de geboden spaargarantie nog altijd geen oplossing aanreikte voor de liquiditeitsproblemen van de onderneming.

De sociaaleconomische crisis en de begrotingsopmaak hadden overigens ook voor spanningen tussen de coalitiepartners gezorgd. Vooral Karel De Gucht hekelde de door hem benoemde ‘regering van omstandigheden’ die er volgens hem maar niet in slaagde overeenkomsten te vinden over de grote beleidslijnen door de voortdurende politieke blokkeringen.

Enkele dagen later kwam De Gucht overigens in opspraak omdat hij vertrouwelijke informatie zou hebben doorgespeeld aan zowel zijn familie als aan zijn vrienden over Fortis. Volgens een anonieme brief zou de echtgenote van de minister op 3 oktober haar volledige pakket Fortis-aandelen hebben verkocht. Dezelfde avond raakte de verkoop van de Nederlandse Fortisactiviteiten (inclusief ABN-Amro) aan de Nederlandse overheid bekend. Op die manier werd De Gucht verweten met voorkennis te hebben gehandeld. Na een klacht van Vlaams Belang-voorzitter Valkeniers, openden zowel het Gentse als het Brusselse Parket-Generaal een vooronderzoek naar mogelijk misbruik van voorkennis: het Gentse Parket-Generaal tegen Schreurs (politierechter en De Guchts echtgenote); het Brusselse tegen De Gucht zelf. Na overleg tussen de twee parketten werd besloten om een onderzoek in te stellen naar de privépersoon De Gucht, waardoor het hof van beroep in Gent werd belast met het gerechtelijk onderzoek tegen het echtpaar. De Gucht kon dus voorlopig aanblijven als minister.

Er diende zich al gauw een nieuw probleem aan toen begin november de gemeentebesturen van Kraainem, Linkebeek en Wezembeek-Oppem dezelfde kandidaat-burgemeesters voordroegen als de eerste keer. Vlaams Minister van Binnenlands Bestuur, Marino Keulen (Open Vld) had immers het jaar ervoor beslist om de burgemeesters van de drie faciliteitengemeenten niet te benoemen omdat ze de taalwetten hadden overtreden bij het versturen van oproepingsbrieven voor de verkiezingen. Deze waren namelijk in het Frans verstuurd. De niet-benoeming was een doorn in het oog van de Franstalige partijen. Op die manier kwam de Vlaamse regering in een impasse terecht. Officieel had de zaak niets te maken met de communautaire dialoog die, onder leiding van minister-president Peeters, moest leiden tot een

nieuwe staatshervorming. De Franstalige partijen hadden echter al meermaals laten verstaan dat er zonder een oplossing voor de burgemeesterskwesie geen communautair akkoord mogelijk was. Toch wees Keulen midden november voor de tweede maal de voordracht van de drie burgemeesters af. De Franstalige partijvoorzitters eisten daarop dat Vlaams minister-president Kris Peeters klaarheid schiep over deze beslissing. Enkele dagen later bevestigde Peeters in het Vlaams Parlement dat zolang de Franstalige partijen de benoeming van de drie burgemeesters koppelden aan de communautaire onderhandelingen, de heropstart van de gemeenschapsdialoog onmogelijk was. Op die manier werd de dialoog voorlopig in de koelkast gestopt.

Ondertussen had de bankencrisis midden december het ontslag van de regering-Leterme tot gevolg gehad. Al gauw werd echter duidelijk dat werd gestreefd naar een snelle doorstart van de ontslagnemende regering, waarin enkele ministers zouden worden vervangen. De uittredende meerderheidspartijen wilden immers zo snel mogelijk een ploeg op de been brengen om de sociaaleconomische dossiers aan te pakken en de verkoop van Fortis in goede banen te leiden. Over een snelle doorstart van de gevallen regering-Leterme gingen alle meerderheidspartijen dus akkoord, maar niet over de nieuwe kapitein. Premier Leterme na een vierde ontslag terug aan boord hijsen, zagen de meeste meerderheidspartijen niet zitten. Daarom moest ons land op zoek naar een nieuwe premier.

Ook de naam van Dehaene werd niet op gejuich onthaald door coalitiepartners MR en Open Vld wegens 'te links'. Uiteindelijk was het Kamervoorzitter Herman Van Rompuy die met de vorming van een nieuwe regering werd belast. Op 30 december 2008 werd de regering-Van Rompuy dan ook een feit. De nieuwe regering moest het evenwel stellen zonder de liberale minister van Binnenlandse Zaken Patrick Dewael die de nieuwe Kamervoorzitter werd. Hij werd opgevolgd door Guido De Padt.

Begin januari 2009 verraste Open Vld zijn coalitiepartners door plots een amendement in te dienen op het gemeentedecreet, het zogenaamde amendement-De Gucht. Dat maakt het voor een EU-commissaris mogelijk om zich voor de duur van zijn mandaat te laten vervangen in de gemeenteraad, zonder ontslag te moeten nemen. Het amendement van Open Vld bood bovendien de gelegenheid om ook aan de gemeenteraadsverkiezingen deel te nemen. Indien De Gucht in juni naar Europa zou vertrekken, zou hij dus in 2012 zonder problemen zijn mandaat als gemeenteraadslid en/of burgemeester kunnen heroveren om het in 2014 na afloop van zijn Europees mandaat effectief op te nemen. Hoewel de oppositiepartijen Vlaams Belang, N-VA en Groen! een tweede lezing vroegen, werd het amendement uiteindelijk midden januari door het Vlaams parlement goedgekeurd.

Midden februari organiseerden de Vlaamse liberalen een driedaags verbredingscongres in Antwerpen waarop zij zich profileerden als een progressieve, sociale en groene partij. Tijdens dit congres werd eveneens beslist om voor het einde van het jaar een congres te organiseren waarop de partij zich ideologisch zou herbronnen.

Midden april zorgde het detectiveverhaal van Jean-Marie Dedecker (LDD) voor heel wat opschudding. Een privédetective had namelijk op vraag van Dedecker de handel en wandel van minister van Buitenlandse Zaken Karel De Gucht uitgeplozen. Dedecker verklaarde een tip te hebben gekregen dat De Gucht een onfrisse rol zou hebben gespeeld in de 'sale and lease back' van overheidsgebouwen, een beproefde begrotingstruc en vond het daarom zijn plicht als parlementslid om dergelijke verhalen na te trekken. De andere partijen vonden echter dat Dedecker daarmee een brug te ver was gegaan. Ook voor LDD-kamerlid Dirk Vijnck was dit de spreekwoordelijke druppel. Hij stapte over naar zijn oude partij, Open Vld. Dedecker kwam daardoor in grote problemen. Nu hij maar vier van zijn vijf federale Kamerleden overhield, verloor zijn partij LDD ook het statuut van fractie. Daardoor verloor Dedecker niet alleen de dotatie voor zijn fractie, maar ook heel wat personeel. Het probleem geraakte echter snel opgelost toen Vijnck enkele dagen later op zijn stappen terugkeerde.

De terugkeer van Vijnck naar LDD bracht Open Vld-voorzitter Somers echter in nauwe schoentjes. Somers had Vijnck in ruil voor zijn overstap enkele schriftelijke beloftes gedaan, zoals een zekere verkiesbare plaats en de garantie op een parlementaire wedde, ook als hij niet verkozen zou geraken. Vooral dat laatste werd hem niet in dank afgenomen, ook niet binnen zijn eigen partij. Toch bevestigde het partijbureau van Open Vld midden mei het vertrouwen in Bart Somers, zodat hij voorlopig kon aanblijven als voorzitter.

De kiezer zou daar op 7 juni echter anders over beslissen. Open Vld kwam namelijk samen met het Vlaams Belang als één van de grootste verliezers uit de stembusslag. De partij bleef steken op 14,9% van de stemmen. Het barslechte resultaat van de Vlaamse liberalen zaagde de poten onder de stoel van Somers weg. Hij nam de verantwoordelijkheid van de verkiezingsnederlaag daarom volledig op zich en diende nog dezelfde avond zijn ontslag in. De eerste ondervoorzitter van de partij kreeg daardoor het roer in handen en dit tot er een nieuwe kopman zou worden aangeduid. Op die manier werd Verhofstadt voorzitter ad-interim van de Vlaamse liberalen.

Dat de ex-premier nog steeds populair was bij de kiezer bleek overigens duidelijk uit het verkiezingsresultaat van de liberalen voor de Europese verkiezingen. Met Verhofstadt als lijsttrekker van de Europese lijst konden de liberalen immers hun drie zetels in het Europees parlement wel behouden.

De tegenvallende resultaten van de partij stelden meteen ook een groot vraagteken bij de liberale regeringsdeelname in Vlaanderen. Jong VLD pleitte immers meteen voor een herbronning en dan het best in de oppositie. Noch Somers, noch Van Mechelen wilden echter over een oppositiekuur spreken en uiteindelijk stemde het partijbureau van Open Vld in met een deelname aan de onderhandelingen over de vorming van de Vlaamse regering. De partij stelde wel hoge eisen aan haar deelname. Uiteindelijk zou Kris Peeters echter sp.a boven Open Vld verkiezen, waardoor de liberalen dus toch in de oppositie belandden. De partij bleef wel in de federale regering.

Ook Jean-Marie Dedecker kon de hoge verwachtingen echter niet volledig waar maken. De verhoopte 10% voor bleef namelijk uit en de partij moest zich tevreden stellen met 7,6% van de stemmen. Dit leverde de partij een achtkoppige fractie in het Vlaams parlement op. Ook in het Europees parlement haalde de partij een zetel binnen (Derk Jan Eppink).

Begin juli geraakte bekend dat Karel De Gucht (Open Vld) Louis Michel (MR) zou opvolgen als Europees Commissaris. Hierdoor kwam niet alleen zijn functie van minister van Buitenlandse Zaken vacant, maar diende ook zijn post van vicepremier aan een andere liberaal te worden toegewezen. Aanvankelijk circuleerde de naam van Herman De Croo, maar die weigerde. Een tweede optie was Dirk Van Mechelen, maar die verkoos het Vlaamse niveau. Dat een van de drie liberale regeringsleden vicepremier zou worden, leek erg onwaarschijnlijk. Zowel t.a.v. De Padt, als t.a.v. Turtelboom en Van Quickenborne waren er twijfels of zij wel voldoende bagage hadden voor de functie, zeker inzake begrotingstechnische kwesties. De federale regering stond namelijk voor belangrijke besparingsoperaties. Vandaar dat ook de naam van Guy Vanhengel de ronde deed. Vanhengel was immers in de Brusselse regering al vele jaren minister van Begroting en Financiën.

Toen midden juli bleek dat niet Vanhengel, maar Jean-Luc Vanraes de Brusselse minister van Financiën en Begroting zou worden, lag de weg voor Vanhengel wijd open om de liberale touwtjes in de federale regering in handen te nemen. Hij werd aldus vicepremier en minister van Begroting. Dit betekende evenwel dat een van de drie regerende Open Vld-ministers de baan moest ruimen.

Wie de verliezende federale Open Vld-minister zou zijn, stond echter niet meteen vast. Vermits de PS echter Marie Arena had opgeofferd (zie aldaar), was het niet uitgesloten dat het Turtelboom zou worden. Dit zou er namelijk voor zorgen dat het asiëldossier eindelijk gedeblokkeerd raakte. Sinds de federale verkiezingen van juni 2007 zat dit dossier immers muurvast wegens onoverbrugbare meningsverschillen met de PS-minister van Maatschappelijke Integratie Marie Arena, die onder andere bevoegd was voor de opvangcentra voor asielzoekers. Uiteindelijk werd Turtelboom verkast naar Binnenlandse Zaken. Daarmee leek het lot van De Padt bezegeld. De Padt verdween evenwel niet helemaal van het toneel. Hij werd regeringscommissaris 'belast met het opstarten van een audit van de federale overheid'.

Ondertussen werd eind september tijdens de fractiedagen van de Vlaamse liberalen in Oostende beslist dat de voorzittersverkiezingen van de partij op 5 december zouden plaatsvinden. Tot die tijd zou Guy Verhofstadt aan het hoofd van de partij blijven. Wie de nieuwe voorzitter zou worden, bleef aanvankelijk onduidelijk. Tot de grootste kanshebbers werden alvast Rik Daems, Vincent Van Quickenborne, Matthias De Clercq, Bart Tommelein en Marino Keulen gerekend. Uiteindelijk stelde enkel Keulen zich kandidaat, samen met Alexander De Croo en Gwendolyn Rutten.

Begin december won Keulen erg nipt de eerste ronde van de voorzittersverkiezingen. Hij haalde 36,48% van de stemmen. Omdat dat minder was dan de vereiste 50%, kwam er een tweede ronde. In die tweede ronde nam Keulen het op tegen Alexander De Croo, die goed was voor 35,69%. Gwendolyn Rutten behaalde 27,87% van de stemmen en viel dus af. Het was dus zaak voor de twee resterende kandidaten om de leden die voor Rutten hadden gekozen te overtuigen van het feit dat hun visie het dichtst bij die van Rutten aanleunde. Rutten zelf weigerde evenwel stemadvies te geven. Op 12 december viel uiteindelijk de beslissing. Met Alexander De Croo kozen de partijleden duidelijk voor vernieuwing. De Croo kreeg in de tweede ronde 54,95% van de stemmen achter zijn naam. Gewezen Vlaams minister en huidig Vlaams parlamentslid Patricia Ceysens en huidig federaal minister Vincent Van Quickenborne deelden als running-mates van de kersverse voorzitter mee in de vreugde en werden ondervoorzitter.

Ceysens werd verantwoordelijk voor de politieke organisatie, Van Quickenborne voor de politieke lijn. Samen met voorzitter De Croo vormden zij vanaf midden januari ook statutair het dagelijks bestuur van Open Vld. Guy Verhofstadt bleef evenwel eerste ondervoorzitter van de partij. Die functie kwam hem statutair toe omdat hij bij de jongste bestuursverkiezingen van oktober 2008 het hoogste aantal stemmen had behaald.

Midden januari werd door het partijbestuur eveneens het licht op groen gezet voor de verdere inhoudelijke vernieuwing van de partij. Zo zou er in juni een toekomstcongres komen en in november

een programmacongres. In de aanloop naar de federale verkiezingen zou er in het voorjaar van 2011 ook een verkiezingscongres komen. Acht werkgroepen moesten instaan voor de voorbereiding van het toekomst- en programmacongres en elke werkgroep zou worden geleid door een parlementslid en zou ook een rapporteur krijgen. Een congrescommissie, samengesteld uit het voorzittersteam, de fractieleiders en een aantal experts, moest op zijn beurt de inhoudelijke vernieuwing en de voorbereiding van de drie congressen coördineren.

In februari 2010 stapte Boudewijn Bouckaert uit het partijbestuur van LDD nadat hij had gepleit voor een samenwerking met Open Vld en had gesteld dat LDD haar 'drive' was kwijtgeraakt en een naamsverandering moest doorvoeren. Bouckaert bleef de partij wel trouw.

Ondertussen werd naarstig verder gewerkt aan een akkoord rond BHV. Voor Open Vld diende dit dossier voor eens en altijd te worden opgelost en drong daarom aan op een snel akkoord. Indien koninklijk opdrachthouder Dehaene dus niet zou slagen in zijn opdracht, kon dat de val van de regering betekenen. Op die manier voerde Open Vld de druk op.

Toen de door hen gestelde deadline niet werd gehaald, spraken de liberalen van een vertrouwensbreuk en stapten ze uit de federale regering. Vijf dagen nadat premier Leterme het ontslag van zijn regering aan de koning had aangeboden, aanvaardde de koning het ontslag. Een laatste bemiddelingspoging van Didier Reynders was immers geen succes gebleken. Op 13 juni 2010 volgden verkiezingen.

De Croo werd de Senaatslijsttrekker voor de partij en benadrukte in mei nog eens niet in een regering te stappen zonder een politiek akkoord over een grondige staatshervorming. Zonder een akkoord kon volgens hem geen oplossing worden gevonden voor de begrotings-, economische en sociale uitdagingen.

Na de verkiezingen behoorden de liberalen tot het verliezende kamp. De partij moest overal ferme klappen incasseren en leek het slachtoffer te worden van de val van de regering. De partij strandde voor de Kamer op de vierde plaats, met 13,6% van de stemmen. Ondanks het slechte resultaat, leek niemand binnen de partij zinnens de verantwoordelijkheid daarvoor bij voorzitter De Croo te leggen.

Na De Wever (N-VA) en Thyssen (CD&V) haalde De Croo immers het meeste aantal voorkeurstemmen.

Ook voor Lijst Dedecker draaiden de verkiezingen uit op een electorale nederlaag. De partij kon de schade in West-Vlaanderen beperken, maar haalde voor de rest de kiesdrempel niet. LDD had daarmee

nog 1 zetel over in de Kamer, maar verdween wel uit de Senaat. Een dag na de verkiezingen zette Dedeker dan ook een stap opzij als partijvoorzitter. Hij werd in juli opgevolgd door Lode Vereeck die tot dan toe fractieleider van LDD in het Vlaams Parlement was geweest. Hij moest de partij een nieuwe naam geven (met wel dezelfde LDD-afkorting) en hij moest het herbronningsproces van de rechts-liberale partij begeleiden.

Uiteindelijk zouden de liberalen niet mee onderhandelen over een staatshervorming en werden ze aldus uit de preformatiegesprekken gehouden. Toch liet ook De Croo zijn licht schijnen over de aanhoudende gesprekken. Toen N-VA en CD&V het ultieme voorstel van Di Rupo afwezen, vond De Croo dat beide partijen een redelijk standpunt innamen door niet akkoord te gaan met een herfinanciering van Brussel, zonder dat daaraan stevige garanties werden gekoppeld voor een hertekening van de financieringswet.

Ondertussen leidde de Oosterweelbeslissing tot een nieuwe crisis binnen Open Vld. Na de Vlaamse beslissing om Antwerpen toch een tunnel te geven i.p.v. een brug trok de Antwerpse Open Vld zich – gesteund door partijvoorzitter De Croo - terug uit de meerderheid. De liberale partij pikte het niet dat de stad en de haven moesten opdraaien voor de meerkosten van de tunnel. Eén van de twee betrokken liberale schepenen, Ludo Van Campenhout, weigerde echter op te stappen. Ook de andere schepenen Luc Bungeneers leek na een gesprek met burgemeester Janssens (sp.a) terug te komen op zijn eerder genomen beslissing om op te stappen. Daarom stelde De Croo, Axel Polis en Bart Somers als bemiddelaars aan. De twee bemiddelaars moesten zoeken naar een oplossing om de Antwerpse Open Vld opnieuw op één lijn te krijgen. Bovendien werd gesteld dat indien de partij de garantie kreeg dat de meerkost van de Oosterweelbeslissing niet zou worden vertaald in hogere belastingen voor de Antwerpenaar, ze alsnog in de coalitie zouden blijven. Na tien dagen van politieke malaise stapten de liberalen begin oktober inderdaad terug in de Antwerpse meerderheid. Met een waslijst van garanties over de financiering van de Oosterweeltunnel namen ze hiermee hun aangekondigde bocht. Van Campenhout stapte echter na meer dan 30 jaar uit de partij en zou voortaan als onafhankelijk schepenen zetelen. Eind september 2011 zou hij zijn overstap naar de N-VA aankondigen.

Ondertussen gingen de federale regeringsonderhandelingen verder zonder de liberalen. Ook toen de koning in oktober De Wever aanstelde als koninklijk verduidelijker werden er geen toenaderingspogingen tot de liberalen ondernomen. Pas nadat N-VA en CD&V de nota van koninklijk bemiddelaar Vande Lanotte (sp.a) afschoten, wou Di Rupo de deur naar de onderhandelingstafel voorzichtig openzetten voor de liberalen. In tegenstelling tot de MR reageerde Open Vld hierop evenwel iets afwachtender.

Volgens voorzitter De Croo dienden de neuzen van N-VA en PS eerst in dezelfde richting te wijzen. Bovendien wou de partij enkel in een regering stappen indien ook de N-VA van deze regering deel zou uitmaken. Daarnaast wouden de Vlaamse liberalen ook dat er naast de communautaire onderhandelingen ook zou worden gepraat over veiligheid, werk, economie, pensioenen en begroting. Uiteindelijk waren het toch dezelfde zeven partijen die de onderhandelingen verder zetten.

Ondertussen maakte de partij van Jean-Marie Dedecker midden januari haar nieuwe naam bekend. De naam bleef zoals verwacht vasthouden aan het letterwoord LDD, maar dit zou niet langer staan voor Lijst Dedecker, maar wel voor 'Libertair, Direct, Democratisch'. Dedecker nam de functie van partijvoorzitter terug over van Lode Vereeck.

Toen de koning begin februari Reynders aanstelde als informateur, kwamen de Vlaamse liberalen terug op het voorplan. De partij wou daarbij snel duidelijkheid krijgen over wie uiteindelijk ook over een regeringsvorming zou mee onderhandelen. Een formule met negen partijen was volgens Open Vld immers onwerkbaar. Toch werd aanvankelijk verder onderhandeld met de negen partijen.

Aan die negen partijen legde de aangestelde formateur Di Rupo een onderhandelingsnota voor. Toen N-VA de nota afschoot, was het vreemd genoeg Open Vld voorzitter De Croo die als eerste de wil uitsprak om de onderhandelingen verder te zetten zonder de partij van De Wever. Aanvankelijk was Open Vld nochtans samen met N-VA voorstander geweest om de groenen en de Vlaamse socialisten uit de onderhandelingen te weren. Toch was het uiteindelijk N-VA die als eerste partij aan de kant werd gezet.

Begin oktober bereikten de acht overblijvende partijen uiteindelijk een akkoord over het communautaire luik, het zogenaamde Vlinderakkoord. Eens het communautaire akkoord er was, moest Di Rupo ook keuzes maken inzake coalitiepartners. Open Vld wou immers onder geen enkel beding verder onderhandelen met acht partijen. Hoewel De Croo geen partij bij naam noemde, was het duidelijk dat vooral Groen! werd gevisieerd. Di Rupo ging uiteindelijk in op dit verzoek. Omdat Groen! en Ecolo op voorhand hadden aangegeven ofwel samen ofwel niet aan de regering deel te nemen, betekende dit meteen ook de definitieve exit van de groene familie uit de verdere onderhandelingen.

Na de communautaire en federale akkoorden moest er tot slot ook nog een akkoord worden gevonden over de opmaak van de begroting. In het licht van de financiële crisis dienden er immers forse besparingen te worden gerealiseerd. De onderhandelingen hierover verliepen evenwel zeer stroef en zorgden voor nog enkele hevige discussies tussen de zes overblijvende partijen. Even zag het er naar uit

de standpunten van de PS en de liberale partijen onverzoebaar leken op dat vlak (pensioenen, werkloosheidsuitkeringen, statuut arbeiders-bedienden, index), maar uiteindelijk werd toch een akkoord gevonden.

Het regeerakkoord werd op 1 december definitief goedgekeurd door de onderhandelaars. In de nieuw gevormde regering Di Rupo werd Annemie Turtelboom de nieuwe minister van Justitie en Vincent Van Quickenborne vicepremier en minister van Pensioenen. Een eerder verrassende naam was die van Maggie De Block. Zij werd staatssecretaris voor Asiel en Migratie, Maatschappelijke integratie en Armoedebestrijding. Opvallende afwezige was Gwendolyn Rutten. Zij viel uit de boot.

Het regeerakkoord bracht meteen een grote storm van protest teweeg bij de vakbonden en er volgden dan ook enkele grootschalige stakingsacties. Vooral de pensioenhervorming kon op weinig begrip rekenen. Toch werden de maatregelen eind december zowel in de Kamer als in de Senaat meerderheid tegen oppositie goedgekeurd. Al werden er later nog enkele uitzonderingen toegestaan op de genomen maatregelen. De regering liet evenwel even snel verstaan geen bijkomende uitzonderingen meer toe te staan. Zo weigerde ze onder andere in te gaan op de eisen van de brandweer. Midden februari rondde de regering haar plan inzake pensioenen en arbeidsmarkt dan ook af.

Volgens enkele opiniepeilingen die in september verschenen, stevende de partij af op een grote electorale achteruitgang. Volgens Europees Commissaris De Gucht had zijn partij dan ook nood aan een beter inhoudelijk project. Hiermee uitte hij kritiek op voorzitter De Croo die hoopte om in december herverkozen te worden voor een nieuwe termijn als partijvoorzitter. Er gingen evenwel almaar meer stemmen op binnen de partij die betwijfelden of dat wel de beste zet zou zijn. De uitslag van 14 oktober zou dus bepalend zijn voor de verdere toekomst van De Croo als partijvoorzitter.

De gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2012 zetten de relaties binnen Open Vld helemaal op scherp. Vrij snel na de verkiezingen werd immers duidelijk dat de partij op zoek zou moeten gaan naar een nieuwe vicepremier en minister van Pensioenen. Vincent Van Quickenborne ging immers voluit voor het burgemeesterschap in Kortrijk en dit ten koste van CD&V'er Stefaan De Clerck. De vaakst gehoorde naam als opvolger van Van Quickenborne was voorzitter Alexander De Croo. De Croo zelf gaf aanvankelijk evenwel te kennen liever burgemeester van Brakel te willen worden. Uiteindelijk maakte De Croo toch de overstap naar de federale regering, waardoor ook de functie van voorzitter vacant werd. Tot de voorzittersverkiezingen van december werd Verhofstadt voorzitter ad interim.

Op voorstel van Verhofstadt keurde het partijbestuur van Open Vld begin november een aantal “interne partijhervormingen” goed. Zo zou het dagelijks bestuur van de partij na de voorzittersverkiezingen worden aangevuld met vier mensen die de nieuwe partijvoorzitter dienden bij te staan:

Mathias De Clercq werd gevraagd om enkele ideologische studiedagen en congressen voor te bereiden die de partij in 2013 zou houden, Bart Somers moest de verruiming en verbreding van de partij verder uitbouwen, Bart Tommelein diende de banden met ondernemend Vlaanderen sterker aan te halen en Noël Slangen moest de structurele hervorming van de partij in goede banen helpen leiden.

Voor het voorzitterschap zelf circuleerden vooral de namen van Kamerfractie leider Patrick Dewael en Kamerlid Gwendolyn Rutten. Toen Dewael afhaakte, leek de verkiezing van Rutten als voorzitter zo goed als zeker. Ook de Oost-Vlaming Egbert Lachaert deed evenwel een gooi naar het voorzitterschap. Lachaert wou de partij zowel inhoudelijk, methodisch als organisatorisch vernieuwen. Daarnaast was er volgens hem nood aan een echte onafhankelijke partijvoorzitter en dat was Rutten volgens hem niet. Toch zou Rutten de nieuwe voorzitter van Open Vld worden, al was haar overwinning niet zo vanzelfsprekend. Bijna vanuit het niets haalde uitdager Lachaert 40 procent van de stemmen achter zijn naam. Samen met de nieuwe ondervoorzitter Maggie De Block wachtte Rutten een moeilijke taak. In de peilingen was de partij immers onder de symbolische grens van 10 procent gedoken en in een uitgelekte nota van Noël Slangen begin december werd een ongenadige analyse van de partij gemaakt: niet spannend en niet relevant, zo klonk het²⁵. Rutten hoopte het tij te keren met een nieuw liberaal verhaal dat in de loop van 2013 zou worden uitgewerkt op een groot ideologisch congres. Dat driedaags ideologisch Toekomstcongres kwam er uiteindelijk eind november.

Begin 2014 geraakte bekend dat ex-premier Verhofstadt bij de verkiezingen van 25 mei de Europese lijst voor de liberalen zou trekken. In Vlaams-Brabant waren het voorzitter Rutten die de Vlaamse lijst voor haar partij zou trekken en staatssecretaris De Block de federale lijst. Kamerfractie leider Dewael en Vlaams parlementslid Keulen voerden de Limburgse Open Vld-lijsten aan.

Van Quickenborne en Tommelein werden op hun beurt de respectievelijke aanvoeders van de kamerlijst en de lijst voor het Vlaams Parlement in West-Vlaanderen. In Antwerpen en Oost-Vlaanderen zorgde de beslissing over het lijsttrekkerschap voor meer discussie. In Antwerpen dreigde Bart Somers immers uit de politiek te stappen indien hij geen lijsttrekker zou worden voor het Vlaams parlement. Uiteindelijk won hij het pleit van Dirk Van Mechelen. Van Mechelen kreeg de tweede plaats op de federale lijst na

²⁵ In 2016 kondigde Slangen aan de partij te verlaten.

Turtelboom. In Oost-Vlaanderen waren er voor de Vlaamse koppositie twee kandidaten: kamerlid Mathias De Clercq en Vlaams parlementslicd Jean-Jacques De Gucht. Het kwam zelfs tot een stemming. Het regiobestuur stemde uiteindclijk in het voordeel van De Clercq. Voor de kamer was er maar één kandidaat, met name minister van pensioenen De Croo. Wat Brussel betreft, waren het Brussels minister van Financiën Vanhengel en Vlaams parlementslicd Ann Brusseel die als lijsttrekkers werden aangesteld voor respectievelijk het Brussels parlement en het Vlaams parlement.

In een poging het voortbestaan van zijn partij te vrijwaren kondigde Dedecker begin februari aan dat LDD bij de verkiezingen van 25 mei enkel zou opkomen in West-Vlaanderen en geen lijst zou indienen voor het Europees Parlement. Alle parlementsleden van LDD kwamen dus op de West-Vlaamse lijst te staan. Uitzondering was Limburger Lode Vereeck. Die kondigde immers zijn terugkeer aan naar Open Vld waar hij na de verkiezingen van mei 2014 werd voorgedragen als gecoöpteerd senator. Hoewel de partij van Dedecker de kiesdrempel niet haalde, gaf Dedecker te kennen actief te zullen blijven in de politiek.

Nog in februari geraakte bekend dat ex-premier Verhofstadt door de leden van de ALDE, de Europese liberalen, was aangeduid tot hun kandidaat voor het voorzitterschap van de Europese Commissie. Uiteindclijk zou het evenwel Jean-Claude Juncker zijn die de nieuwe voorzitter zou worden van de Europese Commissie.

Met hun slogan ‘Goesting in de toekomst’ trok Open Vld op 25 mei naar de kiezer. Ondanks de sombere voorspellingen hield de partij stand en was men best tevreden met de geboekte resultaten. Vrij snel kondigde voorzitter Rutten dan ook aan mee te willen onderhandelen over de vorming van een federale regering, maar enkel indien haar partij ook op Vlaams niveau haar stempel zou kunnen drukken. Nochtans waren het aanvankelijk N-VA en CD&V die de onderhandelingen voerden voor de vorming van een Vlaamse regering.

Toen er begin juli op federaal niveau evenwel een impasse ontstond nadat cdH een negatief antwoord had gegeven op de nota van informateur De Wever, was de federale regeringsformatie plots afhankelijk van de Vlaamse liberalen. Door het mede mogelijk maken van de vorming van de Zweedse coalitie (N-VA, CD&V, Open Vld, MR), slaagde Open Vld erin om hun eis om deel uit te maken van beide regering te vervullen; N-VA en CD&V nodigden Open Vld alsnog uit om haar handtekening te zetten onder het Vlaamse regeerakkoord van Bourgeois I. Dit akkoord was opgebouwd rond het centrale drieluik ‘vertrouwen, verbinden, vooruitgaan’. Vandaar dat men ook sprak over het VVV-akkoord. In de regering

Bourgeois I mocht Open Vld twee ministers leveren, waaronder een Brusselaar. Elke Vlaamse regering moet immers verplicht een minister uit Brussel hebben die ook de bevoegdheid Brusselse aangelegenheden of kortweg Brussel krijgt. Die keuze bleek niet evident. Uiteindelijk haalde de partij Sven Gatz terug op de voorgrond nadat deze in 2011 de nationale politiek had verlaten om directeur te worden van de Unie van de Belgische Brouwers. Naast Brussel werd Gatz ook bevoegd voor Cultuur, Media en Jeugd. De tweede liberale minister werd uittredend minister van Justitie in de federale regering, Annemie Turtelboom. Deze keuze was iets minder verrassend omdat Turtelboom federaal uit de boot viel aangezien de twee ministerposten voor de partij er naar Maggie De Block en Alexander De Croo gingen. Turtelboom werd bevoegd voor Financiën, Begroting en Energie. Op het federale niveau werd Bart Tommelein staatssecretaris.

Eind april 2016 verving Tommelein Turtelboom in de Vlaamse regering. Turtelboom kwam immers onder vuur te liggen door de energieheffing, die al snel bij iedereen bekend stond als ‘de Turteltaks’. Het dossier waarin uitgerekend een liberale politica een belasting naar zich vernoemd kreeg, nam ‘te persoonlijke proporties aan’ waardoor de minister genoodzaakt werd om haar mandaat terug te geven aan de partij. Bart Tommelein – die haar functie in de Vlaamse regering overnam – werd op zijn beurt als federaal staatssecretaris vervangen door Europees parlamentslid Philippe De Backer. Opvallend is dat door de intrede van Tommelein, gewezen VU-politici een volstrekte meerderheid gingen uitmaken van de Vlaamse regering (Geert Bourgeois, Ben Weyts, Liesbeth Homans, Sven Gatz en Bart Tommelein).

Eerder in 2016 kondigde Gwendolyn Rutten aan dat er vervroegde voorzittersverkiezingen zouden komen voor de partij, waarop Rutten zichzelf, als enige kandidaat, opvolgde. Door die verkiezingen vroeger dan gepland te laten doorgaan, hoopte de partij beter voorbereid te zijn op de lokale verkiezingen van 2018.

Die gemeente- en provincieraadsverkiezingen waren voor de partij een relatief succes. Open Vld ging er licht op vooruit op provinciaal niveau en kon 4 burgemeesters claimen in de centrumsteden (Gent, Kortrijk, Oostende en Mechelen). De regionale en federale verkiezingen vielen echter tegen. Net als de andere traditionele partijen ging Open Vld erop achteruit. Heel wat prominente partijleden overwogen dan ook om een gooi te doen naar de voorzitterssjerp van Rutten.

BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE

- BEYSEN, W., Het Manifest van de Burger. Ward Beysen, 2002, 64p.
- BONTE, H., (red.), Het VLD-alternatief. Gewikt en gewogen. Antwerpen-Baarn, Hadewijch, 1994, 107p.
- BOTS, M., Beknopte Geschiedenis van de Liberale Partij. Gent, Liberaal Archief, 1989, 68p.
- BOUVEROUX, J., De partij van de burger. De verruiming van de Vlaamse liberalen. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1992, 47p.
- BOUVEROUX, J., Van zwarte zondag tot paars-groen. Antwerpen, Houtekiet, 2003, 223p.
- BRINCKMAN, B., ALBERS, I., SAMYN, S., (e.a.), De zestien is voor u. Hoe België wegzakte in een regimecrisis. Het verhaal achter de langste regeringsvorming ooit. Tielt, Lannoo, 2008, 335p.
- DE CLERCK, J., Histoire du parti libéral. Brussel, 1975.
- DE CROO, H., De wereld volgens Herman De Croo. Antwerpen, Icarus, 1999, 268p.
- DEDECKER, J.-M., Rechts voor de raap. Leuven, Van Halewijck, 2006, 264p.
- DE GUCHT, K., De toekomst is vrij. Over het liberalisme in de 21ste eeuw. Antwerpen, Houtekiet, 2003, 208p.
- DE GUCHT, K., STERCKX, D., Er zijn geen eilanden meer. Antwerpen, Houtekiet, 1999, 159p.
- De liberalen van 1846 tot 1996. Brussel, Paul Hymanscentrum, 1996, 325p.
- DE STAERCKE, A., Alles is voorbijgegaan als een schaduw. Memoires over het Regentschap en de Koningskwesitie. Tielt, Lannoo, 2003, 350p.
- DEWAEL, P., Eelt op mijn ziel. Antwerpen, Houtekiet, 2007, 180p.

DUQUESNE, A., Vrije burgers voor een nieuwe wereld. Groep Coudenberg, Politieke Dialogen 1991-1992, 104p.

GABRIELS, J., Ruimte voor ambitie. Groeistrategie voor ondernemend Vlaanderen. Leuven, Van Halewyck, 2003, 80p.

GAUS, H., Politiek biografisch lexicon. Antwerpen, 1989, 1284p.

HASCAL, V., DETAILLE, M., Vingt ans de libéralisme en Wallonie et à Bruxelles. Du parti libéral au Parti Réformateur Libéral (1961-1980). In : Res Publica, 1980, 2-3, pp.345-358.

HASCAL, V., Liberale Partij en P.V.V. : korte historiek der liberale familie in de twintigste eeuw. Liège, 1977, 47p.

HASQUIN, H., VERHULST, A., Het liberalisme in België. Tweehonderd jaar geschiedenis. Brussel, 1989, 425p.

LUYKX, T., PLATEL, M., Politieke geschiedenis van België. 2 delen. Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1985, 1011p.

MAES, M., De ledenaantallen van de politieke partijen in België. K.U.L., 1988, 171p.

MENU, P., Congresresoluties van de Vlaamse politieke partijen. 4. De Liberale Partij - Partij voor Vrijheid en Vooruitgang 1945-1992. Gent, 1994, 381p.

NEYTS, A., Annemie in Wonderland. Pleidooi voor helder denken in een veranderende wereld. Tielt, Lannoo, 2003, 222p.

Een open boek: 8 jaar Verhofstadt. Brussel, VLD-nationaal, 2007, 194p.

PAREYN, L., VANAUDENHOVE, S., Omer Vanaudenhove. Een bruggenbouwer. Tielt, Lannoo, 1996, 192p.

Parlementsverkiezingen 1995. Groot-Bijgaarden, 1995, 103p.

PREVENIER, W., Het eigen gezicht van de liberale partij in Vlaanderen, 1961-1981. In : Ons Erfdeel, XXV, 2, pp.186-206

PREVENIER, W., YSEBAERT, C., PAREYN, L., (red.), Vijftig jaar liberale praxis. Willy De Clercq vijfenzeventig jaar. Gent, Uitgave van het Liberaal Vlaams Verbond en het Liberaal Archief, 2002, 208p.

SANDERS, L.; DEVOS, C. (red.), Politieke ideologieën. Liberalisme, socialisme, christendemocratie, Vlaams-nationalisme en ecologisme in Vlaanderen. Standaard, Antwerpen, 2008, 478p.

SOMERS, B., Iedereen burgemeester! Leuven, Van Halewyck, 2003, 118p.

TYSSENS, J., De schoolkwestie in de jaren vijftig: van conflict naar pacificatie. Brussel, VUBPress, 1997, 214p.

VAN BRABANT, P., Momenten uit de geschiedenis van het Liberaal Vlaams Verbond 1913-1983. Antwerpen, s.d., 78p.

VAN DEN WIJNGAERT, M., DUJARDIN, V., België zonder koning: 1940-1950. De 10 jaar dat België geen koning had. Tielt, Lannoo, 2006, 194p.

VANPETEGHEM, B., MOUTON, O., Numero Uno. Guy Verhofstadts weg naar de top. Tielt, Lannoo, 2003, 256p.

VAN VELTHOVEN, H., TYSSENS, J., Vlaamsch van taal, van kunst en zin. 150 jaar Willemsfonds. Gent, Willemsfonds/Liberaal Archief, 2001, 256p.

VERLET, D., DEVOS, C., BOUCKÉ, T., (red.). De blauwe voorzorg. Antwerpen, Garant, 2006, 190p.

VERHOFSTADT, D., Het menselijk liberalisme. Een antwoord op het antiglobalisme. Houtekiet, 2002, 251p.

VERHOFSTADT, G., Burgermanifest. Brussel, PVV, 1991, 62p.

VERHOFSTADT, G., De weg naar politieke vernieuwing. Antwerpen, Hadewijch, 1992, 80p.

VERHOFSTADT, G., Angst, afgunst, en het algemeen belang. Antwerpen - Baarn, Hadewijch, 1994, 185p.

VERHOFSTADT, G., De Belgische ziekte. Diagnose en Remedies. Antwerpen, Hadewijch, 1997, 118p.

VERHOFSTADT, G., De Vierde Golf. Een liberaal project voor de nieuwe eeuw. Antwerpen, Houtekiet, 2003, 70p.

VERHOFSTADT, G., De Verenigde Staten van Europa: manifest voor een nieuw Europa. Antwerpen, Houtekiet, 2005, 92p.

VERHOFSTADT, G., De weg uit de crisis: hoe Europa de wereld kan redden. Amsterdam, De Bezige Bij, 2009, 221p.

VERHULST, A., Zoon van een "foute" Vlaming. Kapellen, Pelckmans, 2000, 140p.

VERWILGHEN, M., Over bruggen bouwen. Gent, Scoop, 1999, 79p.

WITTE, E., CRAEYBECKX, J., MEYNEN, A., Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden. Antwerpen, Standaard Uitgeverij NV, 1997, 478p.

BIJLAGEN

BIJLAGE I : DE VERKIEZINGSUITSLAGEN (AANTAL ZETELS)²⁶

DE UITSLAGEN VAN DE LIBERALEN BIJ DE VERKIEZINGEN VOOR DE KAMER 1946-2014	
JAAR	ZETELS
1946	17
1949	29
1950	20
1954	25
1958	21
1961	20
1965	48
1968	47
1971	34
1974	30
1977	33
1978	37
1981	52
1985	46
1987	48
1991	46
1995	39/150
1999	41/150
2003	49/150
2007	41/150
2010	31/150
2014	34/150

²⁶ In 1949 werd het aantal in de Kamer te begeven zetels opgetrokken van 202 naar 212, terwijl het in 1995 werd teruggebracht tot 150.

2019	28/150
------	--------

BIJLAGE II : DE LIBERALE PARTIJVOORZITTERS

DE LIBERALE PARTIJVOORZITTERS IN DE PERIODE TOT 1944	
Albert MECHELYNCK	
Edouard PECHER	1926
Albert DEVEZE	1927-1933
Octave DIERCKX	1933-1934
Leon DENS	1934-1936
Victor DE LAVELEYE	1936-1937
Emile COULONVAUX	1937-1940
Fernand DEMETS/Jane BRIGODE	1940-1944
DE NAOORLOGSE PARTIJVOORZITTERS	
DE LIBERALE PARTIJ	
Roger MOTZ	1944-1953
Henri LIEBAERT	1953-1954
Maurice DESTENAY	1954-1958
Roger MOTZ	1959-1961
DE PVV/PLP	
Omer VANAUDENHOVE	1961-1969
Milou JEUNEHOMME/Willy DE CLERCQ/ Norbert HOUGARDY	september 1968-januari 1969
Pierre DESCAMPS	1969-1972
DE PVV	
Willy DE CLERCQ	1972-1973
Frans GROOTJANS	1973-1977
Willy DE CLERCQ	1977-1982
Guy VERHOFSTADT	1982-1985
Annemarie NEYTS	1985-1989
Guy VERHOFSTADT	1989-1992
DE PLP/PRLW/PRL/MR	
Milou JEUNEHOMME	1972-1973
André DAMSEAUX	1973-1979

Jean GOL	1979-1982
Louis MICHEL	1982-1990
Antoine DUQUESNE/Daniël DUCARME	1990-1992
Jean GOL	1992-1995
Louis MICHEL	1995-1999
Daniël DUCARME	1999-2003
Antoine DUQUESNE	2003-2004
Didier REYNDERS	2004-2011
Charles MICHEL	2011-2014
Olivier CHASTEL	2014-2019
Charles Michel	2019
Georges-Louis Bouchez	2019-...
DE BRUSSELSE FEDERATIE	
Roland GILLET	1973-1974
Basile RISOPOULOS	1974-1978
Georges MUNDELEER	1978-1979
Pierre VAN HALTEREN	1979
DE (OPEN) VLD	
Guy VERHOFSTADT	1993-1995
Herman DE CROO	1995-1997
Guy VERHOFSTADT	1997-1999
Karel DE GUCHT	1999-2004
Dirk STERCKX	2004
Karel DE GUCHT	2004
Bart SOMERS	2004-2009
Guy VERHOFSTADT	2009
Alexander DE CROO	2009 - 2012
Gwendolyn RUTTEN	2012 -

BIJLAGE III: DE LIBERALE NATIONALE/FEDERALE REGERINGSDEELNAMES

DE LIBERALE REGERINGSDEELNAMES IN DE PERIODE 1944-2016	
	REGERING
1944-1945	Pierlot (katholieken-socialisten-liberalen-communisten)
1945	Van Acker I (katholieken-socialisten-liberalen-communisten)
1945-1946	Van Acker II (socialisten-liberalen-communisten-UDB)
1946	Van Acker III (socialisten-liberalen-communisten)
1946-1947	Huysmans (socialisten-liberalen-communisten)
1949-1950	Eyskens I (katholieken-liberalen)
1954-1958	Van Acker IV (socialisten-liberalen)
1958-1961	Eyskens III-Lilar (katholieken-liberalen)
1966-1968	Vanden Boeynants-De Clercq (katholieken-liberalen)
1973-1974	Leburton-Tindemans-De Clercq (BSP-PSB-CVP-PSC-PVV-PLP)
1974-1977	Tindemans I (CVP-PSC-PVV-PLP) vanaf 11 juni 1974 (CVP-PSC-PVV-PLP (PRLW)-RW) na 4 maart 1977 (CVP-PSC-PVV-PRLW)
1980	Martens III, Spitaels, Vanderpoorten (CVP-PSC-PS-SP-PVV-PRL)
1981-1985	Martens V, Gol, De Clercq (in 1985 : Grootjans), Nothomb (CVP-PSC-PVV-PRL)
1985-1987	Martens VI, Gol, Nothomb, Dehaene, Verhofstadt (CVP-PSC-PVV-PRL)
1987-1988	Martens VII (CVP-PSC-PVV-PRL)
1999-2003	Verhofstadt I (VLD-PRL/FDF/MCC-SP-PS-Agalev-Ecolo)
2003-2007	Verhofstadt II (VLD-MR-SPA-Spirit-PS)
2007-2008	Verhofstadt III (CD&V-cdH-Open Vld-MR-PS)

2008	Leterme I (CD&V-cdH-Open Vld-MR-PS)
2008-2009	Van Rompuy (CD&V-cdH-Open Vld-MR-PS)
2009-2011	Leterme II (CD&V-cdH-Open Vld-MR-PS)
2011-2014	Di Rupo I (PS-sp.a-Open Vld-MR-CD&V-cdH)
2014-2018	Michel I (MR-Open Vld-CD&V-N-VA)
2018-2019	Michel II (MR-Open Vld-CD&V)
2019-...	Wilmès (MR-Open Vld-CD&V)